

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra české literatury

**Příběhy Nerudových lásek
v povědomí školy a veřejnosti**

**Stories of Neruda's love affairs in awareness
of school and public**

Vedoucí diplomové práce: prof. PhDr. Dagmar Mocná, Csc.

Autorka diplomové práce: Jindřiška Kubandová
Švermova 287, Horní Planá 38226
Český jazyk – Dějepis
Prezenční studium

Rok dokončení diplomové práce: 2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

Horní Planá
4. 4. 2012

Děkuji prof. PhDr. Dagmar Mocné, Csc. za její podporu a mnoho cenných rad při vedení diplomové práce.

Poděkování patří také Mgr. Štěpánce Klumparové, PhD. za pomoc při zpracovávání didaktické části práce.

Dále bych ráda poděkovala svým rodičům za morální i finanční podporu při studiu.

Obsah

Úvod.....	5
Vztahy Jana Nerudy z pohledu kulturně historického.....	8
Vztahy Jana Nerudy v učebnicích literatury.....	30
Proč by se měly Nerudovy vztahy zařazovat do učebnic literatury?.....	30
Učebnice literatury vydané v 80. letech 20. století.....	32
Učebnice literatury vydané v 90. letech 20. století.....	38
Učebnice literatury vydané v 1. desetiletí 21. století.....	49
Učebnice literatury vydané po roce 2010.....	54
Čítanky.....	55
Martina Drijverová: Lásky českých spisovatelů.....	65
Závěrečné shrnutí.....	68
Vztahy Jana Nerudy v tzv. přípravách na maturitní zkoušku.....	71
Vztahy Jana Nerudy na webových stránkách.....	77
Závěr.....	98
Použitá literatura.....	100
Resumé.....	105
Klíčová slova.....	106
Přílohy.....	107

ÚVOD

Hlavním tématem této práce jsou milostné vztahy Jana Nerudy, přičemž zpracování tohoto problému bude vedeno ve dvou rovinách. První je rovina kulturně historická, která má přinést zjištění o tom, jak je autorova biografie uchovávána v povědomí široké veřejnosti. Zda zůstává nepozměněna, nebo je naopak přetvářena v rozsáhlejší příběh, jehož součástí jsou nejrůznější mýty, které se tradují a jsou pak často přijímány za fakta. Milostné vztahy jsou tématem veřejností velmi oblíbeným, a tak můžeme téměř s jistotou říci, že v nich nalezneme jisté obměny, které nejsou nijak doloženy, a přesto se uchovávají, a stávají se tak součástí spisovatelova životopisu. Právě tyto transformace a příčiny jejich vzniku budou obsahem první části této práce.

Druhým cílem je rovina didaktická, v níž se budeme zabývat tím, jakým způsobem vstupuje tato mytizovaná biografie do vyučovacího procesu. Tato část práce bude zpracována prostřednictvím analýzy několika vzorků učebnic, publikací, které slouží k přípravám na maturitní zkoušku, a internetových stránek, jež se k danému tématu vyjadřují a jsou hlavně dílem studentů, jde tedy také o materiály, které mají sloužit studijním účelům.

Na úvod je nutné zmínit se o životopise slavných osobností obecně, bývá totiž veřejností přijímán za nezpochybnitelný souhrn faktů, které zachycují život dané osobnosti. Životopisy se tak stávají stabilními a ve stejné podobě jsou tradovány po několik staletí, stejně tak tomu je v případě Jana Nerudy. „*Jistě i proto tvoří významnou součást školní výuky, probíhající u nás stále ještě v duchu pozitivistického upřednostňování objektivních informací před nejistým polem interpretací.*“¹ Učitelé se proto se žáky nepouštějí do spekulací, při nichž by polemizovali o životě dané osobnosti, oddělovali by fakta doložená od těch, která se zrodila díky lidské fantazii, jež životní příběhy domýšlí, a tím je také přetváří k obrazu svému.

Oproti tomu však literární věda „*víru v objektivitu životopisu mnohonásobně narušila. [...] vedou se diskuze o splývání historického a fikčního narativu; kognitivní věda upozorňuje na spontánní sklon lidské mysli k pořádání získaných informací do příběhových schémat.*“² I přes tyto výzkumy ovšem životopisy zůstávají v povědomí veřejnosti pevně zakotveny a téměř v nezměnné podobě se tradují dál.

Společnost vyžaduje příběhy, které pro ni budou zajímavé, proto se nehledí na vše, co daná osobnost prožila, ale její život je zploštěn do několika základních příběhových témat, „*v nichž se opakuje láska, hrdinství, oběť,*

¹ Mocná, Dagmar. Příběhy Nerudových lásek. Životopis jako kulturní konstrukt. In Česká literatura. Roč. 59, č. 2, 2011, s. 149

² Mocná, Dagmar. Příběhy Nerudových lásek. Životopis jako kulturní konstrukt. In Česká literatura. Roč. 59, č. 2, 2011, s. 149

nenávist, zrada a smrt;“³ jde přesně o ta témata, která jsou širokou veřejností požadována. Životopisy se tak blíží populární literatuře a také dnešnímu bulvárnímu zpravodajství, které dychtí po emočně nabitých a přitom snadno čitelných příbězích. „*Poznání, nakolik je i ta sebeoriginálnější osobnost ve svém životopisu zprůměrnována, může být až skličující. Na druhou stranu je však toto její zprůměrnování zřejmě jedinou cestou k srdcím většinového publika a ke vstupu do literárního kánonu. Je to patrně nutná daň za nesmrtelnost.*“⁴

Druhé roviny této práce, tedy její didaktické části, se týká otázka, jakým způsobem se životopis spisovatele projevuje ve výuce literatury. Odpověď na ni lze nalézt v učebnicích, oficiálních dokumentech (ŠVP), metodických příručkách či v odborných didaktických pojednáních. V této práci se budeme zaměřovat pouze na učebnice literatury. V převážné většině učebnic je životopis autora, alespoň ve stručné podobě, uveden, přičemž se informace v nich opakují. Žádná z námi analyzovaných učebnic neuvádí životopis, který by se nějak výrazně lišil od těch ostatních.

O spisovatelově životě se studenti dočítají hned na samém počátku pojednání o něm a jeho tvorbě, účelem tohoto umístění je to, aby si studenti autora zařadili do určité historické epochy, která bezpochyby jeho tvorbu ovlivňuje, ale také to, aby si uvědomili, z jakého prostředí pochází, neboť i to se odráží v jeho díle, i když často nepřímě. Navíc jsou zde zdůrazněna ta fakta, která bezprostředně autorovu tvorbu ovlivnila, tzn. kdy se určitá spisovatelova životní zkušenost, jeho zaměstnání či láska odráží v jeho spisech.

Dále jsou životopisy spisovatelů užívány v čítankách. Ukázky mají žáky seznámit s tím, co to životopis je a demonstrovat různé způsoby jeho zpracování.

V učebnicích z posledních let se můžeme setkat s tím, že využívají životopisu k oživení výuky, k vzbuzení zvědavosti u studentů, zdůrazňují ty informace, které by je mohly zaujmout, např. právě téma této práce – lásku.

Studenti se však se životopisy nemusejí seznamovat jen s pomocí učebnice, ale také prostřednictvím svého vyučujícího. Ten může „*o životě spisovatelů pojednat buď formou (citově působivého, sentimentálního, pikantního, zábavného, tendenčního, skandalizujícího) vyprávění, anebo logicky strukturovaného modelu, který předpokládá výraznější redukci biografického materiálu. [...] Biografická faktografie by měla však probudit zájem o četbu a lepší pochopení díla, nikoliv tvorbu zastíňovat a přesouvat těžiště od literatury k dějepisu, politice, psychologii.*“⁵ Vhodným způsobem

³ Mocná, Dagmar Příběhy Nerudových lásek. Životopis jako kulturní konstrukt. In Česká literatura. Roč. 59, č. 2, 2011, s. 149

⁴ Mocná, Dagmar. Příběhy Nerudových lásek. Životopis jako kulturní konstrukt. In Česká literatura. Roč. 59, č. 2, 2011, s. 149

⁵ Peterka, Josef. Teorie literatury pro učitele, Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Praha, 2006, s. 72-73

seznámení se s autorovým životopisem je také aktivní činnost studentů, např. diskuze nad korespondencí či rukopisy.

Na závěr lze říci, že tradiční koncept výuky literatury vyžaduje poučení z kulturní historie, neboť každý student by měl vědět, kdo byl daný autor, v našem případě Jan Neruda, zůstává však otázkou, zda se většina vyučujících zabývá také tím, jaké pocity mají jejich studenti nad četbou Nerudových děl, zda nad nimi diskutují, zda hledají, kde by se autorova životní zkušenost mohla v díle odrážet.

Vztahy Jana Nerudy z pohledu kulturně historického

V této kapitole bude rozebírána první rovina, tedy kulturně historická, která přinese objektivní pohled na vztahy Jana Nerudy. Bude zde poukázáno na doložitelná fakta, která byla součástí básníkovy života, od nich pak budou odděleny tradované mýty. S tímto tématem úzce souvisí beletristické tituly, které Nerudův život zpracovávají a přinášejí ho širokému čtenářstvu, ovšem v již pozměněné podobě. Je tedy nutné, abychom se v rámci této kapitoly zabývali také vzorkem beletristických knih věnovaných Janu Nerudovi.

Nerudův osobní život se stal oblíbeným tématem beletrie, ve srovnání s jinými českými spisovateli se s ním v románech setkáme mnohem častěji. V samotné autorově bibliografii však nenalezneme příliš děl, jejichž obsah by se opíral o milostný vztah. Přesto při četbě a také při studiu narážíme na jména žen, které do Nerudova života vstoupily. Proč je o ně takový zájem? Vždyť „*Jan Neruda zdaleka není jediný český spisovatel, v jehož životopise se setkáme s ženskými jmény; v Hálkově životopisu se tradičně setkáme s informací, že se oženil s Doroškou Horáčkovou, k Sládkovu životopisu zase patří informace o smrti jeho první ženy při porodu, u Vrchlického si většina životopisců neodpustí připomenout nevěru jeho manželky Ludmily, dcery básníkovy přítelkyně Sofie Podlipské. Podobně k Březinovi patří Anna Pammrová, k Šaldovi Růžena Svobodová a k Demlovi Pavla Kytlicová.*“⁶ Žádný z těchto milostných vztahů však nedosáhl takové obliby jako vztahy Jana Nerudy, přestože ani jeden z nich nebyl naplněn a Neruda nakonec zůstal starým mládencem. Navíc některé básníkovy vztahy nebyly vážné, ale ani to nezabránilo tomu, aby se jejich hrdinky nedostaly do povědomí veřejnosti. Jaké byly příčiny vzniku příběhů kolem žen Jana Nerudy? „*Důvodů bude zřejmě několik: vedle Nerudovy pověsti milovníka ženského půvabu je to zřejmě dáno povahou doby, v níž se utvářel jeho životopis: secese mimořádně přála lásce, a zejména pak citovým vztahům mezi umělci. Byl to možná právě feminní ráz secese, jenž způsobil, že postavu známého básníka začaly ovíjet preludy ženských bytostí – navzdory tomu, že vůbec nepatřil k typickým básníkům lásky.*“⁷

Zastavme se tedy u oněch jmen, která se v učebnicích, čítankách, románech a nejrůznějších přehledech literární historie objevují vedle jména Jana Nerudy.

Jako první ženské jméno se vedle básníka většinou objevuje Anna Holinová, Nerudova první skutečná láska. Příliš informací, které bychom mohli označit za skutečná fakta, však o tomto vztahu nemáme. S Annou se básník údajně seznámil jako ještě neznámý mladý muž v tanečních hodinách,

⁶ Mocná, Dagmar. Příběhy Nerudových lásek. Životopis jako kulturní konstrukt, in Česká literatura, roč. 59, č. 2, 2011, s. 150

⁷ Mocná, Dagmar. Příběhy Nerudových lásek. Životopis jako kulturní konstrukt, in Česká literatura, roč. 59, č. 2, 2011, s. 150

kteřé navštěvoval u tanečního mistra Linka: „*Provázena svou matkou přišla tam někdy v listopadu 1852 i půvabná dívka s bledými vlasy a živými modrými očima a s růžovými tvářemi, slečna Anna Holinová.*“⁸ Mladého Nerudu tato dívka zjevně zaujala a „*protože byli oba malostranští, byla tu příležitost k doprovázení, a když Neruda vyzvěděl, kdy Anna v neděli chodí do kostela ke Křižovníkům, scházel se tam s ní, aby ji mohl provázet domů. Jeho výbojná povaha se však nespokojila s občasnými styky. Aby se uvedl k rodičům Holinovým, donesl slečně Anně své vyznání lásky: byla to v kůži vázaná knížka básní Boleslava Jablonského, [...], a v ní v oddílu „Písně milosti“ označil některá slova, která čtena v souvislosti ji musela nenechat na pochybách o jeho citech.*“⁹ Neruda byl do Anniny rodiny přijat. Holinovým mohl být vděčen za to, že ho přijali jako potenciálního muže pro svou dceru, ale také za to, že se prostřednictvím návštěv u nich seznámil s předními českými spisovateli té doby, například s Václavem Hankou, Karlem Jaromírem Erbenem či Boženou Němcovou. V mladém Nerudovi tato setkání jistě vyvolala ještě vroucnější vztah k českému jazyku, ještě hlubší vztah k literatuře.

Ač se Neruda setkal prostřednictvím Anniny rodiny s předními představiteli českého literárního života tehdejší doby, samotnou Annu kultura příliš nezajímala. Nebyla tak zaujatá děním kolem sebe, nesnažila se Nerudu podporovat v jeho tvorbě a sama přitom tvořit (takovou ženou byla až pozdější Nerudova láska, Karolina Světlá). Anna se často objevuje v románech, které byly o Nerudových milostných vztazích napsány, jim však bude pozornost věnována až později. V této části práce je cílem odhalit fakta, která lze s jistotou o ženách, které se objevily vedle Jana Nerudy, tvrdit a ta samozřejmě nemůžeme čerpat z krásné literatury.

S jistotou víme, že vztah Jana a Anny skončil nezdarem. V lednu 1858 píše Neruda dopis Anně, který vyznívá jako dopis na rozloučenou:

„Byl jsem mladý, nezkušený člověk, když jsem Vás seznal, ovšem plný bujné síly, pln naděje a nejlepší vůle, velikou budoucnost sobě získat. Částí té budoucnosti bylo mně dosažení Vaší lásky, ostatní částí (jako už to bývá) dosažení jména velikého, postavení vysokého a možnost působení pro národ poskytujícího. Lásku Vaši jsem si dobyl, rozmilou to hříčku, která mne až k té době doprovázela, kde člověk každou hříčku v praktický nástroj přeměnit chce. Mezitím jsem málo k jiným stranám hleděl, málo o cos jiného dbal, já hrál a hrál, až u konce hry jsem seznal, že sázku svou, celý to život, jenž (tím si nelichotím) zdárněji rozkvétat mohl, jsem prohrál...

Já ve světě nalezl málo lásky, snad jsem jí nezasloužil, neboť kde se mně, třeba spoře, podávala, já ji odkopl. S otcem mým jsme se milovali, jaká jen láska mezi otcem a synem být může, a přece jsme žili ve věčném nepřátelství.

⁸ Špičák, Josef. Čtení o Janu Nerudovi, Melantrich, Praha, 1985, s.57

⁹ Špičák, Josef. Čtení o Janu Nerudovi, Melantrich, Praha, 1985, s.57

Takové a povolné boje neudusily sice můj cit, ale pohřbily ho a uzamkly v nehlubším nitru srdce.

Otec můj umíral a já ležel vedle něho na loži a co syn jsem při tom snad až příliš dlouho spal. Já se probudil, otec dokonával. Byl jsem přes něj nahnut, poslední vzdechy se mu z prsou pracně dobývaly, já myslel, že se mé srdce rozpuke a hrdlo vyschlé a stažené že ani více dýchat nebude, a přece jsem při tom počítal a studoval, jak člověk umírá. – S takovým d'áblem byste nikdy nebyla šťastnou se stala.

Nyní však, co dál? Já psal rychle, ale nenuceně cit můj všelicos při tom prozkoumal a leccos rozboleštil, a přece jsem studoval, jak se láska pochovává...“¹⁰

Zdá se, že se v tomto dopise Neruda se svou dosavadní přítelkyní opravdu loučí. Hodnotí jejich vztah, naráží na počáteční okouzlení a představy, které v prvních chvílích zamilovanosti bývají naivní, a tak k jejich naplnění posléze nedochází. Jako by Neruda chtěl Anně usnadnit těžké chvíle, nazývá se d'áblem a zachycuje sebe sama jako člověka bez citu, který i v nejtěžších chvílích zůstává nezlomen. Těmito slovy snad chtěl v Anně probudit pocit, který by zpochybňoval její lásku k němu, jako by chtěl, aby si uvědomila, že on není ten, se kterým by mohla být ve svém životě šťastná. Musíme si však uvědomit, že ani korespondence není zdroj stoprocentně objektivních faktů; citovaný dopis je velmi stylizovaný, otázkou tedy zůstává, jak moc tato stylizace zasáhla do jeho obsahu. S jistotou tedy můžeme konstatovat pouze to, že k rozpadu vztahu mezi Annou a Janem skutečně došlo, jestli v něm nějakou roli sehrál citovaný dopis, doložit nemůžeme.

Navíc „*není jisté, zda tu ze strany Nerudovy nesehrála svou úlohu i skutečnost, že v té době už pravděpodobně začal blíže poznávat Karolinu Světlou...“*¹¹ Tento Špičákův soud je logický, ale zda je stoprocentně pravdivý, se jen stěží dozvíme. Jisté je jen to, že v této době vztah Nerudy a Anny upadal, skutečné důvody můžeme pouze odhadovat. Neruda nám přímá svědectví o svém vztahu k Anně Holinové nezanechal, vztah je zachycován na základě dopisů, které zapůjčila Anna Holinová Bohuslavu Čermákovi. Jestli jí ovšem šlo o objektivní zachycení jejich vztahu, není zcela jisté. Je naopak pravděpodobné, že chtěla ukázat odvrácenou tvář svého někdejšího snoubence a poukázat na to, co od něho musela vytrpět. Čermák Anniny dopisy přijal a dokonce vydal, ale nijak se nesnažil příběh této lásky rozvést. Této příležitosti se chopil až Arne Novák, který se jako představitel duchovnědného proudu v literární vědě zajímal i o psychologii autorů, tudíž nemohl nechat bez povšimnutí tyto nekomentované dopisy, ve kterých se dal odhalit vývoj vztahu Jana Nerudy k jeho první lásce Anně. Arne Novák označil první Nerudův milostný vztah jako vztah „*dvou nezralých lidí, zmítaných žárlivostí a potácejících se v bludném kruhu*

¹⁰ Špičák, Josef. Čtení o Janu Nerudovi, Melantrich, Praha, 1985, s. 63

¹¹ Špičák, Josef. Čtení o Janu Nerudovi, Melantrich, Praha, 1985, s. 63

bezvýchodné situace.“¹² Tento soud je velmi pravděpodobný, situace, v níž se milenci nacházeli, byla bezvýchodná. Přestali si rozumět, každý z nich měl jiné představy o své budoucnosti. Ani pro jednoho tedy nemohlo být překvapením, že došlo k rozpadu vztahu. Oba museli cítit, že situace je neúnosná a také pro rozdílnou povahu milenců nepřekonatelná. I přesto však Anna doufala, že ji Jan neopustí. Realistický Neruda si však velmi dobře uvědomoval, že vztah se blíží ke svému konci a sám se mu také nebránil...

V předchozím odstavci bylo alespoň zčásti nastíněno, jak se vyvíjela interpretace korespondence mezi Janem a Annou, a tím bylo také doloženo to, že ani dopisy nemusejí být zdrojem věrohodných faktů.

Již několikrát zde bylo vysloveno jméno Karoliny Světlé, významné české spisovatelky. V této práci však nebude tématem její literární tvorba, nýbrž její vztah s Janem Nerudou. Jde totiž o druhou ženu, se kterou se v Nerudových životopisech setkáváme. Stejně jako předchozí Nerudova láska se i Karolina stala hrdinkou v dílech věnovaných Nerudovým vztahům. V tomto případě dokonce Annu předčila, právě Karolině se věnuje více romanopisců, její příběh je totiž poutavější a více dramatický, navíc se v něm objevuje oblíbený motiv červených knihoven, a to milostný trojúhelník. Ovšem zakončení tohoto příběhu poetické není, a proto je také tento vztah obestřen několika mýty, které mají příběh přivést k úplnosti.

Je vcelku jisté, že tento vztah povzbuzoval oba autory, jak Světlou, tak Nerudu, k literární činnosti. Takto jej líčí například Josef Špičák v monografii o Janu Nerudovi: *„Literárně tvůrčí dosah této vzájemnosti byl u obou tak silný, že se nám ukazuje jako přímo klíčová otázka pro umělecký vývoj nejen Světlé, jak se dosud vykládalo, ale stejně tak i pro Nerudu. Toho tento vztah zastihl na významné křižovatce jeho uměleckého růstu, dal mu novou víru v sebe samého v těžkém údolí jeho krize po roce 1858, kdy zapochyboval i sám o sobě, upevnil ho v přesvědčení o správnosti nastoupené cesty.*“¹³

„Přesná rekonstrukce vztahu Neruda - Světlá ovšem není možná. Dochovány zůstaly jen dopisy (a to ještě jen jejich část), o čem však Světlá s Nerudou skutečně hovořila, to je pochopitelně neznámo.“¹⁴ Navíc je autenticita dopisů podkopána zvláštním způsobem uchování: autografy byly údajně spáleny a dochovaly se jen opisy, jež Světlá průběžně zasílala sestře, Sofii Podlipské, aby s ní mohla svůj vztah s Nerudou konzultovat. *„Sama Světlá uvádí, že jí nedostatek soukromí znemožňuje plně se na opisování soustředit, v jednom případě dokonce píše, že Nerudův dopis „opisuje jen*

¹² Mocná, Dagmar. Příběhy Nerudových lásek. Životopis jako kulturní konstrukt, in Česká literatura, roč. 59, č. 2, 2011, s. 162

¹³ Špičák. Josef, Čtení o Janu Nerudovi, Melantrich, Praha, 1985, s. 69

¹⁴ Špičák. Josef, Čtení o Janu Nerudovi, Melantrich, Praha, 1985, s. 69 - 70

zběžně, částečně z paměti.“¹⁵ Pokud jde tedy o ověřitelná fakta vztahu mezi oběma spisovateli, ocitáme se poněkud na tenkém ledě, přesto tato skutečnost nedokázala zabránit tomu, aby se kolem autorů nevytvořil mýtus, který byl několikrát fabulován v krásné literatuře, ztvárněn v divadle i filmu, a dokonce se dostal do školních čítanek a povědomí široké veřejnosti. V myslích mnohých je proto tento vztah chápán jako nepopiratelný fakt.

Jak už bylo řečeno, základem příběhu o dvou předních spisovatelích 19. století je korespondence. Jak se tyto dopisy ovšem dostaly na veřejnost? Osobou, díky níž mohli literární historici studovat vztah Nerudy a Světlé, je Karolinina neteř, Anežka Čermáková - Sluková, která zveřejněním dopisů hodlala podložit spisovatelčinu čest, jež byla ohrožována nařčením z nevěry. Čermáková - Sluková odůvodňuje zveřejnění dopisů takto:

„Nikdy bych se nebyla odhodlala otisknouti důvěrné listy Světlé a Nerudy přes jejich nepopiratelný význam literární, kdyby mě k tomu nebyly přinutily závažné okolnosti. [...]

V poslední době jsem se dověděla o dopisu, který psala bývalá nevěsta Nerudova, zvěčnělá slečna Anna Holinová, p. prof. Dru Albertu Pražákovi před svou smrtí v tom zajisté úmyslu, aby obsah jeho sdělil s veřejností. Jednal o Světlé a Nerudovi, a to tak, že vrhal na styky jejich světlo úplně falešné.

Nebylo však dosti na tom; i z jiných stran dostalo se mi dokladů, že události let šedesátých jsou ještě v dobré paměti, jenže přecházejí zvěsti o nich z pokolení na pokolení s nesprávnými doplňky a omyly.

To mě konečně přimělo, že jsem se odhodlala po dlouhém boji otisknout část korespondence dosud v taji chované, a to především listy Světlé k Nerudovi...“¹⁶

Poprvé byla korespondence mezi Nerudou a Světlou otištěna dvanáct let po smrti Karoliny Světlé, tedy roku 1911. Nejprve však pouze v časopise Osvěta. Knižně vyšla korespondence o rok později pod názvem Karolina Světlá ve stycích s Janem Nerudou.

Zde je nutno podotknout, že slova Karolininy neteře vyznívají velmi objektivně, chce podle nich uvést na pravou míru vztah, který se zrodil mezi její tetou a známým básníkem, chce tím zabránit nepravdivým pomluvám, které se kolem tohoto vztahu šířily. Jenže nad způsobem, jímž poprvé vydala dopisy Světlé, si uvědomujeme, že ona objektivita šla poněkud stranou. Čtenářům totiž nabídla jen část dopisů a to ty, které byly adresovány Nerudovi a byly plny odmítání básnickovy lásky. Korespondenci, kterou si spisovatelka vyměňovala se svou sestrou Sofií, opomenula, neboť ta by mohla ubrat na cti Světlé, vždyť Karolina se v těchto řádcích vyznává k odcizení

¹⁵ Mocná, Dagmar, Karolina Světlá a Jan Neruda aneb Jak vzniká příběh, in Labyrint ženského literárního světa, Sborník z mezinárodní konference, Literární akademie patnáctého a šestnáctého února 07, vydala Literární akademie, Praha, 2007, s. 25

¹⁶ Špičák, Josef. Čtení o Janu Nerudovi, Melantrich, Praha, 1985, s. 78

s manželem, polemizuje zde o svém citu k Janu Nerudovi. Tak se stalo, že Čermáková - Sluková ze své tety udělala osobu, jež ve svých citech ani jednou nepochybila, z Nerudy ale „*učinila hotového mravního zpustlíka.*“¹⁷ Což ovšem roku 1911, kdy Čermáková - Sluková korespondenci vydala, nemohlo být přijato kladně, vždyť Neruda byl v této době již uznávaným autorem, jehož se mnozí z umělců této doby v rámci dané „kauzy“ zastali. A tak i Čermáková - Sluková pochopila, že musí od své verze příběhu ustoupit a uveřejnit skutečně vše, co ohledně vztahu obou autorů věděla. Uveřejnila dokonce víc, než odhalovaly dopisy, jak bude zachyceno v dalších řádcích této práce.

S Karolinou Světlou se Jan Neruda setkal v době, kdy ještě nebyl ukončen jeho vztah s Annou, ta tedy později vinila Světlou z rozpadu svého vztahu s Nerudou. To, jak okomentoval její vztah s Nerudou Arne Novák, ji „*iritovalo, neboť popíralo vinu Karoliny Světlé, a proto se proti němu snažila všemožně bojovat, poukazujíc zejména na to, že Neruda ve skutečnosti nebyl tak chudý, jak se obecně soudí. Neuvážila však, že příběh, jež interpretům nabízí, prostě nelze vyprávět, neboť v něm uznávané spisovatelce svěřila zápornou roli.*“¹⁸ Jaké tedy bylo Karolinino a Janovo seznámení a jak se vztah vyvíjel dále? Pokusme se ho rozebrat podrobněji, neboť právě o tomto vztahu máme ze všech Nerudových lásek nejvíce informací.

Soudí se, že se oba poprvé setkali při sestavování almanachu Máj, což je hypotéza vycházející z dopisu Anny Holinové, jenž byl adresován literárnímu historiku Albertu Pražákovi. Nemůžeme se tedy o tuto informaci jednoznačně opřít, neboť v zájmu Anny bylo jistě Karolininu pověst pošpinit. Sama Světlá v knize Z literárního soukromí uvádí, že v té době spolupracovala pouze s Hálkem, což by mohla být pravda, neboť její překlad francouzské novely Dvojí probuzení do češtiny, kterým přispívala do Almanachu Máj, je značně hálkovský. K dřívějšímu seznámení Karoliny s Janem se přiklání také Josef Špičák, který uvádí, že se setkávali již před rokem 1858, a to při návštěvách společného známého Hemerky.

Než se plně ponoříme do příběhu Světlá - Neruda, je třeba podotknout, že Karolina Světlá je autorkou novely Láska k básníkovi. Toto dílo je zde zmíněno proto, že je až zarážející podobnost její fabule s příběhem, který vychází z dochované korespondence. Slovo zarážející je užito záměrně, nebylo by nic zvláštního na tom, že by se Světlá nechala inspirovat svým vztahem k básníkovi, avšak toto dílo vznikalo v době, kdy vztah mezi Nerudou a Světlou nebyl ještě plně rozvinut, to, že by Světlá vycházela ze svých zkušeností je tedy velmi nepravděpodobné. Světlá na novele začala pracovat roku 1858, vydána pak byla o dva roky později, v roce 1860.

¹⁷ Mocná, Dagmar, Příběhy Nerudových lásek. Životopis jako kulturní konstrukt, in Česká literatura, roč. 59, č. 2, 2011, s. 163

¹⁸ Mocná, Dagmar. Příběhy Nerudových lásek. Životopis jako kulturní konstrukt, in Česká literatura, roč. 59, č. 2, 2011, s. 162 - 163

„S Láskou k básníkovi spojuje sledovanou korespondenci zejména základní vztahový vzorec: silná, rozumná, osobnostně zralá žena versus sice nadaný, leč poněkud slabošský a nedospělý mladík, jenž díky hrdinčině péči vyroste v předního českého básníka.“¹⁹ Protagonistka Isabela, se seznámí se studentem práv Oskarem, jehož píle ve studiu však ochabuje, mnohem více jej lákají verše. Isabela je přesvědčena o správnosti jeho volby, podporuje ho a nabádá jej k další literární činnosti. Isabela si je vědoma milostných citů Oskara ke své osobě, ona však zůstane věrna slibu, kterým je vázána ke svému muži. Ve chvíli, kdy jí Oskar vyznává lásku, odmítá ho slovy: „...Nemluv mi o hlasu přírody, člověk stojí nad ní, její pudy mu nesmějí být zákonem...nemohu veleti proudění krve své a tebe nemilovati, ale vábení lásky tvé mě nesmí svést...povinnost má mě vede jinou cestou k jinému cíli než do náručí tvého.“²⁰ Stejně tak Světlá Nerudovu lásku kategoricky odmítala, a to nejen v dopisech adresovaných jemu, nýbrž i v listech sestře, jež se ji snažila přesvědčit, aby se nebála vpustit lásku do svého citově pustého života: „Ne, sestro, já ten růžový věnec, který mi láska podává nezdvihnu [...] a za milence jej nepřijmu. On tomu nevěří [...], ale mýlí se, přísambůh, mýlí se, zůstanu „starou pannou“, třeba se mně žádný mužský charakter nikdy nepodařil.“²¹

Výše bylo užito výrazu „citově pustý život“, nesmíme toto spojení ovšem chápat tak, že by Světlá žila osamocena, naopak byla vdanou ženou. Jejím mužem se stal roku 1852 Petr Mužák, někdejší učitel hudby mladé Johany Rottové (dívčí jméno spisovatelky), jenž byl jakýmsi spojovatelem mladé ženy s českým světem, čímž v ní také vzbudil vztah k rodné zemi. Manželům se již rok po svatbě narodilo dítě, dcera Božena, která se však nedožila ani jednoho roku svého života. Tato nešťastná událost velmi zasáhla do psychiky Mužákové. Aby této tragédii Johana zcela nepropadla, doporučil jí její budoucí švagr Podlipský, aby se zaměstnávala duševně a nemyslela tolik na smutek. Tehdy spisovatelka bere do svých rukou pero a začíná tvořit. Jejím prvním dílem byla francouzsky psaná novela, která se později objevuje v českém překladu v almanachu Máj.

Manželům Mužákovým se již nepodařilo mít další dítě, což jistě prohloubilo krizi, která se v tomto manželství projevila. Sama Světlá v jednom ze svých dopisů své sestře uvádí, že s manželem byli naprosto odlišné povahy: „Můj muž je ušlechtilý, dobrý, nanejvýš mravní ideál v mnohém ohledu, ale on nemá za celý den pohledu a slůvka pro mne, a hovoříme-li dohromady, tu se teprv ukáže, že nás zajímá to

¹⁹ Mocná, Dagmar, Karolína Světlá a Jan Neruda aneb Jak vzniká příběh, in Labyrint ženského literárního světa, Sborník z mezinárodní konference, Literární akademie patnáctého a šestnáctého února 07, vydala Literární akademie, Praha, 2007, s. 26

²⁰ Špičák, Josef. Čtení o Janu Nerudovi, Melantrich, Praha, 1985, s. 75

²¹ Mocná, Dagmar. Karolína Světlá a Jan Neruda aneb Jak vzniká příběh, in Labyrint ženského literárního světa, Sborník z mezinárodní konference, Literární akademie patnáctého a šestnáctého února 07, vydala Literární akademie, Praha, 2007, s.27

*nejheterogennější. Jsme dva póly: on rozum, pozitivnost, rozvaha, já fantasie a zas fantasie, on kráčí, já chci lítat.*²² I přes toto své poznání Světlá svého muže nikdy neopustila a neodдалa se povaze Nerudově, která jí byla snad bližší. Tato slova Světlé byla však vodou na mlýn romanopiscům a vykladačům vztahu obou autorů. Bylo tak vytvořeno schéma milostného trojúhelníku, ve kterém bylo Petru Mužákovu určeno negativní postavení. On byl tím, kvůli němuž se nemohl vztah plně rozvinout. Ještě více tuto tezi o různorodých povahách manželů prohloubily, a tím i pro mnohé potvrdily, Eliška Krásnohorská a po ní A. Lauermannová - Mikschová. Nikdo pak už nedbal slov spisovatelčiny neteře Anežky, která tetin a strýcův vztah popisovala jako spokojený.

Vraťme se zpět přímo k osobám Světlé a Nerudy a sledujme, jak se jejich příběh vyvíjel dál. Po svém setkání si začali dopisovat. Ve svých listech Karolině se Neruda prezentuje jako romantický rozervanec, který je schopen obětovat mnoho pro svou milovanou ženu. Světlá v nich naopak vystupuje jako vyzrálá žena, která má naprosto ujasněné myšlenky a představy, ze kterých nehodlá ustoupit. Jako žena si od Nerudy udržuje odstup, nabádá ho k tvorbě, nabízí přátelství, ale nic víc. Jiné pocity však můžeme nalézt v její korespondenci adresované Podlipské, kde své skutečné pocity odkrývá, přesto však přesně ví, jak se má jako vdaná žena zachovat a podle toho je také rozhodnuta jednat. Jak už bylo v této práci citováno, Světlá si byla vědoma rozdílných povah ve svém manželství. Jaké mínění měla ale o sobě a Nerudovi? Můžeme opět sáhnout k jejím dopisům sestře, o básníkovi píše (citovaný úryvek se nachází ve stejném dopise, v němž líčila rozdíl mezi svou a manželovou povahou): *„Ta druhá povaha, která se mi tak znenadání v cestu vpletla, je mi příliš podobná, než aby to dlouho tak jít mohlo, jak jsme to ustanovili.*

On je příliš mlád, nastanou nové bouřky, a ty budou rozhodné a povedou zajisté k roztržce.

*Je sice velmi nahá následující často citovaná věta, ale má zajisté mnoho pravdy do sebe: „A vy se domníváte, že jste mravní a posíláte mne k uličnicím pro lásku a sama vadnete v plné své zdravotě a síle bez ovoce a libujete si být pokladem Harpagonovým?“ Jsem sice rozumna ve svém jednání, politická, povážlivá, ale mravní na žádný pád, vzdor pohlavní čistotě, to cítím velmi a velmi. Já šetřím muže svého z lidskosti, rodiče své ze soucitu, veřejné mínění z vychytralosti, ale mravní jiskry není v jednání mém, prosím, nedokazuj mi opak. Kdybych chtěla mravně jednat, tu bych se neměla na nic ohlédnouti a jít za cítem svým, a ten mi praví hlasem neomylným, že bych osvítila zatmělou duši a svému životu teprve pravého dala významu.*²³ Jak je z dopisu poznat, Světlá si až příliš uvědomovala své city, ale rozum jí nedovoloval uvolnit jim cestu. Nebyla tedy s to sama ukončit styk s Nerudou, alespoň co se

²² Honzl, Jindřich. Román lásky a cti, nakladatelství František Borový, Praha, 1941, s. 30

²³ Honzl, Jiří. Román lásky a cti, nakladatelství Fr. Borový, Praha, 1941, s. 31

korrespondence týče, až do chvíle, kdy se o těchto listech dozvěděl její manžel, Petr Mužák. Jak k tomu došlo?

Jan Neruda se dostal do finančních potíží, Světlá, snad hnaná svým citem, se rozhodla mu z této tíživé situace pomoci. Musela však být velmi opatrná, aby se o celém případě nedozvěděl její muž. Karolina se tím ale dostala do složité hry, z níž už nedokázala bez následků vystoupit. Její snaha pomoci básníkovi se dostala na veřejnost. Pokusme se tento příběh rekonstruovat.

V době, kdy se Neruda dostal do finanční krize, za níž mu dokonce hrozilo vězení pro dlužníky, trávila Světlá léto ve Světlé pod Ještědem, v rodném místě svého muže. Jakmile se o spisovatelově situaci dozvěděla, rozhodla se jednat, a to pomocí rodinného šperku, který hodlala prodat. Aby se však její muž nic nedozvěděl, nechala vyhotovit kopii této spony, kde však již pochopitelně nebyly brilianty jako na originálu. Tento falešný šperk měl zůstat v jejich bytě a originál měl být prodán, peníze za něj se pak měly dostat do rukou Nerudových. Tímto úkolem pověřila Světlá svou přítelkyni Marii Němečkovou, ovšem ze strachu, aby se nikdo nedozvěděl pravdu, nezasvětila ani ji do celého případu. Peníze za sponu měla Marie poslat do Ostruhové ulice č. 225 „poste restante“ na jméno Herrn Karl Barta, Horren der Rechtem einliegend 150 fl., jenže tato stvrzenka byla podepsána, Karl Barta, recte Johann Neruda. Němečková se tak dozvěděla, pro koho peníze skutečně byly, a nenechala si toto poznání pro sebe.

Když se pak Světlá se svým manželem vrátili z Podještědí, byla již Praha plná pomluv, jejichž obsahem byl právě vztah mezi Světlou a Nerudou. Je nutné si uvědomit, že Praha v 19. století nebyla takovým anonymním velkoměstem jako ji známe dnes. Lidé se více znali, navíc hrdiny tohoto příběhu byly osobnosti veřejnosti známé. Není tedy překvapením, že se zprávy o celém případě šířily velmi rychle. Světlá neváhala a okamžitě napsala Nerudovi dopis, kde mu dávala sbohem, svému muži pak, cítíc se vinna, nabídla rozchod. Ten však tento návrh odmítl, neviděl důvod, zvláště poté, co si přečetl dopisy, které psala jeho žena. Neruda mu totiž musel tuto korespondenci vydat, nenacházelo se v ní však nic, z čeho by mohl svou manželku obviňovat. Světlá se po této roztržce s Nerudou již nesetkala.

Tím však „příběh lásky a cti“ nekončí, vždyť by byl konec, alespoň z hlediska veřejnosti, neúplný, dostalo se mu proto dalšího pokračování. Musíme si zde však položit otázku, jak moc je tento závěr vztahu věrohodný. K tomuto „doplnění“ příběhu totiž přispěla samotná Čermáková - Sluková, která chtěla zpočátku doložit ctnost a ničím nepošpiněnou věrnost své tety. Kdyby vydala „standardní edici, zůstal by příběh nedopovězen právě v nejcitlivějším momentě náhlého Mužákova zásahu, vedoucího k okamžitému přervání vzájemného dopisování. Konec příběhu by tak zůstal otevřený a byl by dán v plen oné rozpínající se kolektivní tvořivosti, tíhnoucí k nejdivočivějším řešením. Zřejmě proto se editorka rozhodla příběh své tety

dovyprávět...“²⁴ Pro dovyprávění příběhu se obrátila k lidem, kteří byli svědky tohoto vztahu; jak je ovšem jejich svědectví důvěryhodné, se můžeme pouze domnívat. Čermáková - Sluková se se svým plánem příběh dokončit svěřila Anně Holinové, jež prozradila, že se Neruda se Světlou poprvé sešli nad almanachem, jak bylo již zmíněno výše. Kromě toho také přinesla historku o Lidunce Schmidtové, o níž bude zmínka později. Nakolik Anna mluvila pravdu, se můžeme jen dohadovat, vinila přece jen Karolinu z rozpadu svého vztahu s Nerudou, její verze příběhu mohla být tedy pozměněna. Další osobou, na kterou se Čermáková - Sluková obrátila, byla Marie Němečková, Karolinina dlouholetá přítelkyně, která přiznala, že Nerudovi nedoručila poslední Karolinin dopis na rozloučenou. Jestli lze tomuto tvrzení skutečně věřit, zůstává otázkou. Dopis je totiž plný vyznání, tudíž naprosto odlišný od předchozích Karolininých dopisů. Nicméně do milostného příběhu se velmi hodí, a tak byl do něho jednoznačně přijat. Podrobněji o něm bude řeč v části, která bude věnována beletrii, jež se týká našeho tématu.

Kromě výše zmiňovaného dopisu ale existuje ještě jeden list, který byl však až dodatečně publikován. Jde o psaní Sofie Podlipské určené Janu Nerudovi. Plyne z něho, že se na ni Neruda roku 1871 obrátil s prosbou, aby odevzdala sestře, tedy Karolině Světlé, oněch 150 zlatých, kterými ho ona zachránila od vězení pro dlužníky. „*Nepochybně tak učinil v souvislosti s kampaní vedenou v té době proti němu staročechy, obávaje se zřejmě, aby proti němu protistrana tuto skutečnost nezneužila.*“²⁵ Dopis je psaný rukou Sofie Podlipské, ale je údajně diktován Karolinou, která je znepokojena Nerudovým činem, peníze Nerudovi nedávala jako půjčku, rozezlilo ji tedy, když jí je Neruda po několika letech vrací. Přijímá je pouze s vědomím, že se Neruda obává o špatnou pověst kvůli nesplaceným dluhům. Což šlo ovšem Světlé proti mysli, nikdy ji nenapadlo, že by to mohl takto Neruda chápat, ona sama to brala za pomoc příteli v nouzi. Tento poslední list však do vztahu mezi Světlou a Nerudou nebyl přijat, neboť by narušoval již přijatou koncepci vztahu. Vždyť mnohem lákavější je zakončení oním Karolininým dopisem na rozloučenou, než strohým vrácením peněz, které by naznačovalo, že se Neruda s touto epizodou svého života smířil. Veřejnost vyžadovala dramatické příběhy, které v ní budou přežívat prostřednictvím různého vyprávění. Důsledkem toho pak byl vznik mýtů, které se kolem vztahu mezi Nerudou a Světlou zrodily, ty ovšem nepatří k faktům, proto se o nich zmíníme až v rámci pojednání o beletristickém zpracování tohoto vztahu.

Třetí ženou v autorově životopisu je mladičká Terezie Marie Macháčková, o 13 let mladší než Neruda. Pocházela z rodiny Josefa Macháčka,

²⁴ Mocná, Dagmar. Karolína Světlá a Jan Neruda aneb Jak vzniká příběh, in Labyrint ženského literárního světa, Sborník z mezinárodní konference, Literární akademie patnáctého a šestnáctého února 07, vydala Literární akademie, Praha, 2007, s. 34

²⁵ Mocná, Dagmar. Příběhy Nerudových lásek. Životopis jako kulturní konstrukt, in Česká literatura, roč. 59, č. 2, 2011, s. 168

velkostatkáře v Králově Dvoře u Berouna a zakladatele pivovaru ve Zdicích. Její otec byl váženou osobou, přátelil se například s Františkem Ladislavem Riegrem, tehdy velmi významným politikem, kromě něj hostíval ve svém domě v Králově Dvoře i jiné významné české politiky, vědce a umělce. Rodina Macháčková se tak pohybovala mezi vyšší společností, často jezdívali na slavnosti do Prahy. Na jedné z nich, na slavnosti sokolské roku 1862, se poprvé Terezie setkala s Janem Nerudou. Jemu jako by do života svitly nové paprsky štěstí, zároveň si však byl vědom velkého věkového rozdílu, mladé Terezii bylo teprve 17 let, kdežto Neruda byl již třicetiletý muž. Kromě toho zde byl i materiální rozdíl, Terezie pocházela z finančně zajištěné rodiny, kdežto Jan nikoliv.

Vztah mezi nimi byl ovšem pouze platonický. Až tři roky po jejich seznámení přijela Terezie na delší dobu do Prahy, kde se mohla setkávat s Nerudou, tento Tereziin pobyt však není nijak pramenně podložen. Otýlie Sklenářová – Malá, Tereziina teta, toto tvrzení dokonce popírá, tvrdíc, že si Terezie s Janem vyměnili pouze pár dopisů. Nerudovi životopisci toto setkání však do svých děl zakomponovali, vytvořil se tak další mýtus o Nerudově lásce. Tento příběh Nerudovy lásky byl pro romanopisce velmi přitažlivý, neboť se básníkovo náhlé štěstí přetrhalo. Mladá dívka začala totiž těžce churavět a musela se vrátit zpět na venkov. „*Velmi trpěla svou chorobou, ale její sen o milovaném muži ji v boji se smrtí poutal k životu[...]. Její ošetřující lékař Podlipský byl zneklidněn jejím rozčilením z každého Nerudova dopisu a raději by býval viděl, kdyby tyto dopisy snad ustaly.*“²⁶ V tak těžké nemoci, jakou byla tuberkulóza, si mladá dívka nemohla dovolit žádné rozčilení, které by přitížilo jejímu boji o život.

Tento boj se jí však nepodařilo vyhrát a Terezie, „nádherná modrá květinka“, jak ji Neruda a poté i jeho životopisci nazývali, zemřela 9. října roku 1865.

Josef Špičák upozorňuje, že se k Terezii Neruda vrátil ve svém dušičkovém fejetonu 1. 11. 1878, „*v němž se mu vzpomínkově vynořují dvě sesterské kadeřavé hlavinky (Terezie měla dvojče, setru Marii – pozn. autora) s nejpravdělnějším oválem elegantního obličejce, zpod bělostného čela dvě stejně svítivé tmavě modré oči, k nerozeznání, až na to, že jedna z nich, o celé milování dražší, počala nejdřív vadnout, a také uvadla, a druhá vedle ní ještě kvetoucí zvadla po ní přes noc. Kdo všecko se to s nimi zasnoubil s pouhou nadějí!*“²⁷ Těmito slovy ukončíme další příběh Nerudových lásek a obraťme se k novému.

Neruda navštěvoval rodinu svého bratrance ve Vlachově Březí. Se svým příbuzným, Aloisem Tichým, navázal Neruda kontakt v 70. letech a roku 1873 poprvé jeho rodinu navštívil. Zde básníka údajně zaujala o osmnáct let mladší Anna. Je zvláštní, že se tento, v pořadí již čtvrtý příběh, dostal

²⁶ Špičák, Josef. Čtení o Janu Nerudovi, nakladatelství Melantrich, Praha, 1985, s. 134

²⁷ Špičák, Josef. Čtení o Janu Nerudovi, nakladatelství Melantrich, Praha, 1985, s. 134

do povědomí veřejnosti, neboť Annino jméno nebylo v Nerudově pozůstalosti dochováno, neobjevuje se v jeho verších, a dopisy, které přicházely do Vlachova Březí nebyly nikdy adresovány přímo Anně, ale celé její rodině. V Nerudově pozůstalosti se žádné dopisy, které by mu zaslala Anna, nedochovaly. Alois Hůlka ve svém pojednání o jejich vztahu tvrdí, že tyto dopisy, které by nám mohly přinést více informací o vztahu Jana a Anny, sám Neruda spálil. Přesto všechno je Anna brána za další z Nerudových lásek. Proč se tak stalo?

Stojí zatím zřejmě Annina sestra Hilda, která o vztahu své sestry s Nerudou vyprávěla jednomu z Nerudových životopisců, Bohuslavu Čermákovi, který za účelem získat informace o Nerudovi přijel do rodiny Tichých. Netušil však, že se dozví o onom vztahu. Hilda dokonce Čermákovi předložila korespondenci, která k nim od Nerudy došla. Po jejím přečtení však životopisec nenalezl nic, co by básníka „usvědčovalo“ z milostného citu k Anně. Hilda si však stála neustále za svým, *„kategoričnost jejího postoje naznačuje, že v tomto boji o místo v Nerudově životopise nešlo o nic menšího než o nesmrtelnost a Hilda ji za každou cenu chtěla pro sestru vybojovat. Údajné Nerudovy milostné dopisy však Čermákovi zapůjčit nechtěla, argumentujíc tím, že si to sestra nepřaje.“*²⁸ Podklady pro vznik dalšího příběhu jsou opravdu vratké, přesto se však podařilo tento vztah k Nerudově životopisu připojit. Za prosazením Anny k dalším Nerudovým láskám však nestojí Bohuslav Čermák, jak by se dalo očekávat, neboť ten přestal věřit neproověřeným informacím. „Případu“ se ale ujal další autorův životopisec Albert Pražák, který přijal informace o vztahu za své, a po něm také Karel Juda, jenž uveřejnil několik článků o vztahu Jana a Anny v časopise Zvon. Kromě těchto autorů se o vztah Jana a Anny zajímal také Alois Hůlka, jenž vydal velmi útlé pojednání, v němž mají být čtenáři seznámeni s průběhem vztahu. Kniha vyšla ke stému výročí vydání Písní kosmických, snad kvůli tomu si také Hůlka vybral toto téma. Ve své publikaci totiž tvrdí, že Neruda byl právě při tvorbě básní do sbírky Písně kosmické ovlivněn, mimo jiné, okouzlením mladou Annou. Dokonce to dokládá ukázkou veršů:

*„Jaké tam citů záchvěvy,
jaké tam v prsou běsy...
Jaké tam jásavé naděje,
Jaká tam lásky tíseň-
Chtěl bych za cenu života
Procítit slunečnou píseň!“*²⁹

Vedle této ukázky v knize nalezneme také verše ze sbírky Prosté motivy, které měly podle Hůlky také vzniknout díky silnému zapůsobení Anny

²⁸ Mocná, Dagmar. Příběhy Nerudových lásek. Životopis jako kulturní konstrukt, in Česká literatura, roč. 59, č. 2, 2011, s. 152 - 153

²⁹ Hůlka, Alois. Jan Neruda a Anička Tichá, vydala Krajská knihovna v Českých Budějovicích, 1978, s. 8

na Jana Nerudu. Jestli tomu tak skutečně bylo, se stoprocentní jistotou tvrdit nemůžeme, neboť Neruda se nikde o svých pohnutkách vedoucích k sepsání těchto veršů nezmiňuje. A i Hůlka svými slovy potvrzuje, že jde o pouhou jeho domněnku: „*Proč by tyto verše, plné lásky a něhy, neměly patřit Nerudově Aničce milé? Snad tomu tak bylo.*

*Nesmějte se pavučince
Na mých vlasech, kamarádi,
Nesmějte se do očí nám,
Že se máme s mladou rádi!*

*Třeba bylo pozdní lásce
Jako v sadě na podzimní:
Kapky mlhy po travině
Bílé kvítko mezi nimi-*

*Přece i to pozdní kvítko
ještě teší mladou duši,
Pěkně hustým vlasům dívčím
Pěkně plným nadržům sluší.*

*Bílé kvítko jahodové
Sedmikrásy bělolistá-
A má zšedlá hlava má snad
Na těch nadržech také místa.“³⁰*

Báseň skutečně vypovídá o lásce staršího muže k mladé ženě, znatelně se zde tedy nabízí úvaha o tom, že lyrickým hrdinou veršů je sám Neruda píšící o svých citech k mladé Anně. Jestli ovšem uvažujeme správně, by nám mohl potvrdit pouze sám autor...

Anna společně se svými dvěma sestrami navštívila Prahu, nějaký čas tu strávily, jak dokládá deník jedné ze sester, a to Terezie, který je součástí knihy Aloise Hůlky. Na základě její výpovědi si můžeme představit, jak pobyt v Praze vypadal: „*Přišel den, kdy se musím se všemi drahými rozloučit, neb odcházíme na půl roku z drahého domova, z Vlachova Březí, do Prahy. Anička, Vilma a já.*

Dne 30. prosince 1877 odpoledne ve dvě hodiny jsme pozdravily matičku Prahu.

Strýc Neruda nás srdečně uvítal, čekal na nás s obědem v hostinci u Knoblochů. Dával nám velkou hostinu, měly jsme různé zákusky a jižní

³⁰ Hůlka, Alois. Jan Neruda a Anička Tichá, vydala Krajská knihovna v Českých Budějovicích, 1978, s. 23

ovoce. *Pily jsme též šampaňské...*³¹ Z Tereziina deníku se dozvídáme spoustu podrobností z onoho pobytu v Praze, které jsou dokladem toho, že Neruda sestřím zajišťoval bohatý kulturní program, ať už to byly různé procházky, návštěvy divadel, výstav či knihovny. Není divu, že sestry byly nadšeny prostředím, ve kterém se nyní pohybovaly; tolik se lišilo od jejich domova, setkávaly se s novými lidmi, účastnily se mnohého dění, které mimo Prahu nemohly zakusit. Byl jim jistě milý i průvodce, který jim tuto možnost zajišťoval, a to Jan Neruda. Terezie o něm píše s úctou, nazývá ho milým strýčkem.

Terezie nám svým deníkem také podává svědectví o citové vazbě mezi Janem a mladou Annou, ale nikdy ji nenazývá skutečným vztahem. U jejich citů se pozastavuje zejména při odjezdu Anny z Prahy (musela odjet dříve kvůli nemocné matce): *„Nyní nás již brzy opustí naše Anička. Bude se mně po ní stýskat, ale nejen mně; vím, že i strýčkovi Nerudovi, neb ji má upřímně rád. Strýček se vynasnažuje, aby jí ty poslední dny co nejvíce zpříjemnil. Jela zastupovat domů nemocnou maminku.*

30. května

Bylo to těžké loučení se strýčkem. Anna moc plakala, on ji těšil, hladil a slíbil, že ještě o prázdninách k nám do Vlachova Březí přijede. Dříve ne, to že Vilmu a Rézinku neopustí. [...]

Do svého památníku si nechala Anička před odjezdem napsat od strýčka Nerudy. 28. května jí strýček napsal toto:

*-Jsi ještě poupátko moje,
rozvinuto ve snech zelených-
rozviň se Ti život
v stolítku radosti.³²*

Mezi Janem a Annou byl jistý citový vztah, nejde zde však o doklad velké lásky, která by se proměnila ve vztah skutečný. I proto je s podivem, že se tento nevinný cit dostal do povědomí a dál přetrvává jako jedna z důležitých Nerudových lásek. Ve skutečnosti však šlo spíše o zamilovanost, snad i poblouznění, které trvalo poměrně krátkou dobu, a které navíc skončilo neblahou příhodou, jak se můžeme dočíst v Tereziině deníku: *„Bylo to jednou po obědě u nás, když strýček Neruda seděl ve svém pokoji u okna v křesle a četl noviny. Přiletěla vos a kroužila mu kolem hlavy – prudce vstal a tím si ublížil. Začala mu krváčet rána, kterou nedávno utrpěl po operaci konečnicku. Vyprávěl, co při operaci zkusil; poděsilo jej to krvácení a rozhodl se k návratu do Prahy. To byla poslední návštěva Jana Nerudy ve Vlachově*

³¹ Hůlka, Alois. Jan Neruda a Anička Tichá, vydala Krajská knihovna v Českých Budějovicích, 1978, s. 9 - 10

³² Hůlka, Alois. Jan Neruda a Anička Tichá, vydala Krajská knihovna v Českých Budějovicích, 1978, s. 15 - 16

Březi. ³³ Není divu, že se tento konec z románů a vůbec z povědomí o Nerudových láskách vytratil, tato realistická příhoda by jistě romantický ráz Nerudových vztahů pokazila, a čtenáři, jak jsme se již snažili dokázat, touží právě po opaku.

Ani tato láska tedy nebyla naplněna, Špičák uvádí, že Anička „*se po realistické domluvě rodičů o přílišném věkovém rozdílu vzdala a provdala se v roce 1883 za hospodářského správce Vojtěcha Práška...*“ ³⁴

Poslední ženou, kterou zde zmíníme, bude Božena Vlachová, ta však bývá často z Nerudova životního příběhu vynechávána. Její vztah k Nerudovi stojí na stejně vratkých základech jako vztah k Anně Tiché, ta se však oproti Boženě do autorova životopisu dostala. Tento rozdíl nevychází z toho, že by se o Boženě dlouho nevědělo, naopak zprávy o ní byly známé již v té době, kdy se objevovaly informace o Anně Tiché. Důvodem, proč nebyla Božena zařazena do Nerudova života, byl zřejmě vysoký věkový rozdíl, přece jen byla o celých 33 let mladší než náš básník, navíc jeho zdravotní stav se čím dál tím více zhoršoval. Není se proto čemu divit, že někteří životopisci tento vztah do svých monografií nezařazují, považovali tento románek za velmi nereálný. „*Celá záležitost měla nadto velmi trapné zakončení; v březnu 1887 Neruda při odchodu od Vlachových uklouzl na náledí a zlomil si nohu tak nešťastně, že byl od té doby při chůzi odkázán na cizí pomoc.*“ ³⁵ Jak jistě uznáme, neblahý a nepřitažlivý konec lásky. Není tedy divu, že se tento příběh z povědomí společnosti vytratil, byl-li tam vůbec někdy zařazen.

Jmenováním poslední ženy, která se objevuje v životopisech Jana Nerudy se dostáváme k druhé části této kapitoly. V ní se zaměříme na některá beletristická zpracování Nerudových vztahů. Bylo zde již zmíněno pět ženských jmen, která se objevují vedle jména básníka. Poukazovali jsme však pouze na fakta, která lze považovat za ověřená. Několikrát ale bylo také naznačeno, že vedle toho se kolem Nerudových vztahů vytvořily mýty, které napomohly vytvořit příběhy básnických lásek a ty se prostřednictvím literatury, divadla, a dokonce i filmu dále tradují. Přetvářejí tak povědomí široké veřejnosti o tomto tématu.

Pokud je účelem spisovatele vytvořit knihu, která bude čtivá, poutavá, dramatická, musí do ní vložit tomu odpovídající příběh. Milostné příběhy tyto požadavky splňují, pokud jde navíc o vztahy známé osobnosti, je pravděpodobné, že čtenáři o ně budou mít větší zájem. Dokladem toho je několik knih, které byly sepsány na motivy Nerudova osobního života.

Výchozím materiálem budou dva romány, které vyprávějí příběhy básnických lásek: *Démantová spona* (J. Kolářová) a *Lásky Jana Nerudy aneb Laskavý čtenář promine* (I. Pelant). Cílem této práce není provést

³³ Hůlka, Alois. Jan Neruda a Anička Tichá, vydala Krajská knihovna v Českých Budějovicích, 1978, s. 26

³⁴ Špičák, Josef, Čtení o Janu Nerudovi, nakladatelství Melantrich, Praha 1985, s. 241

³⁵ Mocná, Dagmar. Příběhy Nerudových lásek. Životopis jako kulturní konstrukt, in Česká literatura, roč. 59, č. 2, 2011, s. 159

podrobnou analýzu beletristických knih, týkajících se Nerudových vztahů, pokoušíme se hlavně o zachycení rozdílů mezi doloženými fakty a jejich přetvořením.

Pozastavme se tedy u první z Nerudových lásek, u Anny Holinové, která se objevuje v Pelantově knize. Román Lásky Jana Nerudy aneb Laskavý čtenář promine vychází z televizního seriálu Laskavý divák promine. Jeho příběh dává čtenářům možnost nahlédnout do umělceva soukromí, do jeho komplikovaných citových vztahů. Setkáváme se zde se čtyřmi jeho nejnámějšími láskami, tedy s Annou Holinovou, Karolinou Světlou, Terezií Macháčkovou a konečně také s Annou Tichou. Vypravěčem je zestárlý Neruda, který čtenáři předkládá svůj životní příběh. Mohlo by se tak zdát, že informace uvedené v knize budou hodnověrné, musíme si však uvědomit, že jde o knihu beletristickou, a tudíž si její autor mohl dovolit skutečnost poněkud přetvořit. Pokusme se tedy tuto transformaci zachytit.

Seznámení Anny s Janem vychází v tomto románu z faktů uvedených v předchozí části kapitoly, dostáváme se tedy do sálu, kde spolu poprvé Jan s Annou tančí. Zpočátku vztah vypadá harmonicky, postupně se však začínají objevovat nedorozumění, která vycházejí z různých povah obou aktérů. Zde je možné poukázat na první okolnost, která Annu zkresluje. Anna si s Janem skutečně přestávala rozumět, ale jestli rozdíl mezi nimi byl natolik propastný, jak je uvedeno v Pelantově knize, potvrdit nemůžeme. Je velice pravděpodobné, že autor vztah více vyhrotil, aby byl pro čtenáře zajímavější a aby tak také dali Nerudovi za pravdu, když vztah s Annou ukončil. Jak je rozdílnost jejich osobností v románu zachycena demonstruje následující ukázka, v níž Neruda Anně ukazuje svou prvotinu vyšlou roku 1854 v Lumíru:

*„Oj! to divně nade krovem hučí!
Bouř se vzpírá v šedých skalínách?
Pláč to snad? Či vichr bolně skučí?
Co to hýká v pustých roklinách?*

*"Modlete se děti - poklekněte!
Jistě že se někdo oběsil.
Meluzína úpí, naslechněte -
tak by divý vichor neběsil."*

*Dvě robátek útlé ruce zdvihá,
plachá ústa píseň zachvějí.
Hu tu rána! - blesk se v blesku mihá-
dvěře lítnou z vetších veřejí -*

*A na prahu chlapec uděšený,
oči v sloup a ret má zsinalý;
"Otec - na jabloni - oběšený!"
Klesá - děs mu mysl pokalí.*

*Dále svítí blesky v hromův víru,
sotva že se křížem požehnáš;
neviňátka pějí v blahém míru
za hříšného otce "Otče náš!"*

*Anna je zaskočena: „Těm dětem se oběsil tatínek?“ potřebovala se ujistit .
„To je snad zřejmé – otec na jabloni oběšený.“
„To je strašné,“ zašeptala.
„Vám se to, Anno, nelíbí?“ zeptal jsem se výhružně.
Nevěděla, co mi má říct. „Ale proč se vlastně oběsil?“
„Proč, proč, to je snad jasné – z bídy!“
„Ale to tam není,“ řekla nesměle, neboť správně čekala, že ji v příští chvíli
na kousky roztrhám.
„Jak to, že ne?“ zařval jsem. „Dvěře lítnou z vetších veřejí! Tak asi maj
shnilý dveře, asi nemaj na nový, ale to se takhle nedá rozebírat, prostě se vám
to nelíbí a basta.“³⁶*

Anna je v Pelantově knize zachycena jako naivní mladá vdavekchtivá dívka, která se příliš nezajímá o dění kolem sebe. Mladému Nerudovi tak v jeho intelektu nemůže stačit. Proto také muselo nutně dojít k rozpadu vztahu. Příčina rozchodu vychází ze skutečnosti, Jan si s Annou příliš nerozuměli, ale lze se jen domnívat, jak velké tyto rozepře mezi nimi byly. V případě ukázky se spíše přikloníme k tomu, že nesourodost mezi Janem a Annou je zde přehnaná.

Stejně tak spisovatelka Jaromíra Kolářová ve svém románu *Démantová spona* zachycuje Nerudovy neblahé pocity z Anniných představ o společném životě. I zde prostřednictvím ukázky doložíme, že v očích čtenáře románu bude Anna vypadat negativně, jako dívka, která se v žádném případě k tak velkému člověku, jakým byl Jan Neruda, nehodila. Ukázka zachycuje rozhovor mladého Nerudy s matkou o možném sňatku s Annou Holinovou: „*Ženich! To slovo přímo nenávidím. Chodil jsem tam (do rodiny Holinových – pozn. autora) co hloupý student a stokrát více mne zajímaly řeči pátera Krolmusa než dívčí tlachy. Maminko, aspoň vy to pochopte, lákal mě tam pan Erben, pan Hanka, paní Němcová, lákali mne tam vlastenci...*“³⁷ Autoři románu jako by chtěli dokázat, že Anna se jednoduše k Janovi nehodila, nemohlo to skončit jinak než rozchodem. Tou pravou pro něj měla být

³⁶ Pelant, Ivo. *Lásky Jana Nerudy aneb Laskavý čtenář promine*, Ottovo nakladatelství, Praha, 2006, s. 24

³⁷ Kolářová, Jaromíra. *Démantová spona*, Československý spisovatel, Praha, 1978, s. 28

Karolina Světlá, osoba na stejné intelektuální úrovni. I čtenáři románů mají toto tvrzení přijmout za své.

Nikdo z nich však nepopíral fakt, že Anna Nerudu skutečně milovala. A tak musela být tato skutečná láska potvrzena; již nedlouho po Nerudově skonu se objevila historka o zestárlé Anně, která nikdy nezapomněla na svého básníka; když se dozvěděla o jeho smrti, přišla k jeho domu a oknem hodila k rakvi kytičku fialek jako důkaz své lásky. Tato historka je také zachycena v knize Jaromíry Kolárové.

Vztah Jana Nerudy s Karolinou Světlou se objevuje v obou výše zmiňovaných knihách. Příběh jejich lásky zde nemá smysl znovu opakovat, vychází totiž z kostry, která byla naznačena již v první části kapitoly. Romány tedy počínají seznámením protagonistů nad almanachem Máj, pokračují jejich vzájemnou korespondencí a končí příběhem o sponě, která měla zapříčinit přetrhání styku obou spisovatelů. Jak je tedy vidět, kostra příběhu nevznikla z pera romanopisců, ale vychází z korespondence a ze svědectví, které podaly osoby kolem Čermákové – Slukové; jejich předlohou byla tedy kniha Karolina Světlá ve stycích s Janem Nerudou.

Romány Pelanta a Kolárové začínají zachycovat tento vztah návštěvou Háalka a Nerudy u Světlé, kde probírají vznikající almanach Máj; je zde tedy respektováno mínění o tom, že se spisovatelé poprvé setkali právě nad almanachem. Ivo Pelant líčí Nerudův první dojem z osoby Karoliny Světlé takto: *„Dráždil a provokoval mě tenhle svět, přece však brzo jsem pocítil, že pod všemi slupkami francouzského vychování, za společenským hovorem plným německých i francouzských slov, pod obručemi krinolín a kudrlinkami účesu skrývá se něco jiného, zatím neznámého a tajemného. Laskavý čtenář, který zná tehdejší fotografie Karoliny Světlé, rozené Rottové, provdané Mužákové, musí mně prostě uvěřit, že byla ve skutečnosti daleko krásnější, že pouze dlouhé expozice tehdejších fotopřístrojů nedokázaly zachytit hloubku v očích a šarm pohybu. Laskavý čtenář románů Karoliny Světlé musí mně uvěřit, že to kdysi byla skvělá, moderní a svobodomyšlná žena. Protože jinak by musil i o mně smýšlet s údivem.“*³⁸ Karolina Světlá je zobrazena naprosto rozdílně od Anny Holinové. Česká spisovatelka je vyrovnaná žena, která má již jisté představy o životě a také ujasněné a utříděné názory, za kterými si stojí. Zdá se tak být ženou, která by byla schopná rozumět si ve všech ohledech s Janem Nerudou.

Karolina je však vdaná za Petra Mužáka, ten je tudíž v románech zobrazován jako negativní osoba, zabraňující vztahu mezi oběma zamilovanými spisovateli. Povahy Jana a Karoliny jsou si v románech podobné, navzájem se doplňují, naopak Petr Mužák je zde popisován jako nudný a pedantský člověk. Vzniká tak milostný trojúhelník, který je

³⁸ Pelant, Ivo, Lásky Jana Nerudy aneb Laskavý čtenář promine, Ottovo nakladatelství, Praha, 2006, s. 43

v románech o lásce tolik vyhledávaný. A v něm vždy jedna z postav musí být negativní, tuto úlohu zde zastupuje právě Karolinin manžel.

Je logické, že když se někdo rozhodl zbeletrizovat tento vztah, jak se několikrát stalo, musel postupovat tak, aby kniha byla čtivá. V první řadě bylo třeba posílit spisovatelčinu citovost a naopak potlačit její nepřístupnost, položit větší důraz na dilema, které se uvnitř její mysli odehrávalo. Jednoduše řečeno: mělo jít o skutečný příběh lásky, i když bez možná očekávaného happy endu. O to ale byl snad příběh přitažlivější, o to více se mohlo debatovat nad postojem Karoliny; zachovala se správně či nikoliv? Strohá fakta, která jsou o vztahu doložitelná, by romanopiscům v žádném případě nemohla stačit, bylo tedy nutné z kostry, kterou jim nabízela korespondence, vytvořit příběh. Díky němu se pak do povědomí veřejnosti dostaly již několikrát zmiňované mýty, které se pak začaly pokládat za skutečnost.

Kromě toho, že vztah je v knihách líčen jako velmi vroucí, kdy oba z jeho protagonistů velmi stojí o to, aby byl naplněn, se do románů dostává historka o chystaném útěku Jana a Karoliny do Paříže, i přesto, že Čermáková - Sluková poukazovala na to, že jde o naprostý výmysl. Tato historka ještě více umocňuje náklonnost milenců, kteří si plánují společnou budoucnost. Pro romanopisce a jejich čtenáře byla a je vize útěku za štěstím velmi lákavou představou, i přesto že k ní nedošlo. Touto nenaplněnou možností se ještě více stupňovalo odříkání, které probíhalo v Karolinině nitru. Jako potvrzení těchto slov uveďme ukázkou z knihy Jaromíry Kolárové: *„Odjedem spolu do Paříže, Frič nám pomůže, určitě. Nějak se uchytíme, když obživí rodinu Frič...“*

„Vy jste se zbláznil.“

„Já pro sebe nic nepotřebuju, můžeme psát i česky, založíme nový časopis jako loni Frič v Ženevě, napsal jsem tam kolik básní, tady budeme mít kontakt se Sladkovským...“

„Mlčte už, mlčte, proboha!“ [...]

„Stačí nám přece maličký kout, knihy a květiny, pamatuješ na krásnou Auroru, jak bydlila s Juliem Sandeanem, vzala si dokonce část jeho jména, tvoje oblíbená George Sand...“

„Ta láska přece skončila.“

„Co na tom? Končí všechno, u každé růže je smrt.“³⁹

V románech, zachycujících vztah Nerudy a Světlé, se také objevuje postava Lidunky Schmidtové, dívky, která byla v rámci tohoto příběhu zmíněna Annou Holinovou. Jak moc je tedy její postavení ve vztahu reálné, nemůžeme zcela posoudit. O Lidunku se prý, alespoň podle svědectví Holinové, Neruda začal zajímat jen proto, aby vzbudil jisté reakce u Světlé, která ji často doprovázela. Tím, že se Neruda snažil být v blízkosti Lidunky, byl zároveň blízko své milované Světlé. Neuvědomoval si však, že svou hrou také ubližuje. Slečna Schmidtová se stává jakýmsi prostředníkem vztahu,

³⁹ Kolárová, Jaromíra, Démantová spona, Československý spisovatel, Praha, 1978, s. 255 - 256

jak se také objevuje v úryvku z Pelantovy knihy, v němž rozmlouvá Světlá s Nerudou:

„Jak si to vlastně představujete s Lidunkou? Ale pravdu!“ Podarilo se mi zatlačit ji mezi sloupoví, za květinovou výzdobou, kde jsme byli z dohledu.

„Pravdu, tu nechtějte radši znát!“

Jen zavrtěla hlavou: „Co je to za novou hru?“

„Už žádné hry, už žádné pózy! Vídal jsem vás často spolu a bylo mi dobře u srdce. Snad jsem to nepoznal, snad nechtěl jsem si to přiznat, že je to vše jen kvůli vám.“

„To ještě není celá pravda,“ pokračoval jsem nemilosrdně. „Já miluji jen vás a Lidunku měl jsem jen jako žihadlo, aby také váš cit probudilo!“⁴⁰

Osoba Lidunky se tedy stává obětí vztahu, za což zřejmě nemůže pouze Neruda, který v jednom z dopisů adresovaných Světlé prosí, aby již nemusel s Lidunkou flirtovat. Je tedy možné, že s touto „hříčkou“ souhlasila i Světlá, neboť i ona se prostřednictvím Lidunky mohla s Nerudou setkávat, aniž by jí to bylo společností zazlíváno. Pelant ale dodává, že s Lidunkou to nakonec nedopadlo tak špatně jako s Annou Holinovou, ta totiž zůstala navždy svobodna. Lidunka se však provdala za ruského profesora Choroševského a odešla s ním na Rus.

Vraťme se zpět ke vztahu Jana s Karolinou, který vrcholí příběhem o prodané démantové sponě, ta je také příčinou prozrazení celého vztahu a poté jeho skončení. Tento strohý konec by ale čtenáře nemohl uspokojit, proto romány končí posledním dopisem, který Karolina Janovi napsala. Ten má potvrdit hluboký cit, který k němu cítila a také to, jakou oběť musela podstoupit, když se rozhodla zůstat věrna svému manželovi. Dopis však Nerudovi nebyl nikdy doručen, Světlá se v něm vyznává ze svého citu k Nerudovi. A tak většina autorů, kteří vztah rekonstruovali, tento dopis podala jako vyznání lásky, v němž Světlá vyjevuje pravdu. Čtenáři se tak mohou domýšlet, jak by se děj vyvíjel dál, kdyby se dopis dostal Nerudovi do rukou. Odcitujme zde onen dopis:

„Velectěný pane!

Slyšela jsem z úst přátelských, že si stěžujete na útrapy, jichž jsem příčinou já.

Nevím, jakou by Vám kdo mohl dělat výčitku a jakým to právem.

Netrpte, pane vážený, tyto nářky nikterak a od nikoho. Ze všeho, co se v jisté záležitosti nemilého pro Vás i pro mne přihodilo, jsem jediné vinna já.

K tomuto mému vyznání se vždy a před každým odvolejte.

Praví-li se Vám, že jste, ač nevinně, zrušil můj mír domácí, nepřičítejte tomu žádného významu. Kde je ticho, tam není ještě klid a klid není ještě mírem. I vnitřního svého pokoje jsem Vámi nikterak nepozbyla.

⁴⁰ Pelant, Ivo, Lásky Jana Nerudy aneb Laskavý čtenář promine, Ottovo nakladatelství, Praha, 2006, s. 84

Byla jsem po mnoho již let prosta všech opravdových povinností a závazků, jen konvencí vázána. A ani proti této tyrance jsem se neprovinila.

Nevyměnila bych, přísámboh, své hříchy za ctnosti mých obžalovníkův.

Jistá koketerie, již heslem je pokrytectví, dá si všemožnou práci, aby na čelo moje vtiskla pečeť hanby. Přeji jí provozování ušlechtilého tohoto řemesla.

Žiji teď jen ve společnosti svých nejlepších přátel; zajisté jste uhodl, že jsou to knihy moje. Líbala bych někdy slzami nohy těch, kteří bojují proti špině lenivých předsudků, na nich je postavena viklavá budova naší morálky.

Mohu Vám za to ručit, pane velectěný, že se osobně nikdy více neseťkáme na této slavné zemi, ale není v mé moci, abych totéž slíbila o jméně svém. Necht' ale na Vás neučiní dojem nemilý. Přeji si naopak, abyste si pokaždé vzpomněl, že k Vám chová vlastnice jeho vděčnost hlubokou.

Vámi, pane, poznala jsem cit velký, ušlechtilý, mocný, tak mocný, že jsem jej nezapřela stojíc na pranýři a cítíc, že země pod nohama mýma povoluje.

Podletí uletělo, poslední sen uvadl s posledními růžemi, kdo jich bude želet, uzrává místo nich na polích zlatá žeň? Zraji s ní!

*Srdečně se potěším, dozvím-li se jakousi vlídnou náhodou, že jste tak šťasten, jak jsem si vždy přála a nikdy nepřestanu.*⁴¹

Karolinina přítelkyně, Marie Němečková, však údajně uznala za vhodnější dopis nedoručit, a tak natrvalo přerušila styk mezi oběma spisovateli. Neruda se o dopise nikdy nedozvěděl. Přesto autoři románů chtěli doložit, že oba protagonisté na sebe nikdy nezapomněli. Romány tak končí setkáváním zestárlých spisovatelů na Karlově náměstí, kdy si uvědomovali, jak moc si jeden druhého váží, nepromluvili však spolu již ani slova. To také tvrdí Čermáková - Sluková; Světlá prý ve stáří sedávala na Karlově náměstí, kde potkávala Jana Nerudu, ten vždy uctivě pozdravil, nikdy ji však neoslovil. Toto zakončení vztahu se také objevuje v knize Josefa Špičáka, který se také snaží o rekonstrukci vztahu. Ta jeho je navíc dovršena Nerudovým pohřbem:

„Když se kolem parku ubíral průvod jeho pohřební, hleděla Světlá za ním hluboce dojata.

*„Nezemřel, kdo zůstává zlatou stopu v srdci národa svého,“ hlásala slovanská trikolora jejího věnce na rakvi Nerudově.*⁴²

Třetí Nerudova láska, Terezie Macháčková, se v Pelantově románu objevuje samozřejmě také, vždyť jde o smutný příběh mladé dívky, který je pro čtenáře přitažlivý. Kolem něho se nezrodil významný mýtus, který by zásadně měnil pohled na Nerudův vztah. Příběh sám o sobě je totiž vhodný do románových pasáží, a tak se i zde setkáváme s umírající Terezíí.

U Anny Tiché jsme se pozastavovali nad tím, jak je možné, že se její příběh dostal mezi Nerudovy lásky. Jde totiž o příběh velmi fádni. O tom, že se Anna skutečně zařadila do Nerudova životopisu, svědčí jednak

⁴¹ Honzl, Jiří. Román lásky a cti, nakladatelství Fr. Borový, Praha, 1941, s. 75-76

⁴² Špičák, Josef. Čtení o Janu Nerudovi, Melantrich, Praha, 1985, s. 114

monografie Josefa Špičáka a také Pelantův román Lásky Jana Nerudy aneb Laskavý čtenář promine, v němž je tato epizoda taktéž líčena. Neruda je zde představen jako průvodce tří sester Tichých Prahou, zve je do divadel, restaurací a kaváren, vozí fiakrem, je zkrátka štědrým hostitelem a vnímavým společníkem.

Ivo Pelant dokonce příběh dofabuloval tak, jak si to mohl jako romanopisec dovolit. Podle jeho verze se dokonce Jan s Annou zasnoubil, po uvědomění si svého stáří a neblahého zdravotního stavu se však Neruda dívky vzdal: „*Potom jsem jen tak mimochodem vytáhl z kapsy ten náš snubní prstýnek a položil ho na stůl.*“⁴³ Touto epizodou z milostného života básníka někteří pisatelé, zachycující Nerudův život, končí. Božena Vlachová se v románech vesměs neobjevuje, a to z důvodů, které byly uvedeny výše. Ivo Pelant sice Boženu do svého díla zařadil, tento vztah však líčí nepřitažlivě, až ironicky. Rozvíjí představu o zestárlém ženichu Nerudovi, jenž bude k oltáři, u něhož na něj čeká Božena, veden svým posluhou, bez něhož by tuto krátkou cestu nebyl s to ujít. Není tedy divu, že se tento příběh z povědomí společnosti vytratil.

V této kapitole bylo poukázáno na to, jaká fakta o vztazích Jana Nerudy známe a jak je můžeme doložit. Kromě toho jsme se také zabývali mýty, které se kolem tohoto tématu vytvořily, a přetvořily tak jeho vnímání. V následujících kapitolách se pokusíme zachytit, jak se toto téma promítá do školského prostředí.

⁴³ Pelant, Ivo. Lásky Jana Nerudy aneb Laskavý čtenář promine, Ottovo nakladatelství, Praha, 2006, s. 209

Milostné vztahy Jana Nerudy v učebnicích literatury

Tato část práce bude věnována učebnicím literatury, konkrétně vztahům Jana Nerudy v nich zpracovaných. Jde o učebnice, které jsou nebo byly používány na školách základních či středních; časové rozmezí, v němž tyto učebnice vznikly, počíná 80. léty 20. století a končí rokem 2011. Pro zpracování zadaného tématu bylo nutné projít několik řad učebnic, současné učebnice by k objektivnímu náhledu nestačily. Bylo tedy zapotřebí zabývat se i učebnicemi staršími, které však dobou svého vzniku neměly být až příliš vzdáleny těm současným. Jako příhodná hranice se tedy jevila 80. léta.

Na následujících stranách se setkáme s učebnicemi pro 7. ročník základních škol nebo 2. ročník škol středních, neboť právě v tomto období se probírá literatura 19. století. Většinou však jde o učebnice středoškolské, důvodem je to, že jsou více podrobnější, přinášejí více informací, a proto se v nich také častěji setkáváme s tématem Nerudových lásek, i když většinou prostřednictvím ukázek. Je nutné také upozornit na to, že v této práci se neobjevují všechny učebnice vyšlé ve výše uvedeném období, a to proto, že ne všichni autoři téma Nerudových lásek do svých učebnic zařazují. I přesto, zde některé z učebnic, jež se našeho tématu příliš nedotýkají, zařazujeme, abychom na nich mohli demonstrovat, že i přesto může vyučující ve svých hodinách na Nerudovy vztahy narazit.

Proč by se měly Nerudovy vztahy zařazovat do učebnic literatury?

Proč zařazovat informace o osobním životě autorů do učebnic? Autoři, kteří je do svých učebnic zařadili, vycházejí z toho, že život spisovatele je neodmyslitelně propojen s jeho dílem. Život se v díle odráží, zkušenosti jsou inspirací pro tvorbu. Aby tedy žáci byli s to přemýšlet o díle, měli by znát to, co zásadně ovlivňovalo spisovatelův život, a tudíž zasáhlo i do jeho tvorby. V učebnicích literatury se tak dočítáme o Sládkově cestě do Ameriky, Arbesově technicky zaměřeném studiu, o chemickém inženýru Vladimíru Páralovi či o strastiplném životě Boženy Němcové, jež hledala útěchu ve své Babičce. Jak je to v případě Jana Nerudy? Jak vypadají medailonky shrnující jeho život? Velká část učebnic uvádí, jak se živil jeho rodiče. V případě jeho otce se dočítáme o vojenském vysloužilci, jenž si otevřel kantýnu, matka si přivydělávala jako posluhovačka. Tyto informace se objevují téměř ve stejném znění ve všech prostudovaných učebnicích. Dále jsou zmíněna Nerudova nedokončená studia na právnické, posléze filosofické fakultě. Následují názvy časopisů a novin, v nichž Neruda působil, často je v učebnicích uvedeno, že Neruda působil jako lokálkář v Národních listech, přičemž však pojem lokálkář nebývá vysvětlen. Novinářská činnost (a kromě ní i cesty, které Neruda podnikl a jež jsou také v učebnicích zmiňovány) je

spjata s fejetony, což je příklad toho, jak je vhodné propojovat spisovatelův život s jeho dílem. Učitel se se žáky může pozastavit nad Nerudovým vnímáním světa, situacemi, které ho obklopovaly. Popřípadě by bylo vhodné srovnat Nerudovy cestopisné fejetony s těmi Čapkovými.

Pozastavme se ale u skutečně soukromého života Jana Nerudy, informace o něm totiž většinou (pokud jsou v učebnici obsaženy) následují bezprostředně za těmi výše zmíněnými. Dočítáme se v nich o čtyřech Nerudových láskách - Anně Holinové, Karolině Světlé, Terezii Macháčkové a Anně Tiché.

V učebnicích nalezneme jména všech čtyř Nerudových lásek, přestože nebyly nikdy naplněny. Navíc v poezii Jana Nerudy milostná tematika zaujímá okrajové místo. S Nerudovou tvorbou přímo souvisí jméno Anny Holinové, které je věnována část Knih veršů. V tomto případě je tedy vhodné žáky upozornit na to, kdo byla ona Anna. Karolína Světlá je zmiňována samozřejmě proto, že šlo o známou českou osobnost 19. století, poslední dvě jmenované ženy ale pro Nerudův literární rozvoj příliš důležité nebyly. Z jakého důvodu se tedy s nimi v učebnicích literatury setkáváme? Na tuto otázku je poměrně těžké odpovědět, správnou odpověď totiž nikde nenalezneme, lze jen dedukovat, proč tomu tak je.

Jan Neruda patří k nejvýznamnějším osobnostem 19. století, je tedy na místě uvést u jeho osobnosti více informací. Do medailonku Jana Nerudy jsou řazeny i jeho lásky. Kupodivu zde nalzáme všechny čtyři výše zmíněné ženy, přitom by stačilo zmínit jméno Anny Holinové (vzhledem k věnování v Knihách veršů). Jména dalších lásek jsou pro studenty nepodstatná, i kdyby jména jeho dalších lásek neznali, dokázali by spisovatelově tvorbě porozumět. Nerudovy lásky nejsou stěžejními událostmi Nerudova života, které by ovlivňovaly jeho tvorbu. Studenti by se ale měli dozvědět o Nerudově staromládenectví, na které ve své tvorbě sám upozorňuje, to je totiž Nerudova životní zkušenost, která se v jeho tvorbě odráží. Přesto ale vedle Jana Nerudy nalzáme konkrétní ženská jména, a to snad proto, že vešla do povědomí veřejnosti obecně, nejen do školských učebnic. Můžeme si o nich přečíst román, zhlédnout divadelní představení či film (viz první kapitola). Příběh jedné z Nerudových lásek se dokonce dostal do tak populární četby jako je dívčí román (Ivona Březinová, Blond'atá Kerolajn), autorům učebnic se tedy může zdát toto téma tak veřejně rozšířené, že ho řadí i do svých učebnic.

Dalším důvodem, proč téma lásek do učebnic zařadit, je oživení učebnicového textu. Žáci při četbě jistě více zpozorní, dočtou-li se o autorovi něco více, a tím spíš týká-li se to jeho lásek, vždyť téma lásky je ve věku žáků a studentů velmi aktuální. V tomto případě mají tedy lásky Jana Nerudy jakýsi osvěžující až zábavný charakter, dokladem může být učebnice⁴⁴, v níž jsou informace o ženách Jana Nerudy zpracovány prostřednictvím komiksu.

⁴⁴ Polášková, Taťána, a kolektiv. Literatura pro 2. ročník středních škol, Didaktis, Brno, 2009

Téma lásek lze vhodně využít k seznámení s literaturou Jana Nerudy. Vyučující může využít tohoto tématu k navození zájmu žáků o autorovo dílo. Pokud žáci od svého učitele uslyší, jak se student Jan Neruda seznámil v tanečních s Annou Holinovou, jistě si se zájmem a zvědavostí přečtou některé básně věnované právě této dívce. Vztah s Karolinou Světlou se k tomuto účelu hodí tím spíš, neboť i ona byla spisovatelkou. V hodinách literatury lze číst ukázky z jejich společné korespondence, čímž si také můžeme všimnout stylu, jež autoři dopisu užívali. Na základě této četby se mohou žáci pokusit rekonstruovat jejich vztah. Je však nutné dbát na to, aby nedošlo k dezinterpretaci, učitel tedy musí vždy uvádět domněnky žáků na pravou míru, označit je za správné či naopak mylné, popřípadě je dovysvětlit. Nakonec je možné hledat souvislosti vztahu s tvorbou autorů, což lze využít hlavně u Karoliny Světlé, v jejíž knihách nalezneme obdobné názory jako v korespondenci s Janem Nerudou.

Učebnice literatury vydané v 80. letech 20. století

Nyní se již budeme věnovat konkrétním učebnicím. Roku 1985 vyšla publikace Bohuslava Hoffmanna a Jaroslavy Stryalové, *Literatura II pro střední školy*⁴⁵. Jde o pracovní antologii textů, se kterými mají žáci v hodinách literatury pracovat. Stejní autoři navíc vydali metodickou příručku⁴⁶, podle níž se mají učitelé ve svých hodinách řídit. S osobností Jana Nerudy se zde setkáme ve čtyřech vyučovacích hodinách, přičemž v úvodní hodině je probírána obecně skupina májovců a další tři jsou věnovány konkrétně tomuto spisovateli. Nerudova tvorba je v této publikaci rozdělena do následujících období: 2. polovina 50. let a léta 60., konec 60. let a 70. léta a konečně léta 80. Takto jsou také děleny vyučovací hodiny, v rámci nichž se probírají autorova díla, jež v daném období vznikla. Autoři metodické příručky svůj výklad jedné vyučovací hodiny rozdělují vždy na dvě malé kapitoly, a to na výchovně vzdělávací cíle, jichž se má v rámci vyučování dosáhnout, a na doporučený metodický postup, který má vést právě k výše zmíněným cílům.

Učebnice i metodická příručka byly prostudovány z hlediska tématu této práce, byly v nich tedy hledány informace o Nerudových vztazích. V první hodině, jež je věnována našemu autorovi, si mají žáci uvědomit rozdíl mezi předními spisovateli májovské generace, tedy mezi Nerudou a Hálkem. Autoři metodické příručky doporučují, aby si před konfrontací Nerudových a Hálkových básní (od Vítězslava Háška jsou žákům předloženy básně ze sbírky *Večerní písně*, od Jana Nerudy pak ze sbírek *Hřbitovní kvítí* a *Knihy*

⁴⁵ Hoffmann, Bohuslav, Stryalová, Jaroslava. *Literatura II pro střední školy, pracovní antologie textů*, SPN, Praha, 1985

⁴⁶ Hoffmann, B., Stryalová, J., Kvitková, M. *Metodická příručka k učebnicím literatury pro II. ročník gymnázií, středních odborných škol a studijních oborů středních odborných učilišť*, SPN, Praha, 1985

veršů) přečetli Nerudův list adresovaný Anně Holinové, v němž se Neruda vyznává ze své osamocnosti (zde se tudíž setkáváme s tématem Nerudových vztahů). V antalogii textů je uvedena tato ukázka:

„Já ve světě nalezl málo lásky; snad jsem jí nezasloužil, neboť kde se mně, třeba spoře, podávala, já ji odkopl. S otcem mým jsme se milovali, jaká jen láska mezi otcem a synem být může, a přece jsme žili ve věčném nepřátelství. Takové a podobné boje neudusily sice můj cit, ale pohřbily ho a uzamkly v nejhlubším nitru srdce.

Nyní však co dál? Já psal rychle, aby nenuceně, cit můj všelicos při tom prozkoumal a leccos rozbolestnil a přece jsem studoval, jak se láska pochovává – poslední láska – a první.“⁴⁷

Jde o výňatek z dopisu, který Jan Neruda 23. ledna 1858 napsal své tehdejší přítelkyni Anně Holinové a z něhož jsme citovali v první kapitole. V ukázce chybí odstavec, kdy básník zachycuje poslední chvíle života svého otce, na němž by učitel mohl demonstrovat Nerudův vztah k otci, silný, ale přesto jaksi odtahitý; jde však o velice choulostivý moment, proto se snad autoři rozhodli tuto část dopisu vypustit. Autoři metodiky výběrem úryvku chtěli dosáhnout toho, aby si žáci uvědomili, jaký byl Nerudův pocit ze života, jak ho v této chvíli hodnotil, což je důležité pro pochopení Nerudových básní z prvních dvou sbírek, které jsou tolik odlišné od veršů Hálkových. Z úryvku Hálkova dopisu Dorotce Horáčkové (*„Věř mi, zlaté moje dítě, že jen dvojí cíl mne vodí tímto životem. Chovámt' náruživou, nekonečnou lásku ku svému národu. Jeho sužování mne bolí, v jeho povznesení hledám štěstí svoje. V jeho velikosti chci býti velikým, v jeho slávě slavným. Druhý cíl jsi Ty, má duše jediná. Chci lásku Tvou, poněvadž z nutnosti mé povahy vyrostla, a Ty tak jsi právě částí mého organismu, jako jest jí moje hlava anebo moje srdce.“⁴⁸*) zjistíme, že jeho slova znějí mnohem přesvědčivěji a jistěji než slova Nerudova, ten jako by tápal, hledal zakotvení v životě, ale přitom jej neustále nenacházel, Hálek nás naopak svými verši přesvědčuje o jeho nalezení. Hoffmann se Stryalovou uvádějí, že právě tyto dopisy budou žákům klíčem k pochopení básní, které jim budou při vyučování předloženy. *„Ukázku z Nerudova dopisu Anně Holinové, v němž se básník vyznává z toho, že „ve světě nalezl málo lásky“ a že jeho cit je uzamčen v nejhlubším nitru rozbolestněného srdce“, budeme chápat jako směrnici k interpretaci textů zařazených do Antalogie. Právě v těchto básních dvou prvních Nerudových sbírek naleznou žáci mnoho motivů zklamané*

⁴⁷ Hoffmann, Bohuslav, Stryalová, Jaroslava. Literatura II pros střední školy, pracovní antalogie textů, SPN, Praha, 1985, s. 90

⁴⁸Hoffmann, Bohuslav, Stryalová, Jaroslava. Literatura II pros střední školy, pracovní antalogie textů, SPN, Praha, 1985, s. 84

*nenaplněné lásky a motivů sociálních.*⁴⁹ V Hálkových verších pak žáci naleznou slova lásky spokojené a naplněné, slova něhy a štěstí.

Za všechny ukázky zde uvedme dva příklady, které nám doloží, že slova z dopisů se opravdu odrážejí i v tvorbě autorů. Učitel proto může žákům předložit nejdříve dopisy a až poté básně, aniž by u nich byl uveden autor a jméno sbírky, ze které pocházejí. Úkolem žáků by bylo právě na základě přečtených dopisů určit autora básní.

Jan Neruda:

*Láska shořela jak tenká svíce,
Která ve průvanu zaplála,
Řek jsem jí, že necítím nic více,
Ona hloupě pro to plakala.*

*Zaštkála, že obecně ví se,
Že jsem u jiných již býval dareba,
Pravila, že jistě utopí se,
že jí více žití netřeba.*

*Rozběhla se a já osel za ní,
Moh jsem klidně zůstat seděti,
O utopení že ani zdání,
Moh jsem tenkrát již věděti.*⁵⁰

Touto básní je velmi vhodné navázat právě na dopis Anně Holinové, v němž Neruda taktéž píše o uvadající lásce, žáci tedy v obou předložených textech budou jistě vidět souvislosti. Je však třeba upozornit, že nejde o báseň, která by byla věnována konkrétní dámě, jako je tomu u básní ve sbírce *Knihy veršů*, v níž jsou určité básně určené přímo Anně. Pokud by však žáci znali příběh Jana Nerudy a Anny Holinové, jistě by v této básni našli jakousi podobnost s tímto vztahem, i když by zde byl velmi zbanalizován. Neruda možná ve verších nenarážel na svůj vztah, ale čtenáře, ovlivněné tím, co o básníkovi vědí, jistě některé souvislosti napadají. Jejich vztah se přece pomalu vytrácel, Neruda se zanedlouho seznamuje s jinou ženou, která ovlivnila jeho city. I to, že vztah byl znovu obnoven, i když se už nikdy nedalo navázat na přetrženou nit, se v Nerudově životopise můžeme dočíst.

⁴⁹ Hoffmann, B., Stryalová, J., Kvítková, M. Metodická příručka k učebnicím literatury pro II. ročník gymnázií, středních odborných škol a studijních oborů středních odborných učilišť, SPN, Praha, 1985, s. 44 - 45

⁵⁰ Hoffmann, Bohuslav, Stryalová, Jaroslava. Literatura II pro střední školy, pracovní antologie textů, SPN, Praha, 1985, s. 91

Na druhou stranu pohled básníka na vztah je zde dosti ironický (avšak v dopise ironii nenalezneme), a proto by mohlo být zavádějící, kdyby byla tato báseň spojována s Annou; její osoba by prizmatem této básně vypadala jako oběť nezávazného románu, kterou však jistě nebyla.

Důležité je, že z básně poznáme Nerudův postoj; dokáže si i z vážných věcí, jakou milostný cit je, dělat legraci, dokáže se povznést nad téma, které je už odedávna chápáno jako vznešené. Nerudovo pojetí je civilní, jakoby ze života vycházející, a proto někomu i bližší než vyznání Vítězslava Háleka.

Vítězslav Hálek:

*Má milá, pojd' a poklekni,
Teď právě čas je k modlení –
Měsíček vyšel nad lesy
A čas můj minul k prodlení.*

*Však ruce, drahá, nespínej.
Já Tebe, mne obemkni Ty –
A místo rukou srdce dvě
K modlitbě budou sepnuty.*

*A ústa k ústům tiskni mým,
Z úst jedněch nás se modlit nech –
Já v ústa vložím slova Ti,
A k nebi Tvůj je pošle dech.*

*A bude naše modlitba
Tou nejčistší, věř, obětí –
Neb když se modlí andělé –
Jen v tom se modlí objetí.⁵¹*

Zde je láska zachycena oním vznešeným způsobem, o němž bylo psáno výše. Je dokonce spjata s modlitbou, tedy s něčím posvátným. Zároveň je to však báseň prostá, neskrývající složité básnické obrazy, tudíž i srozumitelná širokému čtenářstvu. Báseň opět můžeme srovnat s dopisem, našli bychom jistě mnoho společného. Jednak vyznání milé, ale také motiv spjatosti, jeden je součástí druhého, jak píše Hálek ve svém dopise, jen z tohoto spojení vzejde opravdová modlitba, jak se zase dozvídáme z jeho básně. Tato hluboká vyznání a jednoznačné přesvědčení o síle lásky bychom v Nerudových slovech hledali marně.

⁵¹ Hoffmann, Bohuslav, Stryalová, Jaroslava. Literatura II pro střední školy, pracovní antologie textů, SPN, Praha, 1985, s. 85

Vraťme se zpět k učebnici. Při práci s ní záleží na učiteli, zda se bude věnovat soukromému životu autorů, neboť v antalogii nenalezneme výkladový text, ale pouze ukázky literárních děl. Učitel tedy může na základě dopisu Anně Holinové rozvinout téma Nerudových lásek, žáci sami by mohli odhadnout, jak asi vztah s ní skončil, když je dopis pro ni plný slov osamocení. Josef Špičák ve své práci o Janu Nerudovi tvrdí, že list, ze kterého ukázka v čítance pochází, se jeví jako na rozloučenou, což by žáci mohli odhadovat také, a to podle slov: *přece jsem studoval, jak se láska pochovává*.

Další Nerudovu lásku autoři metodiky doporučují uvést v rámci výkladu o jeho činnosti v 60. letech. „*Na Nerudově tvorbě ze 60. let lze ukázat, jak jeho velká společenská a kritická aktivita poznávací a horečná novinářská činnost, kterou v tomto desetiletí vyvíjel, pomohla autorovi překonat pocity osamocení, melancholie a skepse z konce 50. let. Žáci mají současně pochopit, jak tato proměna Nerudovy literární činnosti byla podmíněna změnou společenských poměrů po pádu Bachova absolutismu i silným citovým vztahem ke K. Světlé.*“⁵²

Tím však zmínky o autorových láskách končí, jsou tedy nabídnuta jen témata, která učitel může dále ve svých hodinách rozvést. Autoři zde pouze doporučují, že je možné použít jeden z dopisů určených Karolině Světlé jako úvod k Nerudově fejetonistické činnosti. Na dopisech je totiž možno demonstrovat, že Neruda uměl velmi pečlivě a chápavě vnímat své okolí, a stejně tak trefně ho také dokázal zachytit i ve svých dopisech, potažmo fejetonech. Autoři metodiky nedoporučují konkrétní Nerudův dopis, jeho zvolení je tedy na učiteli. Je třeba, aby byl vybrán takový dopis, ve kterém bude zřejmý Nerudův cit pro zachycení určitého problému. Vhodným příkladem může být list, ve kterém Neruda zachycuje společnost, a to prostřednictvím svého postavení v ní: „*a přece jsem tento strašlivý osud nezavinil, jest to dědictví po rodičích. Chléb, který jsem od dětství jídal, nenáležel nikdy mně, náležel vždy hokyni, pekaři, a já se co hoch nemálo divil, že mi lidé vyčítají, že žiji na útraty jejich, až jsem tomu přivykl. A můj otec pracoval do poslední chvíle od rána bílého až do noci, a má matka nezahojila nikdy své mozoly a já se učil dny a noci a dával hodiny – ještě teď, kdy jsem se stal lenochem, pracuji více než leckterý nade mne se povznášející! Říkají, že žiji na jejich útraty a přec platím každou věc dvakrát, třikrát draže, než každý jiný, jak se mohu z dluhů dostat? Oni sami to nechťí, jsemť cílem jejich spekulace, nahlas hořekují, že je okrádám, a vlastně mně sají oni tuk z kostí. – Pak se tážou člověka, proč nepěje, a smějíc se, jakým je básníkem! Někdy, když tak večer kráčím okolo domů těch boháčů, hlavu plnou starostí, srdce plno hoře, tu se mi zdá, že bych byl zcela oprávněn hoditi jim červeného kohouta na střechu a když je potkám ve dne na ulici, v tlusté tváři nadmutost a lakotství, a v každém posunku pohrdlivost, tu zase se domnívám, že by to byl*

⁵² Hoffmann, B., Stryalová, J., Kvítková, M. Metodická příručka k učebnicím literatury pro II. ročník gymnázií, středních odborných škol a studijních oborů středních odborných učilišť, SPN, Praha, 1985, s. 44

*dobrý skutek, kdybych jim dýku do toho tvrdého srdce vrazil! [...] Ale jsou zas chvíle, kdy se jim já vysmívám, kde jdu já hrdě kolem nich, pohrdlivě je měře. Přísámbůh, v těchto chvílích jsem rád, že jsem já psancem a oni pochopy, že jsem já tou uštvanou zvěří, a oni vrahy, nechtěl bych za světy jimi býti a rdím se, že nás příroda učinila bratry. – V těchto chvílích nejsem darebák, v těchto chvílích mohla by mně i hvězda moje city mé záviděti.*⁵³ Vhodnost výběru tohoto úryvku dokládá i to, že byl několikrát užit jako ukázka v čítánkách.⁵⁴

Na základě tohoto úryvku z dopisu pro Karolinu Světlou by žáci měli za úkol odvodit, jak Neruda vnímal společnost. Poté by tyto poznatky byly doloženy jeho fejetony.

Jak už bylo řečeno, v metodice není dále rozveden Nerudův vztah ke Světlé. Záleželo by opět na vyučujícím, jak by využil jména Karoliny Světlé, které se v hodinách o Janu Nerudovi objevilo. Mohl by žákům podat dostupné informace o jejich vztahu, mohli by si přečíst více z jejich korespondence, popřípadě i výňatek z některého z románů, který na její motivy vznikl.

Ve druhé vyučovací hodině, kterou autoři metodiky vyhradili osobě Nerudově, se mají žáci seznámit se sbírkou *Písně kosmické* a také podrobněji s básněmi *Našel jsem se a Vším jsem byl rád*. Autoři upozorňují, že žáci si mají uvědomit, že v těchto verších se Neruda zamýšlí nad svým dosavadním životem, přemítá o svých prohrách a svých vítězstvích. Poukazují na disharmonii, zklamání a jisté osamocení, které je v básních naznačeno, to vše by měl učitel uvést do souvislostí. Co Neruda vedlo k těmto pocitům? Hoffman se Stryalovou ve své publikaci uvádějí jako příčiny smrti Terezy Macháčkové, smrti Nerudovy matky a konečně také historickou událost, a to konkrétně rakousko-uherské vyrovnání, které mohlo českému národu připadnout jako křivda. Žáci se zde tedy setkají se třetím ženským jménem spjatým s Nerudovým životem, nic konkrétnějšího však k tomuto vztahu v metodice uvedeno není, záleží proto pouze na vyučujícím, zda tento vztah bude dále rozvíjet. Báseň *Vším jsem byl rád* má žákům dokázat, že Neruda svou krizi překonal.

Nerudovi je rovněž věnována i další vyučovací hodina naplánovaná Hoffmannem a Stryalovou, v ní se žáci mají blíže seznámit s básnickovými sbírkami *Prosté motivy* a *Balady a romance*. V rozplánování této hodiny se však již nesetkáme s žádným dívčím jménem, které by zapadalo do tématu této práce.

⁵³ Honzl, Jindřich, *Román lásky a cti*, nakladatelství František Borový, Praha, 1941, s. 39 - 40

⁵⁴ Jako příklad uvedl mě Čítanku pro druhý ročník středních škol od Svatopluka Čeňka a Václava Kučery či Čítanku české a světové literatury, taktéž pro druhý ročník středních škol, jejímž autorem je Vladimír Nezkusil.

Z předešlých slov tedy vyplývá, že učitel, který užívá tuto metodiku a antalogii textů, s tématem Nerudových lásek pracuje pouze podle svého uvážení. Může jen stroze oznámit jména žen, která měla vliv na básníkovu literární tvorbu, a dál Nerudův osobní život nerozebírat, nebo se mu naopak může věnovat.

Učebnice vydané v 90. letech 19. století

Posuňme se dál. V roce 1992 vyšla učebnice literatury, ve které se samozřejmě setkáváme se jménem Jana Nerudy. Jde o Literaturu 2 (určenou středním školám) od Jitky Černíkové.⁵⁵ Kromě výkladu o Nerudově literárním díle, které vzhledem k tématu této práce můžeme pominout, zde také nalezneme stručné informace o básníkově životě: „*Narodil se v Praze. Dětství chudého dítěte prožil na Malé Straně. Za studií na akademickém gymnáziu se seznámil s Hálkem. Studia práv a filosofie nedokončil. Roku 1859 se stal novinářem Národních listů, kde zůstal až do konce života. Byl pořadatelem knižnice Poetické besedy, v níž soustřeďoval básníky své generace i mladšího pokolení. Jeho život byl samotářský, prožitý převážně v Praze a zpestřený pouze několika cestami do ciziny. Poslední desetiletí mu život ztrpčovaly choroby.*“⁵⁶ Po přečtení tohoto velmi zkráceného autorova životopisu si žáci zřejmě básníka představují jako velmi chudého muže, jenž velkou část svého života prožil v ústraní vyhýbaje se společnosti, což je ovšem zavádějící. Představám čtenářů této učebnice unikne Neruda 50. a 60. let jako muž, jenž se velmi zajímá o dění, jak v rakouské monarchii, tak jinde ve světě. Společnost ho zná, ba ji dokonce dokáže pobouřit, z Nerudova životopisu by se však dal vyvodit spíše opak, Neruda v něm vystupuje jako uzavřený muž věnující se naplno své literární činnosti a práci v novinách.

Přejděme ještě k hlavnímu tématu této práce, jak je zřejmé o Nerudových vztazích se autorka učebnice nezmiňuje, kromě poznámky o Nerudově samotářském životě. Pokud tedy učitel sám žákům tento příběh nenabídne, zůstane jim zřejmě utajen, tedy alespoň do té doby, než v učebnici nenalistují stránku, na níž je probírána spisovatelka Karolina Světlá. Zde se totiž nachází jedna věta, jež obsahuje Nerudovo jméno: „*Zasáhla ji láska k Nerudovi.*“⁵⁷ Zvědavý žák by se tedy mohl začít po tomto vztahu pít, tím víc, že je zde také uvedeno jméno Karolinina manžela, Petra Mužáka. Učitel by tak mohl debatu o tomto trojúhelníku rozvinout, neboť v učebnici jsou informace o životech spisovatelů velmi stručné, což je správné vzhledem k tomu, že žáci mají nabyt vědomosti hlavně o autorových dílech. Přesto je ale zapotřebí, alespoň co se týče důležitých mezníků, znát život spisovatele,

⁵⁵ Černíková, Jitka. Literatura 2 – Dějiny literatury, Trizonia, Praha 1992

⁵⁶ Černíková, Jitka. Literatura 2 – Dějiny literatury, Trizonia, Praha, 1992, s. 33

⁵⁷ Černíková, Jitka. Literatura 2 – Dějiny literatury, Trizonia, Praha, 1992. s. 34

neboť tyto mezníky také ovlivňují jejich díla. Autoři tak mohou být žákům a studentům bližší, ti mohou lépe pochopit autorovo dílo a hodiny tím lze udělat zábavnější, například je možno porovnat rozhodnutí Světlé, co se jejího vztahu s Nerudou týče (žáci se s ním seznámí prostřednictvím jejich korespondence, popřípadě učitelovou rekonstrukcí vztahu), s postojem, který se odráží v jejích knihách. To vše ale záleží na učitelově aktivitě, v učebnici se s tímto tématem nesetkáme.

Oproti předchozí učebnici rozsáhlejší životopis Jana Nerudy nalezneme v Literatuře určené základním školám, která vyšla roku 1994 a jejímž autorem je Jaromír Košťák.⁵⁸ A co víc, nalezneme zde i jména Nerudových lásek, tedy těch dvou nejznámějších – Anny Holinové a Karoliny Světlé.

Ocitujme úryvek z dané učebnice, abychom ji mohli porovnat s Hoffmanovou antologií: „*Pocházel z chudé malostranské rodiny. Otec byl vysloužilým vojákem z neapolských válek a kantýnským, matka posluhovačkou. Přesto mu rodiče umožnili, aby studoval. Absolvoval akademické gymnázium, kde byl ředitelem V. K. Klicpera. Mezi jeho spolužáky patřil např. V. Hálek. J. Neruda pokračoval ve studiu práv a pak filosofie. Nedokončil je a po krátkém působení na reálce se věnoval novinářskému povolání a literatuře. Nejdéle pracoval v redakci mladočeských Národních listů. Více jak čtvrt století (1865 – 1891) v nich otiskoval pravidelné nedělní fejetony, které podepisoval rovnoramenným trojúhelníkem.*

Žil osaměle, protože se neoženil. Snad nejdelší byl jeho milostný vztah k Anně Holinové a přátelský poměr s Karolinou Světlou. I když se Nerudovým životem mihly lásky, nejtrvalejší vztah měl ke své mamince. Tu nazýval matičkou. J. Neruda zemřel po dlouhém tělesném a duševním utrpení ve věku pouhých 57 let.“⁵⁹

V tomto úryvku o Nerudově životě je konkrétně upřesněno, čím se živili autorovi rodiče. Oproti předchozí učebnici je zde také více specifikováno gymnázium, které Neruda navštěvoval, je zde totiž uveden jeho ředitel, V. K. Klicpera, žáci tedy na základě tohoto poznatku mohou být upozorněni, že se jednalo o české gymnázium, což v té době nebylo obvyklé. Konkrétněji je zde také zachycena Nerudova novinářská činnost, i když i zde jde o velmi strohé informace, musíme si však uvědomit, že v medailoncích autorů se informace o jejich literární či novinářské činnosti příliš neobjevují, o tom se dočteme v dalších řádcích, které jsou věnovány tvorbě daného autora.

Zaměříme se na odstavec, ve kterém nalezneme informace o Nerudových vztazích. Jak už bylo upozorněno, autor do učebnice zařadil dvě nejznámější Nerudovy lásky, jsou však doslova pouze zmíněny. Žáci se z textu dozví, že ani z jednoho vztahu nevzešla svatba, čímž je také vysvětleno ono „osamocení“ autora, to už zde tolik neevokuje odloučení od společnosti vůbec, život v ústraní. Čeho bychom si měli povšimnout, je to, že vztah

⁵⁸ Košťák, Jaromír. Literatura 1. díl, pracovní učebnice pro 6. – 9. ročník ZŠ, Fortuna, Praha, 1994

⁵⁹ Košťák, Jaromír. Literatura 1. díl, pracovní učebnice pro 6. – 9. ročník ZŠ, Fortuna, Praha, 1994, s. 83

s Karolinou Světlou je v této učebnici označen jako přátelský. Žáky tudíž nenapadne, že by mezi nimi mohla existovat nějaká milostná korespondence, na jejíž motivy byly sepsány romány. Učitel by žáky tedy musel s těmito dopisy seznámit, popřípadě jim přinést ukázkou z beletrie. Vzhledem k věku žáků na základní škole se jeví jako nejpříhodnější kniha určená dívkám, Blondatá Kerolajn od Ivony Březinové. Je však důležité, aby informace, které bude učitel žákům předkládat, byly podloženy fakty, aby žáci nevycházeli pouze z předložené beletrie a uvědomili si, že je téma přepracováno autorem, kterému je povoleno domýšlet a upravovat. V tomto případě se tedy nabízí porovnat skutečnost s jejím románovým zpracováním. U jména Anny Holinové je vztah označen jako milostný, jeví se tudíž jako vážnější; po přečtení Nerudovy korespondence a také vzhledem k románům, které o Nerudově milostném životě vznikly, se však naopak jeví jako mnohem náruživější a pro Nerudu také hlubší vztah ke Karolině Světlé. Důvodem toho může být snad to, že se autorům učebnic vzhledem k věku žáků nezdá vhodné mluvit o lásce vdané ženy. Neméně pravděpodobný je ale také fakt, že vztah s Annou byl společností přijímán, milenci se spolu objevovali na veřejnosti, šlo tedy očima žáků o vztah skutečný. Kdežto vztah s Karolinou Světlou fungoval převážně prostřednictvím korespondence, autoři učebnic ho proto mohou nazývat jako pouze přátelský.

V textu o Karolině Světlé nalezneme větu: „*Znala se s Janem Nerudou a jejich vztah jí nebyl lhostejný. Mravní zásady jí však nedovolovaly porušit manželství.*“⁶⁰ Jak si všimneme, je zde vztah mezi spisovatelem podán poněkud odlišně, už nejde o pouhé přátelství, ale o silnější citový vztah, který nemohl být naplněn kvůli Karolinině manželství. Znovu proto musíme poznamenat, že záleží na vyučujícím, jak látka bude žákům podána.

Jako nejsilnější vztah Košťák označuje vztah k matce, která pro Nerudu znamenala mnohem více, než ženy, které se, podle autorových slov, pouze mihly jeho životem. Tato slova pak mohou být doložena četbou veršů, které Neruda věnoval své matce, tak lze Nerudův vztah k matce čtenářům také přiblížit:

Matičce

*Dí matka: „ty prý písničky
Tak často na mne skládáš,
To není hezké, tím mne jen
Do lidských úst zas vkládáš.“*

*Ty nevíš, drahá matičko,
Co se mým písňím dívá:*

⁶⁰ Košťák, Jaromír. Literatura 1. díl, pracovní učebnice pro 6. – 9. ročník ZŠ, Fortuna, Praha, 1994, s. 88

*K nim nikdo nápěv neskládá
A nikdo je nezpívá.*

*Písnička, při níž pláčeme,
Je jiným lidem něma,
A kdybych složil tisíc jich-
Vždyť mluví jen k nám dvěma!⁶¹*

Verše jsou plné něhy, čtenář cítí velmi silný a upřímný vztah, jež autor vložil do svých slov. V prvním verši je užito slovo písnička. Tím, že je užito právě tohoto pojmu, je poukazováno na prostotu Nerudovy matky, proto básník mluví o písničce, nikoliv o básni, která se jeví mnohem vznešeněji. V básni Neruda dokládá silné citové pouto mezi sebou a matkou, a to hlavně posledním veršem, kterým básník říká, že nikdo jiný nemůže porozumět slovům, jež jsou určena pouze pro ni, než ona sama, protože jen ona ví, co jimi chtěl syn říci. A kdyby se báseň stala obyčejnou písničkou, nedojímala by tolik svými slovy nikoho jiného, jen jejího autora a adresáta.

Pokud srovnáme s touto básní verše ze stejné sbírky, které jsou věnovány někdejší básníkově lásce, Anně Holinové, poznáme, že láska k dívce se vytrácela, nebyla tolik hluboká a vroucí, i když musíme samozřejmě podotknout, že šlo o jiný cit než k matce. Navíc musíme mít na paměti také to, že lyrický subjekt v tomto případě není totožný s autorem. Báseň matce ale dokládá, že Neruda byl velmi senzitivní člověk, přestože se může zdát, vzhledem k pomíjivosti jeho vztahů, že tomu bylo naopak. Uveďme zde tedy pro porovnání jednu z básní věnovanou Anně:

*Jak si květy s sluncem pohrávají,
po vlnách se světla houpajíce,
tak si prsa naše s blahem hrála,
v milý lásky klam se potápíce.*

*Jak si děti v křečovitě přízni
šeptmo jakous báji povídají,
tak i my jsme v zlaté době znali
o věčnosti lásky pěknou báji.⁶²*

Básníkův cit je v básni podán jako pomíjivý, zdá se silný a věčný jen zpočátku. Neruda užívá slůvek hrát a pohrávat, která evokují volnost, nevázanost, jakousi chvilkovou radost, která bude po omrzení odložena. Spolu s láskou ve verších také spojuje pojem báje, který ve své podstatě

⁶¹ Hoffmann, Bohuslav, Stryalová, Jaroslava. Literatura II pro střední školy, pracovní antologie textů, SPN, Praha, 1985, s. 94

⁶² <http://literatura.sije.cz/kniha-versu/anne.php>, 24. 11. 2011

neskrývá jen ryzí pravdu, je v něm něco přimyšleno, snad zkrášleno a zidealizováno, tak se básníkovi jeví i láska. Skutečnost je však jiná. Z básně necítíme onen hluboký, vroucí cit, který se nikdy nezmění, jak je tomu ve verších věnovaných matičce.

Je tedy možné v hodinách literatury porovnat básně, které vyznávají city matce, s básněmi určenými Nerudově milé. Tím si snad uvědomíme, jak Neruda o svých citech přemýšlel, nebyly mu lhostejné, ale nedokázal ve svých verších bezmezně opěvovat lásku, byl jaksi realističtější, a tím snad i opravdovější, než výše zmiňovaný a citovaný Hálek, jehož slova zní naopak až pateticky.

V téže době jako Košťáková publikace, tedy v roce 1994, vychází také učebnice Jaroslavy Janáčkové pod názvem Česká literatura 19. století – od Máchy k Březinovi.⁶³ Jak lze jistě rozpoznat už podle jména autorky, jedná se o učebnici určenou spíše pro zájemce o literaturu, jde spíše o příručku pro studenty české literatury vzhledem k podrobným informacím, které jsou v ní obsaženy. Původně však kupodivu šlo o publikaci určenou studentům gymnázií, postupně ale byla nahrazena stručnějšími a pro středoškolské studenty příhodnějšími učebnicemi.

Janáčková předtím, než se začne věnovat dílu Jana Nerudy, také uvádí několik stručných informací o jeho životě, stejně jako u předešlých učebnic je zde zmíněn Nerudův chudý původ, nedokončená studia a práce žurnalisty, přičemž jsou tu vyjmenovány konkrétní noviny a časopisy, v nichž autor působil (Tagesbote aus Böhmen, Hlas, Čas a Národní listy.) Kromě toho se zde krátce Janáčková věnuje také Nerudovým vztahům: „*Mezi jeho velké životní lásky náležela K. Světlá. Ani tato vdaná spisovatelka, ani žádná z dalších žen, o něž se ucházel před ní a později, nestanuly po Nerudově boku. Za cenu staromládenecké samoty se spisovateli dařilo uhájit jistou míru společenské neodvislosti. Pocity vydědění z běžného lidského štěstí (jindy zase žertování na konto vlastního staromládenectví) prostupují dílem tohoto autora. Na intenzitě nabývaly, když Neruda v posledním desetiletí života trpěl úbytkem zdraví.*“⁶⁴

Autorka nezmiňuje žádnou z Nerudových lásek kromě Karoliny Světlé, kterou řadí mezi jeho velké životní lásky, což se velmi liší od Košťákovy formulace, jež vztah Světlé a Nerudy označuje za přátelský. Navíc vůbec nezmiňuje Annu Holinovou, což není obvyklé, snad proto, že nebyla významnou osobností. Z textu Jaroslavy Janáčkové vyčteme pouze to, že vztah Karoliny a Jana a ani žádný jiný vztah ve spisovatelově životě nedošel ke svatbě. Nic víc se o Nerudově soukromém životě nedozvídáme, pro čtenáře této knihy je však tato informace postačující, neboť pouze informace o Nerudově staromládenectví je důležitá pro to, aby čtenáři jeho sbírek pochopili básně, v nichž se právě toto téma odráží. Čtenář již

⁶³ Janáčková, Jaroslava. Česká literatura 19. století – od Máchy k Březinovi, Scientia, Praha, 1994

⁶⁴ Janáčková, Jaroslava. Česká literatura 19. století – od Máchy k Březinovi, Scientia, Praha, 1994, s. 68

nepotřebuje znát konkrétní jména žen či průběh vztahů (to totiž nelze řadit k důležitým mezníkům, které je pro pochopení díla nutné znát; jak už zde bylo několikrát řečeno, pro studenty je důležité konstatování, že Neruda zůstal starým mládencem), aby dokázal rozpoznat Nerudovy pocity a nálady, které se v jeho verších odrážejí. Janáčková upozorňuje, že tyto nálady se střídaly, Nerudu trápily pocity vyděděnctví, smutek z toho, že se nikdy nedočkal onoho obyčejného rodinného štěstí, na druhou stranu dokáže tento svůj životní úděl ironizovat. Je zde také nutné podotknout, že Janáčková přináší neobvyklý pohled na Nerudovo staromládenectví z pozitivní stránky, což vyplývá z věty: *Za cenu staromládenecké samoty se spisovateli dařilo uhájit jistou míru společenské neodvislosti.*

Mnohem více se v této publikaci dočteme o životě Karoliny Světlé. Janáčková zachycuje její dětství, studentská léta a posléze také manželství. V tomto momentě bychom se měli u Karolinina životopisu pozastavit, neboť se také dotýká tématu práce. Než se však začneme zabývat Karolininým manželstvím, zkusme se zamyslet nad tím, proč Janáčková tak detailně zachycuje Karolinino dětství a mládí. Autorka tím poukazuje na kontrast v životě Karoliny Světlé. Vyrůstala v rodině, která se odvracela od české řeči a také kultury, a přesto se stala významnou českou spisovatelkou. Snad v ní zvítězily české kořeny zděděné po rodičích a vedly ji k tvorbě v českém jazyce. Tomu však předcházely mnohé zákazy, nucená docházka do německé školy, která zapříčinila, že Karolina se ve svých patnácti letech nebyla schopna v češtině domluvit. Nakonec se musela Karolina učit pouze doma, a to francouzštině, hře na klavír a ručním pracím, tedy těm činnostem, které byly tolik vzdáleny od její vysněné literární tvorby. *„Na základě své zkušenosti Světlá později se vším důrazem varovala proti nebezpečným předsudkům ve věci ženského vzdělání a proti vnucování jazyka.“*⁶⁵

K manželství Karoliny Světlé Janáčková uvádí: *„Manželství výjimečně nadané ženy prošlo vážnými krizemi a sotva kdy bylo opravdu šťastné. Když jí zemřela prvorozená a jediná dceruška, krátce po narození, propadla Světlá hluboké depresi. Později o tom napsala Janu Nerudovi: „Pronikla jsem tehdáž duší zděšenou tajemství života a smrti a konečně jsem nahlídla, že není Boha nad námi...že není duše v nás...Byla jsem více než dvacítiletá, když se mně tato pravda zjevila, byla jsem rozumná, vážná, vzdělaná, ale toto poznání, tato náhlá roztržka se vším, co mi bylo až posud tak svaté a drahé, zatřásla tak mocně mou celou bytostí, že jsem se domnívala, že neztratím-li rozum, ztratím samu sebe. Kam jsem obrátila zrak svůj, tam se šklíblo na mne ze sto prázdných důlek to strašlivé nic, z něhož jsme posli a do něhož se vrátíme, žádné budoucnosti, žádné věčnosti, žádné naděje tedy ni na zemi ni na nebesích, všecko lež, všecko klam, všecko mam, i ta naše ctnost!“* Z oné

⁶⁵ Janáčková, Jaroslava. Česká literatura 19. století – od Máchy k Březinovi, Scientia, Praha, 1994, s. 68

krize se zachránila literární činností, již přikládala čím dál programověji cíle povzbudivě výchovné: „K čemu mne nazývají Světlou,“ uzavírala svou zповěď v dopise Janu Nerudovi,“ kdybych s to nebyla osvítiti tmu v srdcích lidských?“ *To už se se svou láskou loučila.*“⁶⁶ Manželství Karoliny Světlé je zde označeno jako nespokojené, přestože její neteř Anežka Čermáková - Sluková, jak již bylo v této práci uvedeno, tvrdila opak. Janáčková zřejmě vychází z tak rozdílných povah manželů, neboť uvádí, že Neruda byl ve všem „odlišný od jejího střízlivého manžela, který vyznával všecko solidní a zavrhoval výstřední“⁶⁷ Z toho, že autorka uvádí dopis Světlé, ve kterém se světuje se svou bolestnou zkušeností, může čtenář vyvodit, jak blízký byl její vztah k Janu Nerudovi, takové vyznání by přece nesvětovala kdekomu, muselo jít o osobu pro ni velmi důvěryhodnou, která by byla s to pochopit její pocity. V těchto myšlenkách nás poté utvrdí poslední věta, totiž „to už se se svou láskou loučila“. Čtenář se může pozastavit nad tím, proč se nenaplnil vztah Světlé a Nerudy, jak už se dozvěděl z Nerudova životopisu, když se zdá, že by byl vyrovnaný. I Janáčková se nad touto otázkou zamýšlí a uvádí, že Světlá našla východisko z krize nikoliv v novém vztahu, který by pro ni byl snad vyhovující, ale upnula se k činnosti, která byla prospěšnou pro druhé, chtěla se zapřičinit o společenský pokrok, a to zejména v podobě hnutí žen. Janáčková dál uvádí, že stála v Čechách u jeho zrodu.

Konec Karolinina života zachycuje Janáčková jako osamocený, navíc ochromený chorobou zraku a nervů, která ji nedovolovala se věnovat činnosti, kterou tolik milovala, totiž četbě a psaní.

V učebnici literatury od Jaroslavy Janáčkové se tedy dozvídáme poměrně dost informací o vztahu Světlé a Nerudy, které jsou zpracovány v rámci medailonku Světlé. O dalších Nerudových láskách se autorka nezmiňuje, přestože uvádí, že jich bylo více, v literárním životě se však neprojeví tolik jako Karolína Světlá, snad proto se autorka rozhodla více rozvést pouze tento Nerudův vztah.

V roce 1994 se studentům literatury dostává do rukou kniha s názvem Česká literatura od konce národního obrození do roku 1918, jejímž autorem je Dušan Jeřábek.⁶⁸ Vzhledem k tomu, že učebnici vydala pedagogická fakulta Jihočeské univerzity je tato publikace určena hlavně vysokoškolským studentům, v jejichž zájmu je zejména studium literatury jako takové, tedy děl spisovatelů, nikoliv jejich životů. To se odráží také v Jeřábkově učebnici, která Nerudův životopis zachycuje jen velmi stroze. Vesměs se zde objevují informace, které v řádcích této práce byly již několikrát citovány. Ovšem hlavní téma práce, lásky Jana Nerudy, Jeřábek vůbec nezmiňuje. Po shrnutí tedy můžeme říci, že pokud by se studenti zabývali také životy autorů, což by

⁶⁶ Janáčková, Jaroslava. Česká literatura 19. století – od Máchy k Březinovi, Scientia, Praha, 1994, s. 65

⁶⁷ Janáčková, Jaroslava. Česká literatura 19. století – od Máchy k Březinovi, Scientia, Praha, 1994, s. 65

⁶⁸ Jeřábek, Dušan. Česká literatura od konce národního obrození do roku 1918, vydala Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity, České Budějovice, 1994

pro ně mělo být rovněž zajímavé, musejí pročitat další literaturu, Jeřábková učebnice k tomu není dostačující.

Vladimír Forst a jeho spolupracovníci roku 1994 vydali učebnici pod názvem Literatura 19. a počátku 20. století, jež je určena pro 2. ročník středních škol. Jistě nikoho nepřekvapí, že Jan Neruda, jako významný český spisovatel, je zde probrán velmi podrobně, tedy alespoň co se jeho díla týče; osobnímu životu básníka autoři příliš prostoru nevěnovali. O ženách, které jsou spjaty s Nerudovým životem, se v učebnici nedočteme. Jediná věta, která je zde o lásce, zní: „*Nerudova trpká zkušenost lásky, zmařená předčasnou smrtí milované dívky (Terezie Marie Macháčkové), posílila jeho tendenci k nadosobnímu vlasteneckému, národnímu citu.*“⁶⁹ Tato věta, včleněná do učebního textu o Janu Nerudovi, vyvolává představu, že spisovatel měl pouze jednu velkou lásku, která ho velmi zasáhla a on se nedokázal znovu zamilovat. Navíc autoři učebnice zdůrazňují, že právě tato nešťastná zkušenost zapůsobila na Nerudu tak, že se upnul k práci, pomocí níž se snažil posilovat svůj národ. Musíme však podotknout, že Neruda k vlastenectví a vůbec ke všemu českému měl vztah už dříve, vždyť již když navštěvoval svou první lásku z tanečnic, obdivoval se lidem, které prostřednictvím její rodiny poznal. Už v tu dobu byl tedy velmi nadšen životem točícím se kolem české společnosti a zřejmě by tomu nebylo jinak, i kdyby Terezii Macháčkovou nepotkal. Co se týče právě vlastenectví a literární činnosti, bylo by vhodnější zmínit právě Annu Holinovou a její rodinu, díky níž se mladý Neruda dostal mezi přední české spisovatele, a v neposlední řadě také Karolinu Světlou, která Nerudu zajisté přitahovala i svým aktivním postojem k českému národu a také tím, že sama byla činnou spisovatelkou. Tyto dvě ženy byly autory v tomto směru kupodivu vynechány.

Ani u Karoliny Světlé autoři učebnice nezmiňují vztah k Janu Nerudovi, řadí ho pouze mezi ty, kteří formovali spisovatelčinu osobnost. Kromě něj je mezi ně, jako obvykle, zařazen také Petr Mužák, jenž mladou Johannu Rottovou přivedl k češství a vlastenectví, druhou vlivnou osobností je Božena Němcová, která Světlou okouzila mimo jiné tím, že se snažila prosazovat práva žen, a konečně je mezi Karolininy „ovlivnitelé“ řazen, jak již víme, Jan Neruda. Autoři však u něj uvádějí jen toto: „*formuloval autorčino pozdější porozumění sociálním otázkám.*“⁷⁰ Vztah Karoliny Světlé a Jana Nerudy je v této učebnici tedy chápán jako vztah řekněme pracovní, kdy se spisovatelé ovlivňovali pouze v rámci své profese.

Roku 1996 vychází učebnice Věry Martinkové Dějiny literatury 2.⁷¹ Autorka ve své učebnici také uvádí pouze stručné informace z Nerudova života, ale zato dotýkající se našeho tématu: „*Od roku 1833 byl Neruda*

⁶⁹ Forst, Vladimír. Literatura 19. a začátku 20. století, Fortuna, Praha, 1994, s. 77

⁷⁰ Forst, Vladimír, Literatura 19. a začátku 20. století, Fortuna, Praha, 1994, s. 99

⁷¹ Martinková, Věra, Dějiny literatury, učebnice pro 2. ročník středních škol, Trizonia, Praha, 1996

pořadatelem edice *Poetické besedy*, v níž soustřeďoval básníky své generace i mladší. Vedl poměrně samotářský život, i když z historie víme, že byl vyhlášeným společníkem a tanečníkem. Vedle své celoživotní synovské lásky k matce prožil tři lásky milostné: první k Anně Holinové, dívce z bohaté vlastenecké a kulturně vzdělané rodiny, druhou k předčasně zemřelé Terezii Macháčkové a třetí k mladičce Aničce Tiché, kterou poznal již jako starý muž a neodvážil se ji k sobě natrvalo připoutat. Žil převážně v Praze, jen několikrát podnikl cesty do ciziny (Německo, Francie, Itálie, Balkán, Egypt). Poslední desetiletí života mu ztrpčovaly choroby.⁷² Na první pohled nás v tomto odstavci jistě překvapí to, že mezi lásky Jana Nerudy není zařazena Karolina Světlá, pro mnohé jeho nejznámější milostný vztah. Nepředbíhejme však.

Martinková ve své učebnici opět zdůrazňuje silný cit k matce, o němž jsme hovořili již výše a dokládali jej také ukázkou básně. Už tím, že jí autorka určila první místo, tedy před milenkami, jí přidává na důležitosti, jako by tato láska k matce byla mnohem oddanější než lásky k ženám. Tato slova můžeme doložit i tím, že u jiných spisovatelů nebývá láska k rodičům zmiňována, u Jana Nerudy však velmi často. Důvod zřejmě můžeme hledat v Knihách veršů, kde jsou básně plné něhy věnované právě matce, navíc celé věnování „*Matičce*“ evokuje velmi vřelý vztah. Láskyplný vztah k matce je také umocněn poněkud chladnějším citem k otci, jemuž Neruda rovněž věnoval verše, jejichž název je ovšem velmi prostý až neutrální: „*Otcí*“. Snad i fakt, že Neruda žil s matkou až do její smrti, přispěl k tomu, že na kladný vztah k ní je velmi často upozorňováno. Na tuto problematiku narazil také F. X. Šalda, jenž je citován v učebnici Jaroslava Blažkeho s názvem *Kouzelné zrcadlo literatury*: „*Zatímco se ve svých verších kočkuje s Annou Holinovou, uhýbá plnému citu, ulévá jej skepsí a umrtvuje jej posměchem, oddává se v cyklu *Matičce* zcela pudově, nelomeně, nezkříženě své veliké lásce k rodičce. Vedle lásky k vlasti byl to jediný cit, který Neruda vyslovuje s patetickou fugou roztoužení a vytržení; a láska synovská zazvonila v jeho poezii mnohem zpěvněji, nalila se vlnou mnohem melodičtější než láska erotická.*“⁷³ Po přečtení této ukázky by bylo vhodné srovnat básně věnované matce s těmi adresovanými Anně tak, jak již bylo navrženo výše v rámci pojednání o učebnici Jaromíra Košťáka.

Jako první básníková láska je zde tradičně zmíněna Anna Holinová; je zde podtržen její původ – „z bohaté vlastenecké a kulturně vzdělané rodiny“ – studentům se tak může zdát, že pro Nerudu byla tato dívka ideální potenciální ženou. Vždyť mohla Nerudovi přinést materiální zajištění a navíc dodatek o vlastenectví a kulturní vzdělanosti vzbuzuje dojem o Annině učenosti. Jenže realita byla poněkud jiná, Anna sice pocházela ze vzdělané rodiny, sama však neprojevovala přílišný zájem o téma literatury a kultury, což je také možnou

⁷² Martinková, Věra, *Dějiny literatury*, učebnice pro 2. ročník středních škol, Trizonia, Praha, 1996, s. 83

⁷³ Blažke, Jaroslav. *Kouzelné zrcadlo literatury*, Písemnictví 19. věku, Velryba, Praha, 1999

příčinou rozpadu vztahu. Jan Neruda se totiž ještě v době, kdy chodíval k Holinovým, seznamuje s Karolinou Světlou, která ho ohromuje tím, že se zajímá o jeho tvorbu, ba co víc, podporuje ho v ní, navíc i ona sama je spisovatelkou a horlivou vlastenkou. Snad toto okouzlo mladého a zapáleného Jana Nerudu, jenž se utvrdil o nemožnosti pokračovat ve vztahu s Annou, která byla tolik rozdílná od jeho nynější blízké přítelkyně Karoliny. Je sice pravdou, že se díky Annině rodině seznámil s velkými českými spisovateli, jako je Karel Jaromír Erben či Božena Němcová, sama Anna však do tohoto světa příliš nezapadala.

Jméno Karoliny Světlé Věra Martinková v souvislosti s Nerudovými láskami nezmiňuje, je však zajímavé, že když ve své učebnici rozebírá život spisovatelky Světlé, se jménem Nerudovým se setkáváme. Stejně tak tomu je i v učebnici Jaroslavy Janáčkové, je tedy zřejmé, že obě autorky přikládají větší váhu vztahu u osoby Karoliny Světlé, tedy tomu, že ona byla vztahem mnohem více ovlivněna. Nasvědčuje tomu také to, že v souvislosti se vztahem Karoliny ve svých dopisech velmi často polemizovala o svém životě, o tom jak se má zachovat, přičemž vždy vítězila věrnost muži, ale zároveň se u Světlé objevuje uvědomění toho, že v manželství nebude nikdy úplně šťastná. Dalším důvodem, proč autorky zmiňují vztah pouze u Karoliny Světlé, může být fakt, že Světlá na rozdíl od Nerudy téma obětované lásky zakomponovala také do svých děl. Věra Martinková k osobě Světlé uvádí: „*Pocházela z pražské poloněmecké rodiny. Prošla německou výchovou. Teprve později ji její domácí učitel Petr Mužák seznámil s českým národním životem a českou literaturou. Později se za něho provdala, avšak smrt dcerušky manželstvím hned zpočátku silně otrásla. Zapomnění hledala spisovatelka v literární práci. Vliv na ni měla Božena Němcová – jako spisovatelka i žena – a krátký milostný vztah k Janu Nerudovi. Ke konci života byla těžce nemocná.*“⁷⁴ Jsou zde uvedeny tři osoby, které se podílely na formování osobnosti Karoliny – první z nich je její manžel. Je zajímavé, že Petr Mužák je uváděn jako ten, který Karolinu zasvětil do české kulturní společnosti a měl velký vliv na její vlastenectví, takže musely jistě existovat společné zájmy manželů; na druhé straně je však představován jako muž, jenž se ke Karolině absolutně nehodil. Má to souvislost s mýtem, který se vytvořil kolem Karoliny a Jana? Že oni dva měli být tím pravým párem a Petr byl jaksi ve vztahu navíc? O mýtu by svědčila, zde již několikrát opakovaná, slova Anežky Čermákové – Slukové o spokojeném manželství Karoliny Světlé. Martinková jako příčinu nešťastného manželství však neuvádí rozdílnost povah, ale smrt dcerky Boženky, jež byla pro Karolinu velkou ranou, která ji natrvalo zasáhla. Obrátila se proto k literární tvorbě, jejímž prostřednictvím rovněž poznává Jana Nerudu. Martinková jejich vztah označuje sice za milostný, ale také za krátký, což evokuje jakýsi nevýznamný

⁷⁴ Martinková, Věra. Dějiny literatury, učebnice pro 2. ročník středních škol, Trizonia, Praha, 1996, s. 89

románek, který časem pominul. Jak ale víme, z tohoto vztahu se zrodil mýtus, jenž je ve společnosti stále živý a podle něhož nešlo jen o krátké poblouznění, nýbrž o poznamenání na celý život, jak bylo dokázáno v první kapitole této práce. Příběh Nerudy a Světlé v nás jistě vyvolává jiné představy, než jen krátký milostný vztah, o kterém píše Věra Martinková. Nic víc se k tomuto tématu neuvádí, je tedy opět na učiteli, potažmo na zájmu žáků, zda bude dále rozvíjeno. Třetí osobou, která podle autorky učebnice ovlivnila spisovatelku, byla Božena Němcová, a to jak svou tvorbou, tak svou osobností. Němcová pro Světlou zajisté představovala silnou osobnost, u níž velmi obdivovala zájem o literaturu a také její samotnou tvorbu a v neposlední řadě její vztah k české kultuře, navíc se Němcová dokázala prosadit jako žena spisovatelka, což ve společnosti 19. století nebylo obvyklé; i to jistě Světlou nadchlo, vždyť sama bojovala za práva žen, za zlepšení jejich postavení v tehdejší společnosti. Co ale Světlou a Němcovou rozdělovalo, byl jejich postoj k manželství a k mužům vůbec, Světlá svými romány dokládá, že pro ni stál rozum nad láskou, manželství mělo být tím, k čemu se má žena upínat. Božena Němcová se v tomto směru od Světlé lišila, což bylo také trnem v oku Karoliny, jejich přátelství z tohoto důvodu postupně opadalo.

Vraťme se ale k Nerudovým láskám, které Věra Martinková ve své učebnici zmiňuje. Po Anně Holinové je jako další básníková dívka uvedena Terezie Macháčková, u níž je pouze dodáno, že zemřela předčasně. Martinková vztah nijak nerozvádí, studenti si tedy mohou domýšlet, že vztah byl plnohodnotný, i když tomu tak ve skutečnosti nebylo. Neruda si uvědomoval věkový rozdíl mezi nimi, šlo pouze o vztah platonický, jak dokládá Tereziina teta Otýlie Sklenářová – Malá, která také popírá rozšířenou zprávu o tom, že Terezie strávila se svou sestrou pár dní v Praze, jejímiž ulicemi a kulturními místy je provázela právě Jan Neruda. Čtenáři učebnice si ale z oněch stručných informací, které jsou v učebnici uvedeny, mohou odvodit, že vztah byl zmařen brzkou Tereziinou smrtí. To se však může míjet s pravdou, neboť není jisté, že by se vztah byl dále vyvíjel, kdyby byla Terezie zdravá, Neruda zřejmě cítil nejistotu v tom, že by Terezie byla dívkou, s níž by mohl strávit chvíle svého života.

Poslední ženou, kterou Věra Martinková u Jana Nerudy uvádí, je Anička Tichá. Sama zdůrazňuje, že byla velmi mladá užitím deminutiva v jejím jméně a adjektiva mladá. Na tento fakt je ještě více poukázáno paradoxem, který spočívá v Nerudově stáří, což Martinková rovněž uvádí. Jak z těchto slov vyplývá, vztah se také nenaplnil. Z jejich vět ale také můžeme vyčíst, že Neruda byl tím, kdo chtěl s Annou být, nedovoloval mu to však jakýsi mravní kodex, neboť Anna byla opravdu o mnoho let mladší. Jak se ale dozvídáme z faktů Nerudova životopisu, bylo tomu, jak se zdá, právě naopak, byla to Anna, která o spisovatele stála a proti mysli jí nebyl ani vysoký věkový rozdíl. Realistický Neruda si však uvědomoval absurditu tohoto vztahu, v němž by on, zestárlý a nemocný muž, stál vedle mladé

a životachtivé ženy. S těmito informacemi by žáky ale musel seznámit vyučující, je pravděpodobné, že by toto doplnění studenti přijali se zaujetím, neboť dozvídat se informace ze života známých osobností, může být pro některé lákavé.

V roce 1998 vychází učebnice Česká literatura ve zkratce od autorů Bohumila Svozila a Blanky Svadbové. Tato učebnice potvrzuje již jednou zmíněný fakt, a to ten, že někteří autoři učebnic pokládají vztah Jana Nerudy a Karoliny Světlé za důležitější právě pro Karolinu. I v této učebnici se o vztahu dozvídáme v pojednání o Karolině Světlé, v medailonku o Janu Nerudovi žádné informace o tomto tématu nenalezneme. Autoři učebnice upozorňují na to, že Světlá o svém vztahu velmi přemýšlela a nakonec se řídila tím postojem, který zastávala po celý svůj život, tedy i před seznámením s Janem Nerudou. V učebnici je toto tvrzení doloženo jednáním hrdinky z Karolininy novely Dvojí probuzení. Je pravda, že toto dílo vzniklo ještě před Karolininým vzplanutím k Nerudovi, nicméně i tak můžeme demonstrovat spisovatelčin názor, kterého se držela a nikdy ho neporušila: „Světlá se s Nerudou roku 1862 rozešla. Stalo se tak vlastně zajedno s míněním hrdinky Dvojího probuzení, podle kterého se člověk stává člověkem, teprve když překoná sobectví, je s to obětovat osobní štěstí druhému člověku a podřídit se morálním příkazům. Obojí však poukazuje především k pevným mravním základům osobnosti samotné spisovatelky.“⁷⁵

Učebnice literatury vydané v 1. desetiletí 21. století

V roce 2001 se dostává do rukou studentům druhých ročníků středních odborných škol učebnice Josefa Soukala⁷⁶. Autor studenty seznamuje s Nerudou pomocí jeho srovnání s Hálkem; s tímto metodickým postupem už jsme se v této práci setkali, a to u Hoffmanna a Stryalové. Josef Soukal podotýká, že Neruda pocházel z nuznějších poměrů než Vítězslav Hálek, shodné znaky pak spatřuje v nedokončeném studiu obou autorů a také v žurnalistice, které se oba věnovali. Našeho tématu se dotýká srovnáním soukromého života autorů: „jeho soukromý i veřejný život (Jana Nerudy – pozn. autora) byl spletitější, třebaže na první pohled mnohdy šli oba literáti stejnými cestami.“⁷⁷ Soukal naráží na to, že Nerudův osobní život nešel jedním směrem jako tomu bylo u Háleka, ten si byl jistý tím, za čím chce jít. I ve vztahu byl Hálek spokojený, u Nerudy se shledáváme s opakem, s nejistotou, tápáním, hledáním pravého vztahu, na který ale není možno dosáhnout. Soukal také poukazuje na to, že Neruda se snažil osobní trápení ve verších spíše zakrývat: „obaloval je slupkou ironie a sarkasmu. Rád se stylizoval do role cynika. Přesto však jeho dílo prozrazuje velmi citlivého

⁷⁵ Svozil, Bohumil, Svadbová, Blanka. Česká literatura ve zkratce 2, Brána, Praha, 1998, s. 141

⁷⁶ Soukal, Josef. Literatura pro 2. ročník SOŠ, SPN, Praha, 2001

⁷⁷ Soukal, Josef. Literatura pro 2. ročník SOŠ, SPN, Praha, 2001, s. 182

člověka.“⁷⁸ Slova o citlivosti autor učebnice dokládá v této práci již citovaným dopisem Anně Holinové, který jsme označili jako jakýsi dopis na rozloučenou.

Autor se dotýká Nerudových lásek také v rámci interpretace Nerudových básnických sbírek, konkrétně u Písní kosmických a Prostých motivů. U prvně zmiňované sbírky Soukal poznamenává, že je optimistická, v čemž se v menší míře také odráží nově navázaný vztah se vzdálenou příbuznou Aničkou Tichou. Pro Nerudu mohl být povzbuzující i proto, že jeho poslední milá zemřela a najednou se v jeho nitru probouzí vztah k nové ženě. Studenti, kteří znají Písně kosmické, by mohli namítat, že v nich nevidí optimismus vycházející z nově navázaného citového vztahu, jde spíše o optimismus, který vychází z jakési celkové víry v život vůbec. Podle Soukala se láska k Aničce odráží i v Prostých motivech, a to u části Léto, které zosobňuje čas vášně a erotiky. Básník si právě prostřednictvím léta připomíná své chvilkové poblouznění mladičkou dívkou, po kterém však přišlo vystřízlivění v podobě uvědomění si velkého věkového rozdílu. Jako by léto, čas rozmarů a krátkých lásek, představovalo tento vztah a po něm následující podzim pak ono náhlé a tvrdé prožnění.

O Nerudových láskách se autor učebnice zmiňuje pouze okrajově, často zmiňovanou Karolinu Světlou v jeho výkladu, pojednávajícím o českém spisovateli, ani nenajdeme. Naopak v medailonku o Karolině Světlé Nerudovo jméno nalezneme, ale také spíše okrajově; autor zde zdůrazňuje důležitost literární činnosti pro Karolinu, tvorba pro ni představovala útěchu, jakýsi únik od reality. Od reality, v níž jako matka přišla o dítě a také se vzdala milovaného muže, právě Jana Nerudy. Nic víc se však o vztahu nedočteme.

Přesuňme se k další učebnici, která se alespoň okrajově dotýká tématu Nerudových lásek. Jde o skripta⁷⁹ Vladimíra Prokopa vydaná roku 2007. U této učebnice je nutné připomenout, že neprošla lektorským řízením, a nemá tudíž doložku ministerstva školství. Kniha je určena pro středoškolské studenty.

Prokop u Nerudových lásek uvádí stručné informace, které potvrzují všeobecné povědomí o básnickových láskách: „Často se životopisci Jana Nerudy zmiňují o jeho láskách, které měly svým způsobem vliv i na tvorbu umělce. Připomínají Annu Holinovou, dceru vlastence Holiny, k němuž docházeli různí spisovatelé, dále Karolinu Světlou, Terezku Macháčkovou, jež zemřela jako mladá dívka, a nakonec Aničku Tichou, v jejímž případě ukončil svůj vztah sám Neruda, který si rozumově uvědomoval propastný věkový rozdíl.“⁸⁰ Informace, uvedené v učebnici, jsou pro studenty

⁷⁸ Soukal, Josef. Literatura pro 2. ročník SOŠ, SPN, Praha, 2001, s. 182

⁷⁹ Prokop, Vladimír. Literatura 19. a počátku 20. století (od romantiků po buřiče), vydal O. K. Soft, Sokolov, 2007

⁸⁰ Prokop, Vladimír. Literatura 19. a počátku 20. století (od romantiků po buřiče), vydal O. K. Soft, Sokolov, 2007, s. 37

dostačující, v hodinách literatury jde přece jen hlavně o to, aby se zabývali literaturou, nikoliv životopisy autorů. Prokop tedy u jednotlivých Nerudových lásek poukázal na to, proč se vztah nevydařil, nebo naopak, čím byl pro Nerudu přínosný. Pouze u Karoliny Světlé nepřipsal žádné zkonkrétnění, autora k tomu vedlo snad to, že je tato autorka probrána na předchozí straně, studenti by tedy měli informace o ní již znát. Navíc se v medailonku Karoliny Světlé zmiňuje i o vztahu k Nerudovi: „*Není tajemstvím, že Světlá udržovala více než pouhé přátelství s Janem Nerudou, jemuž udělal přítrž až radikální zásah manžela Světlé.*“⁸¹ Je možné, že tato slova o Karolinině vztahu zaujmou studenty mnohem více, než odstavec o Nerudových láskách na následující straně, neboť zde už se autor učebnice dotýká milostného trojúhelníku a pro žáky může být lákavé dozvědět se, jak to ve skutečnosti bylo. Je možné, že se o vztahu budou chtít dozvědět i pomocí svojí vlastní aktivity a sáhnou po literatuře, která jim zodpoví otázky týkající se tohoto vztahu. Zmínky o ženách Jana Nerudy je snad také zaujmou, ale už v nich není onen přitažlivý náboj, který skrývá milostný trojúhelník. Možná že informace o smrti mladé Terezie Macháčkové by mohla být podobně poutavá, jelikož Prokop nezmiňuje, co bylo příčinou její smrti. Vyučující by žákům mohl okolnosti její smrti osvětlit a od Terezie se pak může přiblížit i k dalším jménům zmíněným v Prokopově učebnici.

Před nedávnou dobou, v roce 2009, vyšla učebnice literatury pro druhý ročník středních škol.⁸² Studenty jistě potěší to, jakým způsobem je zpracována. Její autoři totiž zvolili velmi moderní pojetí učebnice. Text je přehledně členěn (jeho členění připomíná uspořádání webových stránek, popřípadě novin), což je dnes velmi žádoucí, vzpomeňme si na oblíbenost nejrůznějších zpracovaných témat k maturitní zkoušce, v nichž studenti vyžadují co nejsnazší orientaci, která povede k rychlejšímu učení. Představa nahuštěného textu, bez dělení na jednotlivé kapitoly či témata, je pro studenty spíše odrazující, odmítají číst dlouhé texty bez jakéhokoliv oživení. Zmiňovaná učebnice nárokům dnešního studenta jistě vyhovuje. Jak už bylo řečeno, text je přehledný, jeho čtenář na stránce, věnující se konkrétnímu autorovi, najde z výrazně jméno spisovatele, datum a místo narození a úmrtí. Pod těmito údaji je seznámen se „základními informacemi“, řečeno slovy učebnice. V tomto velmi stručném odstavci se studenti například konkrétně o Janu Nerudovi dozvědí, že byl básník, dramatik, literární a divadelní kritik a novinář. „*Je považován za tvůrce českého fejetonu. Jako jeden z prvních literátů vnesl do literární tvorby realistické hledisko a je pokládán za zakladatele českého realismu. Byl vůdčím představitelem májovců a spoluvytvořil jejich literární program.*“⁸³ Informace jsou velmi

⁸¹ Prokop, Vladimír, *Literatura 19. a počátku 20. století (od romantiků po buřiče)*, vydal O. K. Soft, Sokolov, 2007, s. 36

⁸² Polášková, Taťána, a kolektiv. *Literatura pro 2. ročník středních škol*, Didaktis, Brno 2009

⁸³ Polášková, Taťána, a kolektiv. *Literatura pro 2. ročník středních škol*, Didaktis, Brno, 2009, s. 78

strohé, je nasnadě říci, že nejsou dostačující, nejde tedy o základní vědomosti, které by studentovi stačily k tomu, aby prošel jakoukoliv zkouškou. To zřejmě ani nebylo záměrem autorů, tento odstavec obsahující pár řádků má posloužit jako jakýsi úvod k celé kapitole týkající se konkrétního autora. Pod tímto stručným odstavcem čtenář nalezne informace charakterizující spisovatelův život, odstavec obsahuje fakta, která se objevila i v předešlých učebnicích, student se tedy o životě Jana Nerudy nedozvídá nic neobvyklého. Autoři do učebnice vložili pár slov o Nerudových nedokončených studiích, o jeho práci žurnalisty, přičemž doplňují i konkrétní jména časopisů a deníků, pro které Neruda psal (to je však s výjimkou Národních listů zhora zbytečné; jde o typický příklad přetěžování marginálními informacemi). Dále se zde student dozví o básnickových zahraničních cestách, díky nimž vznikly mnohé Nerudovy fejetony.

Moderní pojetí učebnice také dokládá jakési časové měřítko uvedené po straně textu. Na něm jsou zachycena důležitá data v životě Jana Nerudy, k nim je pak připisána událost, která se v onom období stala.

Co je ale pro tuto práci zajímavé, je to, jakým způsobem autoři učebnice zpracovali téma Nerudových lásek. Vybrali si totiž formu komiksu (viz příloha), což dnešní studenti jistě uvítají jako velmi přitažlivou možnost, jak se dozvědět něco zajímavého ze života českých umělců. A pro studenty téma lásek v životě spisovatele jistě přitažlivé bude. Navíc jde o ztvárnění vtipnou a hravou formou. Ilustrátor zachycuje samotného Nerudu již jako staršího muže s plnovousem, který vypráví, zřejmě novináři, o svých vztazích. Přičemž vždy ukazuje fotografii ženy, o níž mluví. Nejde ovšem o skutečné fotografie, i ty jsou výtvořem ilustrátora učebnice. Ženy svou vizáží neodpovídají skutečnosti, i přesto se kreslíř snažil nějakým způsobem poukázat na určitou vlastnost osobnosti, o čemž se v následujících řádcích také zmíníme.

Autoři prostřednictvím komiksu podávají informaci o Nerudově staromládenectví, neboť hned v rámci první ilustrace Neruda své vztahy označuje jako platonické (vyučující by si měl ověřit, zda žáci znají význam tohoto pojmu). Tento výraz je užit oprávněně, ale neměl by žáky vést k mylné domněnce, že Neruda nikdy s žádnou ženou neměl bližší vztah, že jeho city nebyly opěťované. Vyučující by jim měl vysvětlit, jak to s onou platoničností bylo. Autoři komiksu chtěli touto větou poukázat na to, že Jan Neruda se nikdy neoženil.

V druhém komiksovém okénku se již setkáváme s konkrétním jménem jedné z Nerudových lásek, a to s Annou Holinovou. Autoři vložili do Nerudových úst familiární jména, což přidává na vtipnosti celého komiksu. Sedící básník v ruce drží fotografii mladé usměvavé ženy s tmavými vlasy, hledě na její tvář, říká: „*Anička Holinová, ta měla přísné rodiče!*“⁸⁴ U této

⁸⁴ Polášková, Taťána, a kolektiv, Literatura pro 2. ročník středních škol, Didaktis, Brno 2009, s. 78

ženy se tedy opět objevuje zmínka o jejích rodičích, což potvrzuje, že její rodina měla na Nerudu velký vliv. Autoři zde přímo Holinovy neoznačují jako vlastence zabývající se kulturním prostředím, charakterizují je pouze jako přísné rodiče. Mohlo by být dodáno, že pokud se Neruda chtěl setkávat s jejich dcerou Annou, musel být do rodiny uveden a také ho museli rodiče přijmout. Stalo se tak, Neruda k Holinovým pravidelně docházel a při těchto návštěvách se setkal s velmi zajímavými lidmi, kteří se rovněž podíleli na rozvoji jeho literární činnosti.

Druhou ženou, o níž je v komiksu zmínka, je Karolina Světlá. Pozastavme se u jejího zobrazení. Také nejde o podobiznu, která by vycházela ze skutečnosti, ale přece jen se zde ilustrátor snažil naznačit některou z jejích vlastností. Výraz v její tváři je totiž velmi přísný, až neoblomný, jako by zde mělo být vyjádřeno Karolinino rozhodnutí nepodlehnut mladému a vášnivému Nerudovi a zůstat věrná svému manželovi. Vlasy stažené do drdolu přidávají na nepřístupnosti a navíc také dělají dámu, oproti ostatním ženám ztvárněných v komiksu, starší, což také mohl být autorův záměr, vždyť Karolina byla starší než Jan Neruda, i když jen o pár let. Dokonce je zde vyobrazena její zakulacená tvář, vycházející ze skutečných fotografií. Její oči jsou přivřené a ústa bez náznaku úsměvu, což podtrhuje celkový ráz podobizny. Paradoxně proti jejímu vážnému výrazu stojí Nerudův nezávazný komentář jejího zpodobnění: „*Kája Světlá, ta měla krásný sloh.*“⁸⁵ Opět je zde užito zdvořiliny v křestním jméně, která působí naprosto odlišným dojmem, než tvář nositelky tohoto jména. V pronesených slovech nenalezneme zmínku o komplikovaném průběhu tohoto vztahu, pouze informaci o tom, že ona „Kája“ byla spisovatelkou, i když ani to není řečeno přímo.

Třetí a poslední ženou, jež je v komiksu přímo jmenována, je Terezie Macháčková. Opět se lze pozastavit u jejího vyobrazení. Ve srovnání s předešlým obrazem Karoliny je tvář Terezie mladistvá, což podtrhuje účes s podtočenými vlasy a také podlouhlý, útlý obličej. Jako by se ale z jejího výrazu vytratila radost, marně hledáme úsměv. I to mohlo být záměrem, kterým mělo být poukázáno na Tereziinu brzkou smrt. Komentář k fotografii by mohl být řazen k černému humoru, neboť zní: „Terka Macháčková, ta měla tuberu.“⁸⁶ U každé z dam je uvedeno slovy „ta měla“ něco významného, co ovlivnilo i její vztah s Janem Nerudou. Věta o tubere zní v komiksu, z něhož číší nezávaznost, skutečně poněkud drsně. O to víc, že jako charakteristická vlastnost další ženy, která však již není pojmenována, je uvedena „*piha na pozadí o velikosti mexického dolaru*“.⁸⁷ To můžeme chápat jako vtípnou pointu celého komiksu.

⁸⁵ Polášková, Taťána, a kolektiv, Literatura pro 2. ročník středních škol, Didaktis, Brno 2009, s. 78

⁸⁶ Polášková, Taťána, a kolektiv, Literatura pro 2. ročník středních škol, Didaktis, Brno 2009, s. 78

⁸⁷ Polášková, Taťána, a kolektiv, Literatura pro 2. ročník středních škol, Didaktis, Brno 2009, s. 78

Pod komiksem je delší, i když stále stručný text, pojednávající o té nejdůležitější části autorova života, totiž o jeho tvorbě. Studenti jistě uvítají, že názvy děl jsou tučně vyznačeny, což přispívá k snazší orientaci v textu. Vzhledem k tématu této práce se tímto odstavcem v učebnici nebudeme zabývat. Další informace o spisovatelově tvorbě jsou uvedeny po straně, kde se krátce pojednává o Nerudově divadelní a novinářské činnosti, přičemž je zde hlavní důraz kladen na jeho fejetony, které, jak autoři podtrhují, Neruda povýšil na umělecký žánr.

Učebnice literatury vydané po roce 2010

Učebnice literatury pro střední školy vydaná v nakladatelství Fraus roku 2011⁸⁸ je zajímavá tím, že studentům nabízí víc, než studijní text plný jmen Nerudových básnických sbírek, próz a knih fejetonů, a tím má student možnost seznámit se hlouběji s daným autorem. Nalezneme zde například ukázkou ze vzpomínek Elišky Krásnohorské, v níž autorka srovnává Vítězslava Háalku právě s Janem Nerudou, čímž chce také vysvětlit, proč ve své době byl více ceněn Hálek než Neruda. Nejde však jen o srovnání jejich literárních děl, ale srovnává také jejich osobnosti, jak byli přijímáni společností, a navíc se zde dotýká tématu naší práce: *„Že Neruda byl z počátku mnohem méně ceněn než Hálek, není nic divného, a tehdejší inteligence bývá proto zcela zbytečně tupena pohrdlivými výčitkami. Vždyť Nerudovy počátky nebyly příliš skvělé; bodlavé Hřbitovní kvítí nemohlo přec zvítěziti vedle vřelých písní Hálkových a tehdejší povídky Nerudovy nemohly nadchnouti. Krom toho i soukromý jeho život, jmenovitě jeho poměr – vlastně poměry ke „krásné pleti“ – byly u něho závadou oblíbenosti. V úzkém tehdejší světě českém mnoho znamenalo, měli kdo v choulostivém onom směru dobrou či špatnou pověst. Ač bylo známo, že Neruda má mnohem více vzdělání a společenské rutiny než Hálek, byl tento v soukromých společnostech elitních vážen, kdežto onen do nich nebýval zván a objevoval se v lesku svém jako výtečný společník i tanečník pouze v zábavách veřejných nebo v salonech veřejných mistrů. Hálek měl upřímnou známost se slečnou Dorotkou Horáckovou, vědělo se, že jest jí věren, a i když někdy po celý večer dle zvyku svého se věnoval jiné dívce, aby ji „prostudoval“, jak říkával, nikdy z toho nebylo klevet ani trpkostí. Nerudy však se matky dívek bály nejen jako známého motýla, však i jako nebezpečného dona Juana.“*⁸⁹ Vyučující by mohl tento úryvek vhodně užít jako oživení hodiny literatury a věnovat se i jiným tématům, než jsou autorova díla, v tomto případě Nerudovu soukromému životu. Žáci mohou po přečtení ukázky jmenovat ženy, na jejichž jména si ve spojení s Janem Nerudou vzpomenou, popřípadě k nim připojit další informace, budou-li nějaké mít. Poté by měl učitel prozradit všechna jména žen, která se

⁸⁸ Jakubiček, Daniel, Literatura 2 v souvislostech, nakladatelství Fraus, Plzeň 2011

⁸⁹ Jakubiček, Daniel, Literatura 2 v souvislostech, nakladatelství Fraus, Plzeň 2011, s. 169

v souvislosti s Nerudovou osobností objevují a také uvést na pravou míru básníkovo „donjuanství“, které zajisté nebylo tak nebezpečné, jak Krásnohorská uvádí. Tato diskuze (jejíž podmínkou jsou ovšem studentů znalosti daného tématu) pak může být zakončena úkolem, který studentům učebnice nabízí: na časové přímce, ohraničené roky 1834 až 1981, je znázorněno pět ženských siluet, na jejichž šatech jsou otazníky. Úkol pro žáky zní: „*V Nerudově soukromém životě hrají důležitou úlohu ženy – kromě matky se uvádí ještě další ženy, které Nerudu ovlivnily. Karolina Světlá, Anna Tichá, Božena Vlachová, Anna Holinová a Terezie Marie Macháčková. Pokuste se zaznamenat jednotlivé dámy na časovou osu podle toho, ve kterém životním období Nerudu inspirovaly.*“⁹⁰ Po předchozí činnosti, v níž se studenti spolu s učitelem zaobírali Nerudovým soukromým životem, může být tento úkol splnitelný. Bez jakéhokoliv poučení by byl zřejmě obtížný i pro středoškolské studenty, jde o nadstavbové učivo, které má studenty zaujmout a oživit hodiny literatury, které ale zároveň nenuceně propojuje autorův život s jeho dílem.

Čítanky

Dvě čítanky⁹¹ obsahují ukázky, které se dotýkají přímo našeho tématu. To, že se s Nerudovými láskami v čítankách příliš nesetkáváme je zapříčiněno tím, že autoři se do svých čítanek snaží zařazovat hlavně ukázky z děl probíraných autorů. Čítanky jsou proto stejně jako učebnice literatury členěny z chronologického hlediska a obsahují ukázky literatury od nejstarších dob po současnost, přičemž jsou tyto ukázky v souladu s probíranými autory v učebnici. S odlišným uspořádáním čítanky se však setkáváme u čítanky z roku 2001, jejíž autorkou je Věra Martinková. Ukázky jsou zde totiž rozděleny podle žánrů, a tak můžeme v kapitole, která pojednává o životopisech nalézt ukázku z knihy, jež zachycuje život Jana Nerudy; mimo to zde také nalezneme ukázku z Nerudova dopisu, tentokrát však v kapitole Memoáry - kroniky – deníky – korespondence. Martinková do kapitol vybírala ukázky korespondující s autory, kteří jsou probíráni v učebnici (jde o 8. ročník základní školy). Druhá čítanka, která bude v rámci této kapitoly analyzována, je od Josefa Soukala. Její členění vychází z chronologického hlediska, přičemž u Jana Nerudy se setkáváme s jeho dopisem Karolině Světlé, autor čítanky tak žákům autora přiblížil i jiným způsobem, než jen prostřednictvím ukázek z jeho tvorby (ale i ta se v čítance samozřejmě nachází).

V této práci již zmíněná autorka učebnic českého jazyka a literatury, Věra Martinková, roku 2001 vydává novou řadu učebnic a čítanek pro základní

⁹⁰ Jakubiček, Daniel, Literatura 2 v souvislostech, nakladatelství Fraus, Plzeň 2011, s. 169

⁹¹ Martinková, Věra, Malá čítanka, Tripolia, Praha 2001 a Soukal, Josef, Čítanka pro II. ročník gymnázií, SPN, Praha 2002

školy. U učebnic, které teoreticky žákům předávají informace o literatuře, se pozastavovat nemusíme, neboť obsahují o námi sledovaném tématu stejné pojednání jako předchozí učebnice Věry Martinkové, v této práci již probrané. Zastavme se však u čítanky,⁹² která je určena pro 8. ročník základní školy. Autorka nedělí čítanku chronologicky, podle toho, jak se literatura a její směry vyvíjely, ale je dělena podle žánrů. Mimo jiné obsahuje kapitolu Biografie a autobiografie a právě jejím obsahem je, kromě jiného, také ukázka z biografie Jana Nerudy od Vladimíra Kovaříka, jež nese název Daleká, široká pole. Pro tuto práci je ukázka velmi zajímavá, neboť se týká jedné z Nerudových lásek, a to Anny Holinové. Kovařík zde popisuje Nerudovo seznámení s Annou, básník je v této chvíli mladým mužem, kterého vlastně ještě ani nemůžeme poetou nazývat, protože se svými verši teprve nesměle začíná, na což je také v ukázce poukázáno. Studentům je tak představen Neruda jiným úhlem pohledu, než je ona typická představa Nerudy jako váženého básníka s plnovousem a binoklem na očích. Je možné, že se prostřednictvím této ukázky studenti přiblíží osobě Jana Nerudy a uvědomí si, že i on prožíval starosti a radosti podobné těm jejich. Snad se ti zvědavější budou pít po dalších událostech z Nerudova života, čímž by se mohli i lépe seznámit s jeho tvorbou.

Protože se ukázka v Malé čítance týká našeho tématu, ocitujme ji celou:

„Anička Holinová

Málokdo z Nerudových spolužáků na Akademickém gymnáziu věděl, že Jan Neruda píše verše, a nikdo kromě nejbližšího z přátel Antonína Tollmanna netušil, že veselý a vtipný spolužák, dobrý řečník a zpěvák, neúnavný organizátor a odbojník proti všemu zpátečnictví, dovede se také za dlouhých procházek Prahou rozprávět o tom, co ho bolí a o čem sní.

Antonín Tollmann byl dobrý, oddaný přítel. Když si přečetl první napsané verše, které mu Jeník váhavě podal, stiskl mu ruku. Neruda v nich směle kritizoval dobu bachovského absolutismu. Kde je svoboda, za kterou bojovali v roce 1848 na barikádách? Smíme dýchat, ale jen potichu, smíme mluvit, ale ne vlastní řečí, smíme žít, ale jen skromně, skrytě. Celý národ klade hlavu na špalek. Je třeba zpívat, volat, burcovat, je třeba - i za cenu vlastního života bojovat za lepší budoucnost. Tak psal Jan Neruda a Antonín Tollmann cítil, že Jeníkovy verše jsou jiné než verše jejich spolužáků. Jeník nepsal proto, že by se chtěl proslavit jako spisovatel, nýbrž proto, že musil psát. Nemazlil se s veršíky, aby byly lahodné, melodické, nevybíral pěkně znějící slova a půvabné obrazy. Nevyplynuly lehce jeho strofy, skřípalo to v nich jako pod velkou tíhou, ale každý verš byl úder, výstřel, výzva. Antonín chtěl o tom Jeníkovi povědět, ale ten jen mávl rukou.

Přitom se však Jeník nikterak nevyhýbal radostem studentského života. Nezaváhal, když se jeho spolužáci hlásili do Linkovy taneční školy

⁹² Martinková, Věra, Malá čítanka, Tripolia, Praha 2001

v Michalské ulici, v domě U Zlatého melounu, a dal se zapsat mezi prvními. V Linkových tanečních hodinách mu přibylo přátel, s nimiž se pak často setkával v českém společenském i kulturním životě. To bylo v septimě, a tak se mu u Linka zalíbilo, že v příští sezoně, ač měl před maturitou, se dal zapsat znova a jeho přátelé s ním.

První Nerudův životopisec Bohuslav Čermák popsal scénu, která pak byla v mírných obměnách přejímána i v další nerudovské literatuře životopisné a vzpomínkové. Dějištěm je Linkova taneční škola. Bylo to prý v sobotu 6. listopadu 1853, když v pokročilé již hodině se objevila, provázena matkou, nová mladistvá žačka Linkova, slečna Anna Holinová. Měla se právě tančit mazurka. Neruda i jiní tanečníci se nahrnuli do předsíně, aby uvítali novou tanečnici. Než si dámy odložily v šatně, odešel Neruda do taneční síně, a tím se stalo, že když zaznělo piano k tanci, uklonil se před krásnou dívkou hbitější mladý muž a vyzval ji k tanci. Toho večera byl v tanečních nedostatek žen, a tak, jak bývalo zvykem, zastoupili je muži, kterých býval vždy dostatek. Náhoda tomu chtěla, vypráví Bohuslav Čermák, že ten večer tančil proti Anně Holinové s nějakým mladíkem jako protějšek Neruda co dáma. Situace mu připadala komická, ale měl alespoň možnost všimnout si, jak pružně a elegantně tančí nevelká, ale spanile urostlá dívčina. Sotva tanec skončil, přispěchal k ní s dvornou úklonou, zdvořile ji oslovil a hned se s ní zadal na několik dalších tanců.

Mladý muž Aničku upoutal. Nebyl krásný, ba ani hezký, ale byl veselý a vtipný společník, tančil s temperamentem, jakým se mu nikdo nevyrovnal, byl dvorný, pozorný a galantní. Brzy poznal, že Anička s ním ráda tančí a ráda poslouchá jeho vyprávění. Rozhodl se tedy, že se pokusí získat si její přízeň bez velikých oklik. Hned si vyžádal, aby směl dámy doprovodit přes most na druhou stranu řeky Kampou, kde v Lužické ulici stál dům čp. 18, označený třemi maltézskými kříži. Tam v druhém poschodí bydlil Annin otec František Holina, komorník křižovnického generála Jakuba Beera, se svou rodinou, k níž vedle Anny patřily tři děti, nejstarší Anna Karolína, v té době sedmnáctiletá, o dva roky mladší bratr Jindřich a čtrnáctiletý studentik Emanuel.

Cesta od Linků na Malou Stranu zanechala v Nerudovi hluboký dojem. Kráčel jí po boku noční Prahou a krásná dívka bez rozpaků a živě odpovídala na jeho zvědavé otázky. Kamenný most, hučící řeka, temná silueta Hradčan a stříbro malostranských střech, zalitých září měsíce, jen stupňovaly jeho okouzlení. Než přešli most, věděl, kam Anna chodívá v neděli do kostela, a příští neděli se Janova maminka nestačila divit, když na její otázku, kam se tak pečlivě strojí, odpověděl, že na mši ke křižovníkům. Kdyby se byla po poledni zeptala, o čem bylo kázání, byl by Jan nedovedl odpovědět. Neviděl a neslyšel, díval se jen na Annu, jak klopila oči do otevřené modlitební knihy, ale dobře si všiml, že Anna není soustředěná na modlitbu, že každou chvíli pohlédne po očku tam, kde stojí její tanečník. Doprovázel ji

pak domů, ale neodbočil hned za mosteckou věží nejkratší cestou do Lužické ulice, zavedl ji ke Klárovu a přišli k domu s třemi kříži z druhé strany.

Jen Antonín Tollmann věděl, co se děje s jeho přítelem, jemu se Jan vyzpovídal upřímně hned druhého dne. Ale i kdyby byl neřekl ani slova, byl by Antonín Tollmann věděl vše. Věděli ostatně velmi brzy i jiní přátelé, protože Jan tančil u Linků pomalu už jen s Annou a na věnečcích a na plesích, kterých se zúčastnila, zapisoval do jejího tanečního pořádku ke všem tancům své jméno. Brzy byli Jan Neruda a Anna Holinová vyhlášený pár a paní Holinová slyšela často pochvalnou a závistnou poznámku, jak to Aniče s tím Nerudovým studentem sluší.

Neruda a jeho přátelé ovládli okamžitě každou zábavu, na kterou se společně dostavili. Rázem se chopili nejkrásnějších dívek, celý parket byl jejich, sálem zněla hlasitě česká řeč a Neruda si temperamentním tancem po malé chvilce vydobyl sólo. Byl prý nejlepší tanečník velkého mazuru v celé Praze, a mnozí, zejména starší představitelé veřejného života, kterým připadal Neruda příliš bujný a zcela nevážný, o něm s posměchem říkali, že je sice znamenitý tančmajstr, ale nepříliš dobrý básník. Jeho trvalou partnerkou byla Anička Holinová. A tak rostla láska mezi něžnou plavovláskou a studentem Nerudou, který byl tmavé pleti, tmavých vlasů a který prý působil až démonicky.⁹³

Než začneme rozebírat ukázkou z pohledu tématu této práce, je třeba podotknout, že úryvek studentům neměl pouze poskytnout informace o Janu Nerudovi, ale také je seznámit s tím, jak mohou vypadat životopisy.

Básník je prostřednictvím Kovaříkových slov představen velice poutavou a čtivou formou, navíc zde studenti poznávají člověka jim jistě blízkého, plného mládí a chuti do života, člověka, jenž prožívá jednu ze svých prvních lásek. Najednou před sebou nevidí text nasycený interpretací Nerudova díla; v případě této ukázky je tomu naopak, seznamuje nás se životem Jana Nerudy, který je líčen velmi nenásilnou formou, můžeme říci až beletristickou; příkladem toho je pasáž, v níž Kovařík dofabuloval, jak Tollmann četl Nerudovy verše, což není nikde doloženo. Kovařík užívá běžné slovní zásoby, Nerudu nazývá Jeníkem, čímž je básník také určitým způsobem více zpřístupněn mladé generaci. Tento Jeník se rád baví, tráví volný čas s přáteli, navštěvuje taneční, stejně tak jako čtenáři čítanky. Neruda pro ně přestává být vzdáleným básníkem, o němž je nutno naučit se pár informací, najednou jde o člověka z masa a kostí. Díky Kovaříkovým slovům o prvních Nerudových básních si žáci navíc mohou představit atmosféru doby, v níž básník žil.

Zaměřme se podrobněji na vztah Jana a Anny. Hned v úvodu musíme podtrhnout to, že Kovařík zde popisuje příběh seznámení dvou mladých lidí, jde tedy o vztah, který se právě rodí, v němž velkou roli hraje prvotní

⁹³Martinková, Věra, Malá čítanka 8, Tripolia, Praha 2001, s. 183 - 185

zamilovanost a okouzlení, které podle autorových slov bylo nemalé. Jejich rodící se láska je zde prostoupena tancem a zábavou. Autor životopisného díla o Nerudovi zde také představuje členy rodiny Holinových, přesně určuje místo jejich bydliště, co je však zvláštní, není zde zvýrazněno, jak byla rodina Holinových kulturně a vlastenecky zaměřená, otevřená besedám s předními českými spisovateli. Je to zřejmě proto, že láska Jana a Anny je zde teprve v začátcích a začínající básník ještě neměl tu čest přijít přímo k Anniným rodičům. Když se tak stalo, získal možnost dostat se přímo do jádra české kulturní a vlastenecké společnosti, což ho postupem času začalo přitahovat mnohem více než osoba jeho milé Anny. To už však o mnoho předbíháme. Snad z těchto důvodů není kulturní zájem rodiny Holinových v ukázce představen. Studenti se tak dozvídají o zrozeném vztahu, o jeho pokračování by se mohli dozvědět z učitelova výkladu, popřípadě i ze samostatného studia, vycházejícího z vlastního zájmu, což jistě není nemožné vzhledem k poutavosti ukázky.

Textu v čítance předchází fotografie Jana Nerudy s Annou Holinovou. Bylo by jistě zajímavé předložit samotnou fotografii žákům bez jakéhokoliv popisku, s úkolem poznat muže na ní zachyceného. Je dosti pravděpodobné, že by většina žáků známého básníka nepoznala, neboť byl na fotografii zvětšen jako mladý muž černých vlasů, s upraveným knírkem a ostrým pohledem. Pro Jana Nerudu vcelku netypické zobrazení. U studentů by tak mohla být probuzena zvědavost, kdo onen neznámý je, o to víc, že naproti němu sedí mladá žena, podle šatů soudě, z měšťanských kruhů společnosti. Jistě by je zaujalo poznání, že jde o mladého Jana Nerudu s jeho tehdejší láskou a se zvědavostí by si přečetli nabízenou ukázku.

Jak vztah Jana Nerudy a Anny Holinové skončil, mohou žáci sami odvodit, a to prostřednictvím dopisu, jenž je psán rukou Nerudovou a adresován právě Anně. Tato ukázka je zařazena do kapitoly Memoáry (vzpomínky, paměti) – kronika – deník – korespondence. Jde o dopis, který prostřednictvím čítanky reprezentuje knihu Život Jana Nerudy od Miloslava Novotného. Život spisovatele je zde zrekonstruován prostřednictvím jeho dopisů.

Z obsahu dopisu vyplývá, že vztah již nebyl tak harmonický, jak by se na základě předchozí ukázky mohlo zdát. Jan v něm odpovídá Anně na její zřejmě rozhořčený dopis, v němž svému milému vyčítala jeho dosavadní chování. Jan však na její slova odpovídá klidně a s uvážením, které může až provokovat, jako by jej nikterak netížilo Annino rozčilení, které vychází z nejistoty o dalším fungování vztahu. Z Nerudova dopisu vyzařuje jakýsi nadřazený postoj, po přečtení jeho řádek jistě mnohemu připadne, že básníková láska k Anně již opadla a píše ji spíše z povinnosti, než z potřeby vyzpovídat se jí ze svých citů.

„Milý Anoušku!

Čekám stále na potvrzení, že's moje zásilky obdržela, a obdržím za to – nu vždyť víš, co jsi mně psala. Ty's posud to dítě, které's bývala, a zase se to

*stane, že obdržíš kázání, když myslíš, že přijde odprošení. Což mohu já za to, že nic neobdržíš, co odešlu? A pak ta dětinská náhlost! Nechci se vemluvit do výčitek, sic bych musil vytykat, že jsi vždycky připravena mne klást na stejný stupeň nízkosti s nejsprostšími třeba lidmi, a konec Tvého listu (to o S.) že je skutečně urážlivý. Nechávám toho všeho ale rád být, jelikož Tě znám, a nepochybují, že Tě samu znepokojovalo ledacos, když byl už nešťastný list pryč. Pak znám také příliš dobře Tvé rozmary a přičítám je toliko churavosti. Vyhrožuješ – vlastně nevyhrožuješ, ale pravíš zcela určitě – že jsi mně poslala poslední list a více že psát nebudeš. Nevím sice, myslíš-li to opravdu; nevěřím tomu ale, jelikož by mně to ovšem nemohlo lhostejno být.*⁹⁴

Anna poté, co obdržela tento Nerudův dopis, mohla být více rozezlena než před odesláním dopisu svého, s jakým stoickým klidem Neruda reaguje na její rozhořčená slova; žádné omluvy a pocity viny, jak si Anna jistě představovala.

Studenti tedy zajisté správně odhadnou, že vztah nedopadl dobře, tedy alespoň pro Annu. Nerudův pohled už byl zřejmě odlišný, sám o pokračování vztahu nebojoval, můžeme tedy mluvit o tom, že pro něj mohlo vyústění vztahu znamenat pozitivní řešení. Odhad studentů bude navíc ještě potvrzen Nerudovým dopisem Karolině Světlé, který následuje hned na další straně učebnice. Žáci mohou podle data odvodit, že jde o pozdější vztah Jana Nerudy. Student, mezi jehož záliby patří literatura, se bude jistě zajímat o to, proč už Jan Neruda nepíše Anně, ale jiné ženě. Díky učitelově výkladu se pak souvislosti může dozvědět, ostatně beze slov vyučujícího se tyto čítankové ukázky číst nedají, neboť studenti, neznající Nerudův život, by se v nich ztratili, nechápali by, o čem vlastně básník, o němž už v hodinách literatury leccos slyšeli, píše. List určený Karolině totiž začíná slovy věnovanými Lidunce Schmidtové; nezasvěcený student by se tedy skutečně ztratil, a bez výkladu by se přečtení dopisu zřejmě minulo s účinkem. Je tedy zapotřebí, aby vyučující žákům představil o jakou historku v Nerudově životě šlo, jakou roli hrála mladá Lidunka ve vztahu Neruda – Světlá.

*„Také jsem se z toho samého pramene dozvěděl, že si dopisuješ opět s Lidunkou, nepiš jí nic o mně, prosím. Nepočínej znovu tuto krutou hru, nevnučuj mi lásku, s níž nevím, co si počítí. Tys mi krutě vyčítala, co jsi mně kvůli vytrpěla, ale – kdo z toho vinen? Kolikrát jsem Ti řekl, nalézám v příjemném tomto zjevu zalíbení, že ji ale nemiluji, a Tys jí líčila mou vášeň těmi nejohavnějšími barvami a ona pak činila na mě požadavky dle slov Tvých.*⁹⁵

Dopis pokračuje Nerudovým vyznáním ke Karolině Světlé, přiznává se k čisté lásce, která mu nemůže být zakázána, i přestože, jak se básníkovi zdá, se Světlá snaží jeho cit setřást:

⁹⁴Martinková, Věra, Malá čítanka 8, Tripolia, Praha 2001, s. 202

⁹⁵Martinková, Věra, Malá čítanka 8, Tripolia, Praha 2001, s. 203

„...neboj se, nebudu Tě pronásledovati, nebudu Tobě navzdory hejřiti a se opíjeti, má vášeň k tobě se vytríbila, proměnila se v lásku, v svatou, čistou lásku, a ta kopnutí více nesnese. Tato láska učinila ze mne to, čím jsi ty, jsme si teď rovni. Já ti ji více nabízeti nebudu, ale já si ji také zakázati nedám. Když jsi ji nepřijala, tedy zůstane ležet v srdci mém jako perla v lastuře a v tichých blahých hodinách se k ní potopím, potěším se s ní. Ona je mým pokladem jediným a jedinou pýchou mou. Kdybys nebyla pro mne nic jiného udělala, než že jsi ji ve mně zbudila, zasluhovala bys za to, bych se Ti věčně klaněl.“⁹⁶

Z dopisu studenti také mohou vyčíst Nerudovou hrdost, snad i ješitnost, neboť si dovoluje Karolinu nazvat starou pannou, která se nedokáže oddat svým citům: *„...však by se Ti také ulevilo, mluv si, co mluv, kdyby ses byla mohla na mých prsou vyplakati, o mé srdce opřít, kdyby ses byla mohla pošeptati, co Tě kdy hnětilo. Ale Tys nechtěla, nu – buď si jak chceš, stará panno! – Ano, starou pannou jsi v každém ohledu, neumíš se ani tělesně, ani duševně vzdát.“⁹⁷* Po přečtení tohoto úryvku mohou studenti s vyučujícím diskutovat o tom, jakého charakteru vztah s Karolinou Světlou byl, jistě je snadno napadné, že Světlá Nerudovi nepodlehla. Ale také nesmí dopis žáky navádět k chybné interpretaci, totiž k tomu, že Světlá o Nerudu skutečně nestála a snažila se ho od sebe odehnat. Tak tomu, jak z řádků této práce vyplývá, nebylo. Její odmítavý postoj byl pouze vnějškový, vnitřní postoj však dle Karolininých slov, jimiž se svěřovala své sestře a posléze také samotnému Nerudovi, byl poněkud složitější, jako by si Karolina nebyla jistá správností svého rozhodnutí (můžeme říci, že si uvědomovala, že dělá něco, co je proti tomu, co vyžaduje její srdce). Opět je tedy na místě učitelovo dovyprávění onoho příběhu.

Je pravděpodobné, že styl, jímž je dopis napsán, bude čtenářům vzdálený, zvláště, když si uvědomíme, že jde o žáky osmých tříd. Mohlo by jim činit problém neztratit se v některých složitějších souvětích, ale také by nemuseli pochopit všechny metafory, které se v textu nacházejí. Slovní zásoba, jež je v textu užitá by jim měla být srozumitelná. Největší potíže však bude činit, jak již bylo naznačeno, pochopení celého dopisu, toho může učitel dosáhnout jen vysvětlením souvislostí vztahu Nerudy a Světlé. Bylo by proto zřejmě vhodné číst ukázkou společně s vyučujícím, který by si svými dotazy ověřoval, zda jeho žáci skutečně textu rozumějí, přičemž by se jistě dala rozvinout diskuze na téma Nerudových lásek, již by však musel předcházet výklad, neboť žákům bude téma zřejmě neznámé. Po předložení faktů by žáci mohli vyjadřovat své názory například na postoj Karoliny Světlé nebo by se mohli zamýšlet nad tím, jak se asi cítila Anna Holinová apod.

⁹⁶ Martinková, Věra, Malá čítanka 8, Tripolia, Praha 2001, s. 203

⁹⁷ Martinková, Věra, Malá čítanka 8, Tripolia, Praha 2001, s. 203

O rok později, tedy roku 2002, vychází čítanka, ve které se setkáváme s tématem, které je pro tuto práci důležité. Jejím autorem je Josef Soukal.⁹⁸ Tentokrát jde o text určený středoškolským studentům. Samotné čtení Nerudova dopisu (není totožný s tím z předchozí čítanky) by pro ně mělo být snazší, než tomu bylo u čítanky Věry Martinkové určené žákům základní školy. U gymnazistů je také možné, že budou znát příběh Karoliny Světlé a Jana Nerudy a vůbec budou více obeznámeni se životem tohoto českého spisovatele, na což by mohl vyučující navázat. Pak by vyučující mohl svou hodinu naplánovat na základě E – U – R, totiž evokace, uvědomění a reflexe. Učení studentů tak probíhá přirozeným způsobem. V první fázi by žáci měli seskupit to, co o tématu, neboli Nerudově životě (vyjímaje však jeho tvorbu), vědí, ať si jsou informacemi jistí, nebo ne; v hodině jde přece o to, aby správné informace byly potvrzeny a ty špatné vyvráceny. (Není však vyloučeno, že žáci nebudou znát téměř nic z Nerudova života, pak tedy musíme vyučovací hodinu naplánovat jiným způsobem. Je možné užít metodu skládkového učení, při níž by žáci byli rozděleni do čtyř skupin, do tzv. domovských skupin. V rámci těchto utvořených skupin si žáci určí čísla od 1-4. Vyučující skupinám zadá stejné téma, v našem případě tedy „Život Jana Nerudy“. Každá skupina dostane stejný text, který je však rozstříhán na čtyři části. Jednotliví žáci z domovských skupin dostanou ústřížky od 1 do 4. Studenti středních škol mohou studovat ukázky z odborné literatury, nabízí se například publikace Josefa Špičáka - Čtení o Janu Nerudovi. Dalším krokem je vytvoření expertních skupin, které se skládají z žáků, kteří mají totožné části textu, tyto části by mohly shrnovat témata: Dětství a studium Jana Nerudy, Nerudovy fejetony a jeho novinářská činnost, Nerudovy lásky a konečně vztah Jana Nerudy a Karoliny Světlé - ten by mohl tvořit samostatnou skupinu, neboť je o něm k dispozici dostatek informací. Žáci v expertních skupinách mají za úkol nastudovat informace z předloženého textu, měli by o nich diskutovat, ujasňovat si, zda je skutečně chápou. Po této fázi se vrátí do svých domovských skupin, kde svým spolužákům vyloží, co se o daném tématu dozvěděli. Tak by celá třída měla aktivním způsobem nabýt vědomostí, jež se týkají Nerudova života, v další hodině literatury by je mohli využít k interpretaci ukázky v čítance). Pokud se ujistíme, že žáci mají dostatek informací k tomu, abychom hodinu mohli naplánovat pomocí E-U-R, budeme pracovat s ukázkou v rámci této hodiny. Jako téma hodiny zde nenabízíme konkrétní vztah Neruda – Světlá, protože z níže citovaného Nerudova dopisu jednoznačně nevyplývá láska k ní, ale jde spíše o zachycení Nerudovy životní situace. A v rámci celého Nerudova příběhu se lze jistě u Nerudových lásek pozastavit, což bude pro studenty určitě lákavá zastávka. Cílem druhé fáze, tedy uvědomění, bude zmapovat celý Nerudův život (vyjímaje však jeho tvorbu). Během

⁹⁸ Soukal, Josef, Čítanka pro II. ročník gymnázií, SPN, Praha 2002

uvědomění by si studenti mohli přečíst ukázkou v Soukalově čítance, jde o Nerudův dopis určený Karolině Světlé:

„(...) A já jsem byl již tak hladov po člověku, který by měl aspoň kousek srdce. Ale muselo to být srdce nad předsudky povznešené, celý svět v sobě zakrývající, krátce srdce hvězdy mojí! – Dlouho se obracely zraky moje bez naděje k ní, byla nedostižitelná a já inzultoval každou ženštinu, která mi do cesty vkročila, protože to „ona“ nebyla. – Tu jsem jí stál najednou nablízku. Byla středem kruhu skvělého, muži se hádali o její slova a ženštiny mřely nenávistí. – „On je mizera,“ říkali jí o mně v žertu, ale opravdu to mysleli, „on nemá srdce!“ Tu se ohlédla a její pohled, tento zamyšlený vždy, zkoumající pohled, utkvěl bádavě na mně. Netušila, že rozhoduje odpovědí svou osud můj. „Jak řekneš, tak bude,“ ustanovil jsem sám u sebe, třesa se nikdy nepocítěným napnutím. – „Že nemá srdce? Ne, tomu nevěřím! Spíše bych řekla, že ho má někdy příliš mnoho! – tak zněla vážná odpověď v lehkém rouše, a ona žertovala dále, s těmi trulanty. Co se ve mně děje, děje se v člověku jen jednou, srdce mé proniklo jedním rázem ten led, ty vzdory, to trní, v němž se bylo mrzutě zahrabalo a kde je byla ona ze všech lidí jediná nalezla, a od té chvíle náleží jen jí, bije jen pro ni.

(...) vždyť se mám někdy sám za chlapa pramizerného. – Vyjdu z domu, nebe se mi pne tak svobodně nad hlavou, ty domy a kostely malostranské mají pro mne zvláštní dnes mluvu, vypravují mi romány, ponořím se v jejich báje, vidím v slavnou minulost národa svého, sním o blahé budoucnosti a přemítám, jaké ona asi zůstává pomníky žasnoucím vnukům, a fantazie má počíná jich stavbu, tu klesne můj pohled opodál, někdo na mne upírá zrak a ten někdo je ševci mému navlas podoběn, nejen podoběn, on je to sám. Já zdravil před okamžikem ducha času hrdým ruky stisknutím, před ševcem letí čapka v prach. On na mne pánovitě kyne, plazím se k němu jako pes před bičem. – „Jakpak to s námi stojí,“ osloví mne a nesáhne ani na klobouk. „Tři měsíce jste mně již nezaplátil, mám vám jednou na veřejné ulici zout boty?“ Dám mu, co mám v tobolce, ač nevím, čím oběd zaplatím, a kradu se zahanbeně dále. Ale již ne náměstím, nýbrž těmi nejšpinavějšími uličkami, myslím si, že jsem špinavější než ony a že tu špínu mou mi každý na tváři vidí. Potká-li mne přítel a usměje-li se na mne, vidím v tom úsměvu ironii a vynadám mu a on se stane mým nepřítelem a deklamuje všude o tom, jak jsem nesnesitelný. – Někdy zase se snažím deprimující tento pocit ze sebe strážiti, hledím každému drze do tváře, a není-li tím spokojen, odkrývám mu do očí všechny špatné kousky, které kdy vyvedl, zdá se mi pak, že rostu, když někoho ponižuji a odhaluji-li světu a sobě, že je někdo ještě špatnější než já. Udělám si nového nepřítele a ten se nesmíří nikdy a pracuje proti mně, kde může. – To je jedna scéna, ale ta se opakuje někdy denně třikrát. Ach, co to je, o tom nemá ta tušení, již blahobyť vyhoupal, a proto, řekne-li někdo: „Je mrzký,“ opakuje: „Je mrzký,“ až tomu sám já uvěřím. – A přece jsem tento strašlivý osud nezavinil, jest to dědictví po rodičích. Chléb, který jsem

*od dětinství jídal, nenáležel nikdy mně, náležel vždy hokyni, pekaři, a já se co hoch tomu nemálo divil, až jsem tomu přivykl, že mi lidé vyčítají, že žiji na útraty jejich. A můj otec pracoval přece až do poslední chvíle od rána bílého až do noci a má matka nezahojila nikdy mozoly své a já se učil dny a noci a dával hodiny (...)*⁹⁹

V prvním odstavci se Neruda přiznává k lásce, i když nepřímou a jako by oklikou, pozorný čtenář jistě pochopí, co svými poetickými slovy, jež jsou plny metafor, chtěl říci. Žákům by text nemusel být až tak příliš vzdálený. Vzhledem k tomu, že v čítance je uvedeno, že jde o úryvek z dopisu Karolině Světlé, lze snadno odhadovat, komu je vyznání určeno. Zde tedy mohou studenti s učitelem diskutovat o tom, co všechno vědí o Nerudových láskách, nejen o Karolině Světlé. Posléze se mohou podrobněji zaměřit na úryvek dopisu a z něho odvozovat, jak na mladého Nerudu Karolina působila. Z textu lze odvodit, že Neruda nebyl okouzlen pouze tělesnou krásou ženy, nepřitahovala ho pouze fyzicky, ale i tím jaká byla uvnitř, svými názory svým intelektem, zájmy a prací. Proto mu tolik záleželo na soudu, který nad ním Světlá vyřkne. Nad oním Karolininým soudem se lze se studenty rovněž pozastavit - co mínila svým výrokem? Studenti by se mohli domnívat, že tím naznačovala, že Neruda má tak prostorné srdce, že je v něm místo pro více žen; že jeho velké srdce se dokáže bezhlavě zamilovat během chvíle bez toho, aniž by dotyčnou blíže poznalo; nebo se nabízí domněnka o tom, že ji Neruda obklopuje hlubokou láskou, která musí jistě pramenit jedině z velkého srdce. Vyučující by názory studentů měl nakonec usměrnit, měl by jim prozradit, jaký byl vztah mezi Nerudou a Světlou, jak se vyvíjel a jak nakonec skončil. Šlo o vztah pro oba autory velmi inspirující, jako by je neustále tlačil k další a lepší práci.

Ve druhém odstavci dopisu už se odkláňáme od tématu Nerudových lásek k tématu jeho života, konkrétněji k jeho postavení ve společnosti, k tomu, jak sám Neruda chápal společnost. V prvních řádcích by se studenti mohli zamýšlet nad tím, jaký byl Neruda jako člověk, otázka vyučujícího by například mohla znít: „Jak byste na základě přečteného úryvku charakterizovali Jana Nerudu? Dokázali byste říci, jaký byl jeho vztah k Praze?“ Studenti by patrně došli k závěru, že šlo o muže, který i přes svůj mladý věk, přemýšlel o věcech vážných a pro svět důležitých. Z jeho slov cítíme lásku k českému národu, víru v jeho budoucnost, šťastnou budoucnost, vedle toho také ze slov číší okouzlení Prahou a její atmosférou. I v pouhém osobním dopise poznáme, že Neruda byl básník, dokázal umně zachytit své pocity, dokázal je trefně vystihnout slovy. Pozoroval okolí a vůbec dění ve světě jako citlivý a vnímavý člověk. Jeho přemýšlení a představy jsou však náhle zpřetrhány realitou, a to realitou poměrně tvrdou. Studenti se z dopisu dozvědí, že Neruda byl poměrně chudým mužem, je ovšem nutné studenty

⁹⁹ Soukal, Josef, Čítanka pro II. ročník gymnázií, SPN, Praha 2002

upozornit na to, aby si Nerudu nepředstavovali jako chudáka, jenž neměl na jídlo. Opět se můžeme pozastavit nad tím, jak Neruda pomocí svého slohu postihl svou situaci (z učitelových úst by mohly zaznít otázky: „Nese se dopis stále v jednom duchu? Kde vidíte zlom, který mění atmosféru celého dopisu? Jak toho Neruda dosáhl?“), od svých vznosných myšlenek, které oplývají výrazy jako *báje*, *ponořím*, *slavná minulost*, *blahá budoucnost* či *duch času*, se dostává ke slovům všedním. Jeden obraz jako by přešel Nerudovo rozjímání, jde o obraz obyčejného muže, ševce. Básník ale čtenářům prostřednictvím této postavy odkrývá svou situaci, která momentálně není příliš snadná, přesto se ale od této reality dokáže odpoutat a přenést se do světa duchovního, plného představ o budoucnosti jeho milovaného národa, dokáže se zamýšlet nad společenskou situací obecně, nejen nad svým nezdarem. Najednou Neruda užívá i jiných výrazů, které se více hodí k popisované situaci, jde například o větu „plazím se k němu jako pes“. Najednou už nevnímá domy a kostely malostranské, ale pouze malé a špinavé uličky, náhle si všímá pohledů druhých, které mu připadají opovržlivé. Celá tato scéna působí velmi kontrastně ke scéně úvodní a otevírá Nerudovi prostor k tomu, aby přemohl poměry, ve kterých vyrůstal. Dopis nebyl do čítanky vložen celý, a tak se žáci nedočkou, že Neruda v dalších řádcích vyjadřuje svou morální nadřazenost nad všemi, kteří jsou sice bohatí, ale uvnitř sebe studení jako led. Bylo by vhodné, kdyby studentům bylo předloženo pokračování dopisu, alespoň z úst učitele, pokud se tedy mají zamýšlet nad Nerudovým postojem k životu.

Po diskusi nad dopisem by studenti měli reflektovat, co si o tématu potvrdili, a co naopak vyvrátili (pokud studenti budou dopis interpretovat na základě znalostí, jež nabyli prostřednictvím skládkového učení, mohli by se zamyslet nad tím, které vědomosti si přečtením dopisu potvrdili, zda našli nové souvislosti ve svých dosavadních vědomostech, nebo zda si ještě osvojili nějaké vědomosti navíc). Rovněž by se měli zamyslet nad tím, co nového jim vyučování přineslo. Pokud by se učitel chtěl více zabývat Nerudovým životem, potažmo jeho láskami, jedna vyučovací hodina by mu zřejmě nestačila, zejména pokud by žákům nechtěl informace předávat pouze prostřednictvím výkladu, ale jednou z metod pro žáky aktivnějších a tím i zajímavějších (jako příklad uveďme metody řízené čtení, debata s autorem, literární kroužky či již zmíněné skládkové učení).

Martina Drijverová: Lásky českých spisovatelů

Na závěr této kapitoly uveďme novou knihu Martiny Drijverové, která vyšla roku 2011 a nese název Lásky českých spisovatelů. Na jejím příkladu můžeme dokázat, jak je nutné, aby vyučující znal ověřená fakta o životě autora a ta také důrazně odděloval od tradovaných mýtů.

Již z názvu knihy můžeme odvodit, že se bude dotýkat našeho tématu. Je nutné upozornit, že nejde o učebnici, ale o knihu, která „se věnuje citovému životu českých spisovatelů 19. století, proto jsou vynechána některá fakta, která se tohoto tématu přímo netýkají.“¹⁰⁰ Knihu vyučující může ve svých hodinách použít pro oživení vyučování, může tak žáky namotivovat k větší pozornosti. Je ovšem nutné, aby studenty upozornil, že nejde o studijní materiál, ale o text, který je značně beletrizovaný, tudíž ho nemohou pokládat za pramen, ze kterého by mohli čerpat informace pro své studium. Názorně by jim to mohl dokázat například tím, že by se jich po přečtení textu zeptal, zda si myslí, že úryvek z básně Mrtvá nevěsta (v knize citovaný) souvisí se smrtí Terezie Macháčkové. Spousta žáků by si jistě myslela, že ano, neboť text k této domněnce přímo vybízí. Vyučující by pak měl žáky upozornit na to, že báseň vznikla již předtím, než Neruda Terezii Macháčkovou znal (viz níže).

Co se čtenáři knihy dozvědí o milostném životě Jana Nerudy? Nejprve se Drijverová věnuje Anně Holinové, pojednání o jejich vztahu začíná retrospektivně: „Miloval ji. Byla to jeho první a asi největší láska. Nikdy se neoženil. A ona? Milovala ho. Byla to její první a asi největší láska. Nikdy se nevdala. Takové to bylo mezi Janem Nerudou a Annou Holinovou.“¹⁰¹ Autorka zvolila úvod, jímž jistě mladé čtenáře naláká k další četbě, již první řádky se zdají být zárukou četby o dramatickém vztahu, který nekončí „happy endem“. Navíc velmi krátké věty jen umocňují čtenářovo očekávání dramatickosti.

Následně se Drijverová věnuje seznámení Jana Nerudy a Anny Holinové, mluví tedy o plese a o tom, jak byl Neruda skvělý tanečník a společník. Zamýšlí se nad tím, proč Neruda Annu zaujal. Důvod shledává v jejich rozdílném životním stylu; Anna, dcera ze zajištěné kulturní rodiny, Jan byl naopak synem z rodiny chudé. Prostřednictvím tohoto zamyšlení seznamuje autorka čtenáře se životem mladého Nerudy, zmiňuje jeho studia a první zaměstnání, přičemž jeho život označuje za těžký. A právě v tomto protipólu vidí důvod Annina zaujetí, neboť Nerudův život ji mohl připadat, podle slov Drijverové, romantický. Zůstává ovšem otázkou, jestli se Anna vůbec o Nerudovu sociální situaci zpočátku zajímala, je spíše pravděpodobné, že jí imponoval svou osobností, než svým původem.

Autorka také uvádí, že Annina náklonnost vycházela z jejího obdivu k spisovatelům: „Spisovatele obdivovala všechny, nejvíc jí imponovala Němcová, té se chtěla podobat. Napodobovala Boženu účesem i chováním.“¹⁰² Z těchto slov ovšem spíše vychází, že Anna obdivovala Boženu Němcovou hlavně kvůli jejímu módnímu stylu, než kvůli jejímu umění.

¹⁰⁰ Drijverová, Martina, Lásky českých spisovatelů, nakladatelství Computer Press, Brno 2011, s.118

¹⁰¹ Drijverová, Martina, Lásky českých spisovatelů, nakladatelství Computer Press, Brno 2011, s. 27

¹⁰² Drijverová, Martina, Lásky českých spisovatelů, nakladatelství Computer Press, Brno 2011, s. 29

V této práci byla již několikrát řeč o mýtech, které se kolem Jana Nerudy zrodily, jejich ohlasy můžeme najít i v této publikaci. Drijverová totiž v rámci zamyšlení o příčinách konce vztahu zmiňuje, že Nerudovi často chyběly peníze „*a taky pobýval často v hospodách...*“¹⁰³ Podobná slova se objevují v odstavci, který zachycuje Nerudův život po smrti Terezie Macháčkové: „*Je líný, oddává se pití kořalky[...]*“¹⁰⁴ S podobným zachycením životního stylu mladého Jana Nerudy se setkáme také na internetových stránkách, kterým bude v následujících kapitolách věnována pozornost. Někteří pisatelé na nich přinášejí přehnaně vyostřené informace, týkající se Nerudova životního stylu. Neruda se rád pohyboval ve společnosti, byl stálým návštěvníkem hostinců, ale stýkal se zde s významnými umělci, podnikateli a politiky. Chodit do hostinců tehdy neznamenal opíjet se tam, ale vést společenský život.

Po vztahu s Annou Holinovou se autorka věnuje Karolině Světlé. Trefně hodnotí rozdíl mezi oběma: „*Anna byla mladá dívka, Karolína mladá žena*“.¹⁰⁵ Poukazuje tak na Karolininu vyzrálou osobnost. Zrod lásky mezi Janem a Karolinou vidí autorka právě v této skutečnosti. Neruda si má se Světlou co říci, oba jsou zaujati literaturou.

Text knihy Lásky českých spisovatelů je tvořen z popisů životů českých literátů, jejichž autorkou je Drijverová, a z autentických textů spisovatelů. Nejinak tomu je v líčení vztahu Světlé a Nerudy. Autorka se zde zmiňuje o básníkově prvotině, Hřbitovním kvítí, které nebylo soudobou kritikou uznáno. Světlá však byla jiného mínění, autorka knihy se to snaží doložit, užívá k tomu ovšem úryvků z díla Karoliny Světlé, z Lásky k básníkovi, které ale vzniklo dříve, než se projevil její vztah k Janu Nerudovi. Nelze tedy spojovat podporu Hřbitovního kvítí s touto knihou.

Ještě jednou musíme upozornit na mýty, které se kolem Nerudy objevují, tentokrát jde o údajný plánovaný útěk s Karolinou Světlou, který se objevuje i v této publikaci. Jan ji k němu přemlouval, ona však odmítá. Nikde však toto tvrzení není doloženo, jak jsme již zmiňovali v úvodní kapitole.

V líčení vztahu Neruda – Světlá nechybí příběh „démantové spony“, který je zachycen tak, jak ho známe již z předchozí kapitoly.

Mladička Terezie Macháčková je zde líčena v kontrastu se svou nemocí. Drijverová užívá krátkých vět, náznaků, které nakonec vyvrcholí Tereziinou smrtí. Text je tak čtivý, poutavější, ale připomíná spíše jakýsi bestseller, nežli věrohodné pojednání o životě českého spisovatele: „*Jezdí za ní, dívá se na ni... Je tak křehká, tak pobledlá. První milostný dopis jí napsal až po třech letech. Zdá se, že Tereza má Jana také ráda. Ale ani tahle láska nedojde naplnění. Terezina křehkost je napadena zlou nemocí. Umírá na tuberkulózu...*“¹⁰⁶ Navíc se Drijverová snaží přiblížit Nerudův pocit

¹⁰³ Drijverová, Martina, Lásky českých spisovatelů, nakladatelství Computer Press, Brno 2011, s. 29

¹⁰⁴ Drijverová, Martina, Lásky českých spisovatelů, nakladatelství Computer Press, Brno 2011, s. 33

¹⁰⁵ Drijverová, Martina, Lásky českých spisovatelů, nakladatelství Computer Press, Brno 2011, s. 30

¹⁰⁶ Drijverová, Martina, Lásky českých spisovatelů, nakladatelství Computer Press, Brno 2011, s. 32

po smrti Terezie ukázkou z básně Mrtvá nevěsta, která však vznikla již roku 1860 (Terezie zemřela roku 1865), to ale autorka neuvádí, čtenář si tak může vyvodit mylnou domněnku, že báseň vzniká jako reakce na milencinu smrt.

Poslední dvě Nerudovy lásky jsou pouze zmíněny, nemohly se nijak rozvíjet z důvodu Nerudova špatného zdravotního stavu. Ani zde Drijverová nezapomíná upozornit na Nerudovo pijáctví: „*Pije hodně. Peněz má málo, aby přežil, píše jeden fejeton týdně (do Národních listů). Zdravotní potíže se násobí, objeví se zánět žil, po pádu na ledu si roztránil koleno. Už nemůže do schodů, do vinárny nedojde. Je mu čím dál hůř...*“¹⁰⁷

Příběh Nerudových lásek je zakončen historkou o fialkách vhozených oknem k rakvi Jana Nerudy jeho věčnou nevěstou. Potvrzuje se tak potřeba zakončit příběhy Nerudových lásek nějakou poetickou tečkou (alternativní této je připomínka pohřebního věnce objednaného K. Světlou). Každá z těchto point favorizuje jinou z Nerudových lásek jako tu největší.

Závěrečné shrnutí

Tím jsme vyčerpali ukázky, které se dotýkají našeho tématu. Jejich prostřednictvím bylo dokázáno, že lásky Jana Nerudy mohou být stále aktuálním tématem i v hodinách literatury. Jak už ale na předchozích stránkách bylo několikrát upozorňováno, záleží pouze na vyučujícím a na jeho metodách a aktivitách, zda téma v hodinách využije, učebnice ho totiž příliš nerozvíjí. Naše práce nabízí několik příkladů, jak lze propojit poznávání Nerudova díla s informacemi o jeho láskách a vztazích, což by v žácích mohlo vzbudit zájem a hodiny literatury by tak mohly být přínosnější. Propojení autorova života s jeho dílem by mělo být součástí výuky literatury, jedině tak studenti získají objektivní přehled o literární historii. Je ovšem nutné, aby se vyučující při výkladu spisovatelova života držel doložených faktů, jinak by žáci mohli o autorovi získat zkreslený obraz a například i přijmout některé z mýtů, které se o něm tradují, za skutečnost. Učitel by také mohl žákům demonstrovat rozdíly mezi ověřenými fakty a mýty, žáci by si tak měli uvědomit, jaký je mezi nimi rozdíl, jak mýty dokáží změnit pohled na spisovatelovu osobnost. Měli by si na základě toho uvědomit, že je nutné, aby si informace, které nečerpají z hodnověrných zdrojů, ověřovali. Také je důležité, aby při četbě ukázek učitel zmínil, kdy dané dílo vzniklo, jinak by si studenti mohli některé z děl chybně spojovat s některou z událostí spisovatelova života, i přesto, že by spolu vůbec nesouvisely.

V učebnicích literatury nalezneme informace týkající se tématu této práce, avšak je třeba dodat, že jej spíše zmiňují. Nevěnují mu přílišnou pozornost, což také vyplývá z účelu učebnic. Žáci se jejich prostřednictvím mají dozvědět hlavně o spisovatelově díle, než o jeho osobním životě. Už

¹⁰⁷Drijverová, Martina, Lásky českých spisovatelů, nakladatelství Computer Press, Brno 2011, s. 33

několikrát zde ale bylo řečeno, že studentům by měla být odkryta ta fakta ze spisovatelova života, která se odrážejí v jeho knihách nebo je nějakým způsobem ovlivnila. Tím je také vysvětleno to, proč autoři učebnic jména Nerudových lásek zmiňují, jeho vztahy se totiž významně neodrážejí v jeho tvorbě, tudíž není nutné, aby jim byla věnována větší pozornost.

Obecně tedy můžeme říci, že pokud učitel téma Nerudových lásek sám nerozvine, žáci se o něm z učebnic příliš nedozvědí, spíše si osvojí konkrétní ženská jména, jež jsou s Nerudou spjata, o průběhu vztahů se však v učebnicích nedočkou. Tato práce však dokládá, že i přesto se lze v hodinách literatury Nerudovými vztahy zabývat, byla zde uvedena některá metodická doporučení, která by mohla být při vyučování využita.

V učebnicích a čítankách je však užito několik ukázek (v práci výše citovaných), které se námi sledovaného tématu bezprostředně dotýkají a právě jejich prostřednictvím je vhodné žáky s Nerudovým životem seznamovat. Jde totiž o aktivní způsob nabývání vědomostí. Je však nutné si uvědomit, že ukázky jsou vytrženy z kontextu, vyučující tudíž musí studentům zprostředkovat informace, aby byli s to si předkládané informace správně osvojit. V této práci bylo navrženo několik způsobů, jak tohoto cíle dosáhnout.

S mýty, kterým jsme se věnovali v předchozí kapitole, se v učebnicích nesetkáváme. Ke vzniku mylných domněnek by však mohlo dojít na základě nesprávné interpretace informací, které učebnice přinášejí; je proto nutné, aby si učitel neustále ověřoval, zda studenti všemu rozumí.

Pokud se na probírané učebnice podíváme z chronologického hlediska, informace v nich se také příliš neliší, rozdílný je ovšem způsob jejich zpracování (co se týče formálního uspořádání)¹⁰⁸. Učebnice vydané v posledních letech kladou důraz na větší členitost textu, který je oživen ilustracemi, popřípadě také fotografiemi. Dále zde nalezneme různé úkoly, které mají žáky v hodinách literatury více aktivovat a vést tak k většímu zaujetí.

Rozdíl mezi středoškolskými učebnicemi a těmi, jež jsou určeny pro školy základní, není v kvantitě podávaných informací o Nerudových vztazích ve výkladovém textu, který byl sepsán autory učebnice. U středoškolských učebnic se však můžeme dobrat mnohem většího množství poznatků, a to díky citovaným ukázkám z Nerudovy korespondence, popřípadě ze studií, které jeho osobnost zachycují (studenti středních škol si tedy z učebnice mohou odnést více informací o Nerudových vztazích, nikoliv však z výkladového textu, ale z uvedených ukázek). Tento rozdíl vychází z toho, že pro žáky základních škol by byly tyto texty z jazykového hlediska příliš náročné, a tudíž by jejich obsahu neporozuměli. Kolik informací si studenti

¹⁰⁸ Jedná se zejména o učebnice nakladatelství Didaktis, vydanou roku 2009, a nakladatelství Fraus, vydanou roku 2011.

z nabízených textů odnesou, záleží hlavně na vyučujícím a na tom, jak bude jeho hodina literatury metodicky promyšlena.

Vztahy Jana Nerudy v tzv. přípravách na maturitní zkoušku

V následující části práce se budeme zabývat analýzou knih, jejichž obsahem jsou vypracovaná témata k maturitní zkoušce. V tomto případě nelze mluvit o učebnicích, neboť jde skutečně pouze o přípravu na maturitní zkoušku, nalezneme zde tudíž jen to nejdůležitější, co by studenti o daném tématu měli vědět. Z tohoto faktu vyplývá to, že pokud jsou zde rozebírány Nerudovy lásky, je to důkaz toho, že je toto téma veřejností (a to učitelskou i laickou) zahrnováno do maturitních znalostí. Funkce těchto informací není oživit proces učení či upoutat adresáty, studenti si naopak mají předložené informace zapamatovat, neboť jsou považované za důležité samy o sobě. A to je základní rozdíl mezi učebnicemi, jež se využívají v hodinách literatury, a příručkami, které studenti užívají při domácím studiu. Pokud se v učebnicích dočítáme o Nerudových láskách, mají tyto zmínky ráz nadstavbový, není tedy nutné, aby si studenti tyto poznatky zapamatovali; jejich úkolem je žáka zaujmout, probudit v něm zájem o autora, motivovat ho k dalšímu studiu, nabídnout náměty k diskusi, kdežto u maturitních příprav se předpokládá, že si tyto informace student zařadí mezi své znalosti. Z toho také vyplývá to, že informace o Nerudových láskách jsou v těchto publikacích nejstručnější a většinou nijak nerozvíjené. Opak můžeme naléznout na internetových stránkách, o nichž bude pojednávat následující kapitola. Ty jsou totiž často využívány jako zdroje seminárních prací, v nichž je nutné předložené informace rozvíjet a dokládat, pouhé vyjmenování žen by nestačilo. A tak se na některých webových stránkách můžeme setkat s delším pojednáním o Nerudově soukromém životě, které v některých případech tíhne k vyprávění. Nelze tuto charakteristiku ale přisoudit všem textům na internetu, i zde samozřejmě nalezneme ukázky, které obsahují pouze zmínky o Nerudových láskách, některé se jim nevěnují vůbec.

Knihy, které mají připravit studenty k maturitní zkoušce, začaly vycházet poměrně v nedávné době, řekněme během posledních deseti let je o ně velký zájem. Studenti těmito publikacemi nahrazují vlastnoruční vypracovávání maturitních otázek a některým se tento materiál při studiu zdá dostačující. Na místě je však otázka, zda také studující rozumí tomu, čemu se učí, jestli pouze nememoruje předložená fakta bez jakýchkoliv souvislostí. Přemýšlí nad tématy, nad smyslem děl či nad tím, čím byl autor pro naši společnost přínosný? Nestává se tak z přípravy na maturitní zkoušku pouze pamětní učení již někým zpracovaných témat, a to ještě co nejstručnější formou? Abychom na tyto otázky mohli odpovědět, musíme podrobněji jednotlivé „přípravy k maturitní zkoušce“ analyzovat.

Jak už bylo jednou zmíněno, fenomén těchto prací se objevuje v posledním desetiletí, vraťme se proto do roku 2004, kdy vychází kniha s názvem

Odmaturuj z literatury¹⁰⁹, která se skládá ze dvou dílů. Díl první obsahuje chronologicky uspořádaný výklad literatury, jak české tak světové. Na příkladu protagonistů naší práce si vytvořme představu o podobě této publikace. Jan Neruda a Karolina Světlá jsou zařazeni nejprve časově, tedy do 2. poloviny 19. století, časové období je tudíž jedním z hlavních bodů dělení této knihy, tvoří jednotlivé kapitoly. Na jejich začátku je vždy vyznačena osnova učiva, která slouží k snazší orientaci v textu, v němž je také využito různého zvýrazňování typem písma. Časové období autoři dále hodnotí ze společenského a historického hlediska. V tomto konkrétním případě se zmiňují o Bachově absolutismu, který označují jako „čas za živa pohřbených, který je spojen s policejními opatřeními, perzekucemi, se snahou zlikvidovat český národní život.“¹¹⁰ Dále jsou zde zmíněny kulturní počiny českého národa, např. založení pěveckého spolku Hlahol, vznik Sokola či založení deníku Národní listy a časopisů Čas a Lumír. V následujících podkapitolách autoři podávají informace o skupině májovců, ruchovců a lumírovců, o historické a venkovské próze daného období a celou kapitolu zakončují pojednáním o realistickém dramatu. Stránky této knihy byly samozřejmě probírány hlavně z hlediska tématu této práce. Cílem našeho zkoumání byli tedy májovci a v rámci této skupiny pak konkrétně Jan Neruda a Karolina Světlá. Informace o nich předložené jsou skutečně stručné, pokud tedy student nebude mít své vlastní další znalosti o daném autorovi, z této knihy se zřejmě nepoučí. Jde přece hlavně o to, aby pochopil smysl autorových děl, jejich poslání, po přečtení dvouřádkové interpretace jednotlivých Nerudových děl tohoto cíle jistě nedosáhne. Navíc některá charakteristika díla je až příliš obecná, o jeho smyslu příliš nevypovídající. Tak je tomu například u sbírky Balady a romance: „sbírka navazuje na erbenovskou tradici zpracování lidových námětů, kterým dává aktuální národní a společenský náboj.“¹¹¹ Bez znalosti Erbenových balad se zde student nemůže obejít, jinak větu, která charakterizuje celou sbírku, nepochopí. U některých děl je výklad autorů přehledu až zavádějící, kupříkladu u Povídek malostranských se student, připravující se na maturitní zkoušku, dočte, že jde o „vrcholné prozaické dílo znázorňující Malou Stranu v době spisovatelova mládí.“¹¹² Student, který ke své přípravě využívá skutečně pouze tuto knihu, může Nerudovy Povídky malostranské chápat jako jakési autobiografické dílo, ztvárňující autora místa dětství

¹⁰⁹ Hánová Eva, Jeřábková, Eleonora, Klusáčková, Lenka, Košulanová, Jana, Markvartová Barbora, Nováková, Petra, Ondra, Jiří, Průdková, Jaroslava, Odmaturuj! Z literatury 1, Didaktis, Brno, 2004
Havlíčková, Iveta, Mužíková, Olga, Ondra, Jiří, Schreinerová, Marie, Odmaturuj! z literatury 2, Didaktis, Brno 2004

¹¹⁰ Hánová Eva, Jeřábková, Eleonora, Klusáčková, Lenka, Košulanová, Jana, Markvartová Barbora, Nováková, Petra, Ondra, Jiří, Průdková, Jaroslava, Odmaturuj! Z literatury 1, Didaktis, Brno, 2004, s. 70

¹¹¹ Hánová Eva, Jeřábková, Eleonora, Klusáčková, Lenka, Košulanová, Jana, Markvartová Barbora, Nováková, Petra, Ondra, Jiří, Průdková, Jaroslava, Odmaturuj! Z literatury 1, Didaktis, Brno, 2004, s. 71

¹¹² Hánová Eva, Jeřábková, Eleonora, Klusáčková, Lenka, Košulanová, Jana, Markvartová Barbora, Nováková, Petra, Ondra, Jiří, Průdková, Jaroslava, Odmaturuj! Z literatury 1, Didaktis, Brno, 2004, s. 71

a dospívání, tedy pokud si nevšimne poznámky na okraji strany, která se také k tomuto dílu vyjadřuje. Píše se v ní, že jde o „*soubor 13 povídek, které přibližují zdánlivě idylický život malostranských obyvatel poloviny 19. století. Smistrně provedenou charakteristikou zachycuje tragické i úsměvné lidské osudy.*“¹¹³ Toto shrnutí díla by se spíše hodilo na hlavní část stránky, než na její okraj, aby k výše uvedenému omylu nemohlo dojít. Musíme si však uvědomit, že maturant má za sebou čtyřleté středoškolské studium, k této dezinterpretaci by tudíž dojít nemělo. Jistě je však na místě dodat, že charakteristika děl v knize *Odmaturuj!* je nedostačující. Autoři publikace by se ovšem dožadovali ospravedlnění, neboť vybraná díla autorů jsou interpretována v druhém dílu této maturitní přípravy. Zůstává ovšem otázkou, zda se studentům do rukou dostanou oba dva díly. Kromě tohoto výčtu autorových děl student v rámci pojednání o Janu Nerudovi nalezne také pojednání o jeho životě, opět ovšem velmi stručné, v němž se může dočíst, kde Neruda vyrůstal, co studoval či jaká byla jeho zaměstnání.

Co je důležité pro tuto práci, je strohá zmínka o Nerudově soukromém životě: „*V soukromí žil životem starého mládence; jeho láska k Anně Holinové zůstala nenaplněna; citově ho ovlivňoval platonický vztah ke Karolině Světlé.*“¹¹⁴ Autoři zmiňují dvě první lásky Jana Nerudy, které jsou snad také nejznámější. Z uvedené věty tedy vyčteme, že Neruda se nikdy neoženil, ale jak oba vztahy probíhaly, už se student nedozví. Je to samozřejmě proto, že tyto informace nejsou důležité v rámci maturitních vědomostí. Vztah s Karolinou je označen jako platonický, což může vyvolat mylnou domněnku o tom, že Světlá o Nerudově citu nevěděla a nebo o něj nestála; tak tomu ovšem, jak fakta vypovídají, nebylo; oba autoři spolu byli v kontaktu, Neruda Světlou několikrát navštívil a mimo to si samozřejmě dopisovali. Je ovšem fakt, že vztah se nikdy neproměnil v nic vážnějšího, jako platonický je tedy označen oprávněně. K Nerudovým vztahům se autoři více nevyjadřují, tím tedy končí i náš zájem o zpracování osoby Jana Nerudy v této publikaci.

O výkladu života a díla spisovatelky Karoliny Světlé platí to, co bylo řečeno u Jana Nerudy. Také se zde dozvídáme o průběhu jejího života, v němž za zmínku stojí, tedy alespoň v souladu s tématem této práce, vztah s jejím mužem, Petrem Mužákem: „*Její manžel (dříve její soukromý učitel) v ní probudil vlastenecké citění, její tvorbu však nepochopil a ani se o to nesnažil.*“¹¹⁵ Není zde ani zmínka o Janu Nerudovi, ale čtenáře, který zná příběh jejich vztahu, jistě napadne souvislost právě s jeho jménem. Zde se přímo nabízí vysvětlení toho, proč se Světlá tolik upnula k českému

¹¹³ Hánová Eva, Jeřábková, Eleonora, Klusáčková, Lenka, Košulanová, Jana, Markvartová Barbora, Nováková, Petra, Ondra, Jiří, Průdková, Jaroslava, *Odmaturuj! Z literatury 1*, Didaktis, Brno, 2004, s. 71

¹¹⁴ Hánová Eva, Jeřábková, Eleonora, Klusáčková, Lenka, Košulanová, Jana, Markvartová Barbora, Nováková, Petra, Ondra, Jiří, Průdková, Jaroslava, *Odmaturuj! Z literatury 1*, Didaktis, Brno, 2004, s. 70

¹¹⁵ Hánová Eva, Jeřábková, Eleonora, Klusáčková, Lenka, Košulanová, Jana, Markvartová Barbora, Nováková, Petra, Ondra, Jiří, Průdková, Jaroslava, *Odmaturuj! Z literatury 1*, Didaktis, Brno, 2004, s. 72

spisovateli, možná právě proto, že u něj hledala to, co nenacházela u svého manžela, totiž pochopení své tvorby, možnost polemizovat o své vlastní tvorbě. Jde však o pouhé vyvozování, přímá slova o vztahu Nerudy a Světlé v odstavci o životě české spisovatelky nenalezneme.

Druhý díl přehledu Odmaturuj! můžeme v této práci pouze zmínit, neboť obsahuje jen rozборы některých děl vybraných autorů, přičemž značnou část interpretací zabírá tzv. obsah díla. O tématu Nerudových lásek se zde nic nedozvídáme, můžeme tedy tuto knihu pominout.

Roku 2005 vychází obdobná publikace, jde také o přípravu k maturitní zkoušce, tentokrát pod názvem Přehled literatury k maturitě¹¹⁶, jehož autorem je Alois Bauer. Práce tohoto autora je pro nás ovšem nepodstatná, neboť neobsahuje žádná fakta, která by se týkala tématu Nerudových vztahů. Bauer u každého z autorů uvádí pouze jeho tvorbu se stručnou charakteristikou každého díla, pokud se jedná o prózu, její náplní je hlavně obsah. Použijme tedy slova z názvu knihy, skutečně se jedná o pouhý přehled, který ke složení zkoušky zřejmě stačit nemůže.

Roku 2006 vychází pro nás mnohem zajímavější shrnutí středoškolského učiva, neboť v něm nalezneme odstavec týkající se Nerudy a jeho milostných vztahů, jde o knihu z edice Maturita.¹¹⁷ Pasáží o Nerudových vztazích předchází informace o Nerudově životě, zde již tolikrát opakované, tedy o Nerudově původu, o jeho vzdělání či práci v okruhu žurnalistiky.

Přesuňme se však k onomu pro nás zajímavému textu: „*Známé jsou Nerudovy milostné vztahy, které ovlivnily jeho tvorbu. První láska se jmenovala Anna Holinová (milostný poměr trval řadu let, ale pro Nerudovu existenční nejistotu skončil nakonec rozchodem), vřelý poměr měl ke Karolině Světlé, k předčasně zemřelé Terezii Macháčkové, v pozdním věku k Aničce Tiché. Svůj staromládenecký život si zpestřil několika cestami do ciziny – do Paříže, na Balkán, do Egypta, Itálie a severního Německa.*“¹¹⁸ Autoři Nerudovy vztahy označují jako známé a rovněž je zařazují do přehledu, který má shrnout autorův život a tvorbu, přikládají jim tudíž jistou váhu, jak je také patrné ze slov, že tyto známosti ovlivnily spisovatelovu tvorbu. Ženy, které vstoupily do Nerudova života, jsou zde ale pouze vyjmenovány. Jen u Anny Holinové autoři dodali, že šlo o vztah dlouhodobý, který však rovněž skončil. Jako důvod jeho rozpadu je zde uvedena Nerudova nejistá finanční situace, jež pro mladou Annu nepředstavovala přílišnou perspektivu. Dopisy, které Anna Nerudovi posílala, však nevyprávějí nic o tom, že by jí tento problém příliš zatěžoval, měla

¹¹⁶ Bauer, Alois, Přehled literatury k maturitě – Stručný přehled literární teorie a historie, Rubio, olomouc, 2005

¹¹⁷ Polášková, Taťána, Milotová, Dagmar, Dvořáková, Zuzana, Literatura – přehled středoškolského učiva, nakladatelství Petra Vrbánová, Třebíč 2006

¹¹⁸ Polášková, Taťána, Milotová, Dagmar, Dvořáková, Zuzana, Literatura – přehled středoškolského učiva, nakladatelství Petra Vrbánová, Třebíč 2006, s. 83

zájem o to, stát se spisovatelovou ženou s vědomím, že její rodina jim do začátku finančně vypomůže, počítala totiž bezesporu s věnem, které by mohla od svého otce k svatbě dostat. Neruda do rodiny Holinových chodíval, byl jí přijat jako možný ženich pro mladou dceru. Důvod rozpadu vztahu tak musíme hledat jinde. Anniným zájmem nebyla tvůrčí literární činnost, u ní spíše vítězila představa spokojeného rodinného života s milovaným mužem po boku. Tato idea však stála mimo svět Nerudův, který našel utěšitelku v Karolině Světlé. Rozpad vztahu Jana a Anny bychom proto měli hledat spíše v duchovní, nežli materiální stránce. Ostatní ženy Nerudova života už jsou pouze jmenovány, navíc slova „vřelý vztah“ ubírají na vážnosti vztahů, spojení evokuje spíše porozumění, než hluboký vztah, z něhož by mohlo vzejít celoživotní soužití. Do odstavce o Nerudových vztazích je také nenásilnou formou zakomponována zmínka o jeho zahraničních cestách, jako by ony měly být kompenzací Nerudova samotářského života. Zda to Neruda takto chápal, zůstává otázkou...

Ve výkladu života Karoliny Světlé autoři jméno Jana Nerudy vynechali, nenarážejí ani na problematický vztah s Petrem Mužákem, marně zde tedy hledáme spojení s tématem této práce.

Stejně jako u publikace z roku 2005 je tomu i v nadcházející knize, vyšlé roku 2007¹¹⁹. Jak o Janu Nerudovi, tak o Karolině Světlé jsou zde pouze krátké zmínky, které se týkají jejich díla.

Ani do další publikace vyšlé v tomto roce autoři nezakomponovali nic, co by se týkalo naší práce.¹²⁰ Autorka zvolila chronologické dělení témat, což také odpovídá převažujícímu školnímu pojetí výuky literatury. Najdeme zde tudíž kapitoly jako Počátky světové literatury, Česká literatura v období husitství, Humanismus a renesance v české literatuře a tak bychom mohli pokračovat až do současné doby.

Pozastavme se ovšem u tématu skupiny májovců, která je v přehledu samozřejmě také zastoupena. Osoby Jana Nerudy a Karoliny Světlé jsou zde zpracovány skutečně doslova přehledově. Můžeme říci, že jde o záchytné body, kterých se mají studenti držet při své přípravě, lze mluvit o osnově maturitní otázky, ke které si student však musí dohledat další fakta, která by k úspěšnému složení zkoušky měl znát. Kupříkladu u českého spisovatele se můžeme podle autorky přehledu držet těchto bodů: „*Jan Neruda – básník (6 sbírek), prozaik (městská tematika), novinář, fejetonista, (v Národních listech), dramatik a literární (divadelní) kritik, v prvotině (Hřbitovní kvítí) pesimismus (příčiny osobní i národní), optimističtější v Knihách veršů (epika – sociální balady, např. Dědova mísa, Před fortanou milosrdných, lyrika rodinná i milostná, bilanční básně); v Písniích kosmických zlidštění vesmíru, obdiv k vědeckým objevům, víra v sílu a schopnosti člověka, v příznivou*

¹¹⁹ Štochl, Miroslav, Lenka Bolcková, Maturitní otázky – literatura – souhrn učiva, interpretace textu, testové úkoly, rady k maturitě, Fragment, Praha 2007

¹²⁰ Sochrová, Marie, Přehledně vypracovaná témata – Maturita, Literatura, Fragment, Praha 2007

*budoucnost národa; v Baladách a romancích vrchol lidovosti a převaha básní s humornou nebo sociální pointou; tematické okruhy: obecně lidské osudy (Balada dětská, Romance helgolandská), národní náměty (Romance o Karlu IV., Balada česká), legendární a náboženské (Romance štědrovečerní, Balada rajska); v Prostých motivech paralela proměn přírody a lidského (autorova osudu); ve Zpěvech pátečních národní a vlastenecká lyrika (b. Jen dál!); Povídky malostranské – obraz zdánlivě idylické Malé Strany z dob Nerudova mládí; laskavý humor i satirické prvky, lidovost.*¹²¹ Jak je vidět, je nutné maturitní téma uspořádat v souvislosti, v přirozený projev, kterému student porozumí. Toto předložené schéma otázky mu podává jakýsi plán učiva, představuje důležité informace, které by jako absolvent střední školy neměl zapomenout. Je však nutné převést si tuto zpracovanou maturitní otázku do „své řeči“ a do svého porozumění, konkrétně se seznámit alespoň s některými díly, vyhledat další informace, ať už v učebnicích či v sekundární literatuře. Pokud se tedy student rozhodne při přípravě k maturitě sáhnout po této publikaci, musí si uvědomit, že je to pouze návod k tomu, jak by mělo zpracované téma vypadat, ale je nutné uvedené body rozvinout vlastními slovy.

Autorka Marie Sochrová zpracovává pouze literární tvorbu autorů, o což samozřejmě během maturitní zkoušky především jde. Ovšem mít alespoň povědomí o spisovatelově životě přináší výhody, neboť si tak lze mnohé jeho dílo zapojit do souvislostí jeho života. To ale znovu závisí pouze na dalším samostatném studiu maturanta.

Tatáž autorka vydává o dva roky další svůj přehled, který je velmi obdobný. Nalezneme zde také velmi stručné informace o tvorbě autorů, ničím jiným se zde Marie Sochrová nezabývá. Platí tedy stejný komentář jako u předešlé její publikace. Je nutností chápat tuto knihu jako pouhý přehled, návod k tomu, jak si téma zpracovat sám. Pokud se student bude držet této osnovy, neměl by zapomenout na žádné z důležitých děl Jana Nerudy, nemůže však tato zpracovaná témata chápat jako hotový text dostačující ke složení zkoušky.

Dvě ze čtyř zde uvedených publikací zmiňují Nerudovy lásky. Jde o pouhé vyjmenování žen, které prošly Nerudovým životem (v jednom případě jsou zmíněna dvě jména, a to ta nejznámější, tedy Anna Holinová a Karolina Světlá, ve druhém pak všechna čtyři jména). Na základě těchto poznatků je možné konstatovat, že lásky Jana Nerudy (zejména A. Holinová a K. Světlá) jsou stále zahrnovány do základního přehledu dějin literatury, neboť se s nimi setkáváme i v knihách určených k přípravě na maturitní zkoušku (tudíž se předpokládá, že si maturanti tyto informace zapamatují). Vztahy zde nejsou nijak rozebírány, to však, vzhledem k tomu, že ani o tvorbě autorů se v těchto publikacích příliš nedozvíme, nevyvrací fakt, že je toto téma stále aktuální.

¹²¹ Sochrová, Marie, Přehledně vypracovaná témata – Maturita, Literatura, Fragment, Praha 2007

Vztahy Jana Nerudy na webových stránkách

V této práci se zabýváme tím, jak je téma Nerudových lásek podáváno žákům a studentům. Analyzovali jsme vzorek učebnic, abychom mohli vytvořit jistý závěr, který by přinášel odpověď na výše nastolený problém. V učebnicích se však setkáváme pouze s jednou stranou účastníků vyučovacího procesu, neboť zde lze zjistit pouze to, jak autoři učebnic, tedy již kvalifikovaní lidé, zpracovali toto téma. Lze zjistit, jak je toto téma v rámci literární historie důležité, někteří autoři učebnic mu přikládají určitý význam, jiní nikoliv, a proto je ve své učebnici ani nezmiňují. Jak ovšem toto téma vnímají sami žáci a studenti? Chápou tyto informace jako učivo, které je nutné znát pro úspěšné zvládnutí určité zkoušky? Nebo se jim naopak zdá naprosto zbytečné zmiňovat se o spisovatelově soukromém životě? Na tyto otázky můžeme v dnešní době nalézt celkem snadno a také poměrně rychle odpověď, aniž bychom se vydávali na průzkum přímo mezi žáky a studenty. Stačí, když projdeme internetové stránky, jejichž autory jsou právě samotní studenti.

Musíme zde upozornit na fakt, který je pro naši práci velmi důležitý. Internetové stránky totiž odrážejí povědomí veřejnosti o námi rozebíraném tématu. Je jisté, že je toto povědomí formováno školou, ale znalosti v ní dosažené se v mínění veřejnosti různě transformují. Do oficiálních, školních, vědomostí se tak dostávají mylné domněnky, které se míjí se skutečností. To však nebrání tomu, aby se z nich nestaly mýty, které budou předávány dále. Během analýzy textů z internetových stránek narazíme na tři hlavní mýty, které se kolem osoby Jana Nerudy tradují. Jde o údajný Nerudův alkoholismus a nedostatek financí, třetí mýtus se vytvořil v souvislosti jeho vztahu s Karolinou Světlou a vypráví o plánovaném útěku milenců do Paříže. Zde, v úvodu kapitoly, jsou tyto mýty pouze zmíněny, větší pozornost jim bude věnována u konkrétních ukázek, v nichž se s nimi setkáme. Tato transformace znalostí je jedním ze základních rozdílů, jimiž se internetové stránky liší od učebnic a příprav k maturitní zkoušce, které jsou zpracovávány odborníky. Jde o autory, kteří jsou vzdělaní jak v oblasti literatury, tak didaktiky, kdežto informace na internetových stránkách pochází převážně z rukou studentů, kteří se teprve v oblasti literatury vzdělávají. Jejich texty nejsou nikým kontrolovány, nemají žádnou doložku, která by je opravňovala využívat ke studijním účelům. Analýza těchto stránek má poukázat na to, jak se pohled široké veřejnosti na osobnost Jana Nerudy liší od informací, které jsou žákům a studentům předkládány učebnicemi a odbornou literaturou, zda informace, které můžeme ve vypracovaných tématech na internetových stránkách vyčíst, korespondují s fakty, které předkládají učebnice, nebo zda jsou podané poněkud zkresleně a zjednodušeně. Soustředěním se na webové stránky získáme celkem podrobný přehled o tom, jak studenti vnímají téma Nerudových lásek, jestli ho ovšem vůbec vnímají.

Neexistuje žádný seznam webových stránek, na nichž by bylo zpracováno téma Jana Nerudy a jeho lásek. Musíme tedy postupovat čistě pragmaticky, zadat si jméno Jana Nerudy a poté vyhledávat ty stránky, které jsou určeny pro studijní účely. Zjistíme, že se jedná většinou o zpracovaná témata maturitní zkoušky, která mají sloužit k tomu, aby se student co nejrychleji a co možná s nejmenší vynaloženou námahou na tuto zkoušku připravil. Zůstává ovšem otázkou, jak jsou tyto stránky věrohodné, zda vůbec obsahují ověřené informace. Záleží pouze na studentovi, zda se rozhodne autorovi webových stránek důvěřovat a připravovat se prostřednictvím jeho textu na důležitou zkoušku.

Mezi všemi jmény Nerudových lásek, můžeme označit dvě za ta nejfrekventovanější: Anna Holinová a Karolina Světlá. Anna jistě proto, že šlo o první vážnou Nerudovu známost, která trvala několik let a vypadalo to, že skončí svatbou. A Karolina jednoznačně pro svou spisovatelskou dráhu; jde přece o známou českou spisovatelku, o níž se studenti také v hodinách literatury učí, toto jméno je jim tedy známo; navíc jejich vztah je pro žáky jistě velmi zajímavý svým průběhem a tím, že Karolina Světlá byla provdanou paní.

Nelze však s určitostí říci, že se ostatní ženská jména, v této práci již zmiňovaná, vedle jména Jana Nerudy, na studentských webových stránkách neobjevují. Také se s nimi setkáme, ale ne v takové míře jako s výše uvedenými.

Nerudův soukromý život studenti velmi často označují jako „osamělý“, poté většinou doplní, že prožil několik milostných vztahů, které ovšem skončily nezdarem, načež se věnují konkrétním ženám. Musíme však dodat, že popisy Nerudových vztahů většinou nejsou kratším či delším vyprávěním pojednávajícím o průběhu vztahu, jde spíše o heslovité zmínky, které mají postihnout, proč se vztah rozpadl, nebo co bylo u dané ženy zajímavé.

Nahlédněme do jednotlivých studentských zápisků a opatřme je komentářem, podobně jako u předchozích kapitol pojednávajících o učebnicích literatury a publikacích, které mají studenty připravit na maturitní zkoušku. Nejprve bude pozornost věnována studentským poznámkám, které přinášejí souvislejší text a často také více informací. Na konci této kapitoly pak budou probrána ta nejstručnější hesla, která se k našemu tématu na webových stránkách objevují.

Jako první stránku uveďme otevřenou encyklopedii – wikipedii.¹²² Jde totiž o webovou stránku, jež je studenty hojně navštěvována, ať už hledají jakoukoliv informaci. Vysvětlení, proč tomu tak je, je velmi jednoduché. Na těchto stránkách studenti (a samozřejmě nejen oni) naleznou velké množství informací, a to z různých oborů. Dalším důvodem je rychlost vyhledávání, uživatel těchto webových stránek nemusí trávit čas hledáním

¹²² <http://cs.wikipedia.org/wiki/>

potřebné informace v knihách, stačí do určené kolonky vepsat heslo a hledaná informace je záhy uživateli k dispozici. Další výhodou je to, že informace v ní jsou přece jen nějak redigovány.

Tyto stránky se vyjadřují také k našemu tématu: „*Jan Neruda se nikdy neoženil, ale své první lásce – Anně Holinové – to pravděpodobně nabídl. Anna Holinová byla jeho celoživotní láska, věnoval jí řadu svých básní, ostatní ji nazývají věčnou Nerudovou nevěstou. Jeho druhou láskou byla Karolina Světlá, kterou považoval za ideální ženu. Karolina Světlá Nerudu povzbuzovala při jeho tvorbě a často mu také finančně pomáhala. On jí byl zase rádcem při jejích prvních literárních pokusech. Když pak jednou hrozilo Nerudovi vězení pro dlužníky prodala Karolina Světlá rodinný šperk a peníze mu půjčila. Celá událost se ale dostala na veřejnost a rozezlený manžel Karoliny Světlé, prof. Petr Mužák, donutil Nerudu, aby mu vydal všechny dopisy, které kdy dostal od jeho ženy. Na manželce si zase vymohl slib, že se s Nerudou už nikdy nesejde. Tak navždy skončilo přátelství Karoliny Světlé s Janem Nerudou. V roce 1862 se Neruda znovu zamiloval, tentokrát do patnáctileté dívky Terezie Macháčkové, dcery továrníka z Dvora Králové. První milostný dopis se jí však odváží poslat až o tři roky později, kdy už je ale Terezie těžce nemocná tuberkulózou. Téhož roku Terezie umírá. Jako starý se zamiloval do jisté Boženy (příjmení je neznámé), která v tu dobu byla velmi mladá.*“¹²³

Autor tohoto pojednání o vztazích Jana Nerudy začíná, jak už bylo naznačeno výše, obvyklou informací, totiž tím, že básník se nikdy neoženil. Zde je však pro nás zajímavá informace o nabídnutém sňatku Anně Holinové. Autor oprávněně označuje Annu za první Nerudův vážný vztah, ale o sňatku se Nerudovi životopisci nezmiňují. Vztah trval několik let, je tedy velmi pravděpodobné, že mnozí z okruhu lidí, kteří znali tuto dvojici, očekávali, že se tento vztah promění v manželství. I sám Neruda mohl na počátku své lásky k Anně vkládat jisté naděje do vztahu s ní a představovat si radostné vyvrcholení v podobě svatby. Neruda byl ovšem realista, postupem času si uvědomoval, že svou povahou je tolik odlišný od té Anniny, snad i Anna sama si tuto pro vztah velice důležitou věc uvědomovala, ale ve své oddanosti Janu Nerudovi si ji nechtěla připustit a byla ochotna se za něj provdat. Je tedy možné, že debaty o svatbě mezi oběma milenci probíhaly, nemůžeme však s jistotou prohlásit, že Jan Neruda Annu o ruku požádal. Sám si více a více uvědomoval, že vztah spěje ke konci, nikoliv k svatbě.

Anna je slovy autora citovaného úryvku označována jako Nerudova „celoživotní láska“, s tím si však vzhledem k tomu, co již bylo o tomto vztahu v předchozích kapitolách napsáno, můžeme dovolit nesouhlasit. Je sice fakt, že vztah Jana a Anny trval několik let, jak také ve své životopisné knize o Janu Nerudovi uvádí Josef Špičák. Podle něj se Jan s Annou poprvé setkali

¹²³ http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Neruda. 27. 10. 2011

v tanečních hodinách roku 1851, kdy se také zrodil jejich vztah. O sedm let později Neruda Anně posílá, zde již několikrát citovaný dopis, který Špičák označuje za dopis na rozloučenou. Pojem „celoživotní láska“, který byl výše užít, se tedy jeví jako přehnaný. Je sice pravdou, že láska nemusí vyhasnout s rozpadem vztahu, ale to, zdá se, nebyl případ Nerudův. U básníka bylo zřejmé, že jeho láska k Anně upadá a jeho osobnost touží po osobě, která bude rozumět jeho životnímu pohledu na svět. Tu zanedlouho nachází v podobě spisovatelky Karoliny Světlé. Jan Neruda si tedy uvědomoval rozdíl mezi sebou a jeho přítelkyní Annou Holinovou, což pro něj bylo nepřekonatelným zjištěním, vztah dále pokračovat nemohl. Proto je označení „celoživotní láska“ zavádějící, neboť Neruda se s rozpadem vztahu smířil, dokonce se sám zapříčinil o to, aby skončil, neboť ho nepovažoval za šťastný a rovný. Na Annu jistě nikdy nezapomněl, ale nebyla ženou, která by ho po celý život okouzlovala a provázela jeho myšlenky. Neruda Annu poznal jako student, jak dospíval, nabíral nové zkušenosti, uvědomoval si, že místo po jeho boku Anně nepatří.

Paradoxem je, že vzápětí je uvedena druhá Nerudova láska, Karolina Světlá, s níž se Neruda pravděpodobně poprvé setkává nad přípravou almanachu Máj v roce 1858, tedy v roce, kdy se ještě stýkal s Annou. Pokud by byl Annou okouzlen natolik, že by mohla být označena jako jeho celoživotní láska pravděpodobně by se Nerudův milostný příběh vyvíjel jinak, než tomu bylo ve skutečnosti; právě vzhledem k ní by bylo na místě označit za celoživotní lásku Jana Nerudy Karolinu Světlou, i když i toto tvrzení bychom nemohli chápat jako stoprocentní. Nedokážeme odhalit, jaká z žen Nerudu natolik oslnila, aby se nikdy nevytratila z jeho srdce, jestli ovšem vůbec taková žena v básníkově životě existovala. Nemůžeme popřít fakt, že Neruda miloval, ale nakolik byly pro něj tyto vztahy vážné, posoudit nemůžeme: ani jeden ze vztahů se neproměnil ve sňatek, ani jeden netrval až do konce Nerudových dnů. Bral sám Neruda některou ze svých lásek jako životní?

Je zřejmé, že by mnohý odpověděl jméno Karoliny Světlé. Možná i proto, že tento vztah je vryt do našeho povědomí, ať už prostřednictvím učebnic, krásné literatury, divadla či filmu. Vedle tohoto důvodu však můžeme v osobě Karoliny Světlé vidět Nerudovu celoživotní lásku proto, že právě ona mu byla duševně nejbližší, ona byla ta, která rozuměla jeho světu. Jak se ke vztahu k ní Neruda skutečně stavěl, se můžeme pouze dohadovat. Jak už bylo na začátku této práce řečeno, vztah nelze přesně rekonstruovat, neboť se nám dochovaly pouze dopisy, nadto z poměrně krátkého období.

Autor tvrdí, že Neruda ji považoval za ideální ženu, což dokládá výše zmíněná slova, totiž že obecné povědomí o vztazích Jana Nerudy soudí, že nejpříhodnější ženou by pro básníka mohla být právě Karolina Světlá. Vztah byl navíc vyrovnaný, nebyla to pouze Karolina, která by mladého

Nerudu podporovala v jeho tvorbě, ale také pro ni samotnou byl důležitý posudek, kterým často Neruda opatřoval její vyšlá díla. Tato skutečnost je na stránkách Wikipedie zmíněna a lze ji považovat za oprávněnou.

Čtenář medailonku o Janu Nerudovi se na těchto webových stránkách dozví také o oné již tolikrát zmiňované sponě, která tvoří v příběhu Jana Nerudy a Karoliny Světlé velmi významný motiv, jenž byl příčinou zlomu ve vztahu. Rozpad vztahu je zde čtenáři vysvětlen, opatřen příčinami.

Zůstává však otázkou, zda si některý z uživatelů těchto stránek neodnese zkreslenou informaci o vztahu obou spisovatelů. Není zde totiž řečeno to, že vztah mezi nimi byl platonický, nikdy nebyl fakticky naplněn. V odstavci však autor pouze konstatuje, že vztah byl přetřán po zákroku Karolinina manžela, mnozí si tak mohou představit, že šlo o skutečný milostný trojúhelník, který nestál pouze na korespondenci dvou jeho protagonistů.

Na druhou stranu ale tyto zkreslené představy může zbrzdít slovo „přátelství“, kterým je označen vztah Jana a Karoliny hned v následující větě. Pro ujasnění je tedy třeba, aby student nahlédl do odborné literatury, teprve poté může získat reálnou představu o tomto vztahu.

Autor textu zde celkem překvapivě uvádí přesný rok, kdy se Jan Neruda poprvé setkal s Terezií Macháčkovou, která je již zažitě označována jako jeho třetí láska. Překvapivě proto, že u dvou předchozích vztahů, které se zdály pro Jana Nerudu důležitějšími, se žádná data neobjevují. Autor dokonce uvádí i původ mladé Terezie, totiž že šlo o dceru továrníka z Dvora Králové, čímž je snad myšleno to, že Josef Macháček byl zakladatelem pivovaru. Oproti předchozím dvěma ženám u Terezie nacházíme vcelku podrobné informace. Na to upozorňujeme zejména proto, že ve většině případů je tomu naopak. Mnohem více prostoru je věnováno Anně a Karolině, ony bývají těmi, jejichž život a rodiny jsou probírány, u Terezie se většinou dočítáme pouze o jejím nešťastném konci, který je zde samozřejmě také zmíněn, totiž že Terezie podlehla ve svém mládí tuberkulóze. Opět zde můžeme vypočítat přesný rok, v němž zemřela, rok 1865, a to proto, že autor zde datuje, kdy Terezii přišel první dopis od Jana Nerudy (tři roky po jejich seznámení).

Annina teta Otýlie Sklenářová – Malá potvrzuje pouze pár dopisů vyměněných mezi Nerudou a mladičkou Terezií. O to zajímavější je fakt, že se Terezie objevuje i v takto stručném pojednání o Nerudově vztazích; je to dokladem toho, že se tento nijak vážný vztah dostal do povědomí široké veřejnosti. Poutavost tohoto vztahu snad spočívá v jeho tragickém konci, který je zde vyhrocen ještě tím, že Neruda se Terezii odváží napsat dopis až ve chvíli, kdy je smrtelně nemocná, vztah je tím již předem určen k zániku.

Na stránkách wikipedie se student, hledající informace o soukromém životě Jana Nerudy, nedoče o Anně Tiché, která se také poměrně často vedle ostatních Nerudových lásek objevuje. Tím překvapivější je to, že je zde zmiňovaná Božena, žena, jež je naopak často z Nerudova životního příběhu

vynechávána, což nám může dosvědčit také fakt, že autor hesla uvádí, že příjmení této dívky není známo. Zmínka o Boženě nám může posloužit jako důkaz toho, že wikipedie není důvěryhodným zdrojem a že je třeba informace z ní získané ověřovat. Příjmení mladé Boženy totiž známé je, jak se dozvíme, pokud si přečteme sekundární literaturu věnující se Janu Nerudovi. Dozvíme se pak, že poslední dívka, jež zaujala již stárnoucího spisovatele, nesla jméno Božena Vlachová. Příliš vysoký věkový rozdíl však neumožňoval rozvoj milostného vztahu, který vypadal spíše komicky, než opravdově. To je možnou příčinou, proč bylo toto milostné poblouznění odsunuto do stínu předešlých vztahů a některými úplně pozapomenuto.

Většinou jsou Nerudovy lásky na studentských stránkách zmiňovány pouze heslovitě, ale i zde nalezneme výjimky. Takovou je například webová stránka, která obsahuje nejruznější seminární práce a referáty¹²⁴. Slouží tedy také k usnadnění práce studentů, kteří dostanou za úkol vypracovat referát, popřípadě seminární práci na určité téma. Nemusejí vyhledávat informace ve studijní literatuře, ale mohou dát přednost těmto stránkám, kde naleznou mnohá z témat, která jsou v hodinách literatury probírána. Problémem, a to nezanedbatelným, je již zmiňovaná důvěryhodnost stránek. Studenti by si měli uvědomit, že mohou do své práce zahrnout mnoho chybných informací, pokud budou čerpat pouze z neověřených webových stránek.

Ocitujme ukázky z referátů, které obsahují informace týkající se našeho tématu. Můžeme říci, že autoři těchto referátů pojali informace o Nerudově životě jako vyprávění, které tak pro mnohé může být mnohem zajímavější a poutavější: „*Přestože měl Neruda hodně přátel, stále žil samotářským životem. To se změnilo jednoho listopadového večera roku 1852, kdy potkal v tanečním sále Aničku Holinovou, do které se ihned zamiloval. Tato dívka se pak stala jeho první velikou láskou a jejich vztah Neruda zakomponoval do svých děl [...]*

Výše zmíněná Anna Holinová není poslední ženou v jeho životě. Jeho samotářský život mu zpestřily další dvě dívky: Terezie Macháčková (bohužel předčasně zemřela) a Anička Tichá (do této ženy se zamiloval, když byl příliš starý a bál se k ní vázat natrvalo).“

Autor tohoto textu, i přes stručnost informací, které se tématu Nerudových lásek týkají, uvádí měsíc a rok setkání Jana a Anny, dokonce neopomíná připomenout ani místo jejich seznámení. Je tedy pravděpodobné, že Annu chápal jako jednu z největších Nerudových lásek, která bezpochyby určitým způsobem ovlivnila jeho život. Dokládá to i fakt, že jí byly věnovány některé z Nerudových veršů, jak autor textu také uvádí.

Tento příběh Nerudových lásek je velmi ojedinělý v tom, že vynechává osobu Karolíny Světlé, o níž můžeme říci, že svou známostí jako jedna z lásek Jana Nerudy předčila i Annu Holinovou; proto je s podivem, že se

¹²⁴ <http://referaty-seminarky.cz/jan-neruda-3/> 28. 10. 2011

v tomto referátu o známé české spisovatelce v souvislosti s Janem Nerudou nedočteme.

V druhém odstavci jsou uvedeny další dvě ženy, jež se objevily v Nerudově životě; u jejich jmen jsou uvedeny pouze stručné věty, které mají objasnit, proč vztah dané dívky s Janem Nerudou ztroskotal. Setkáme se zde s příčinami, které téměř vždy doprovázejí jména těchto dvou Nerudových lásek: jsou jimi ona již několikrát zmiňovaná předčasná smrt Terezie Macháčkové a přílišný věkový rozdíl, jež dělil Nerudu od Anny Tiché.

Karolina Světlá je vynechána i v jiném referátu, v němž není dokonce zmíněna ani Anna Holinová: „*Během svého života prožil velkou lásku s Terezií Macháčkovou, která však skončila tragicky. Se svou další láskou Aničkou Tichou se rozejde. Rezignuje, když uzná, že Anička je o polovinu mladší a nemůže jí vyhovovat. Neruda žil celý život bez trvalé lásky.*“¹²⁵ Pisatel zde kupodivu považuje za největší životní lásku Jana Nerudy Terezií Macháčkovou. S tím jistě nelze souhlasit, básník byl touto mladou ženou upoután, ale jistě to nebyla žena, která by jeho život ovlivnila ze všech nejvíce. Za tuto ženu bychom zřejmě označili Karolinu Světlou, popřípadě jeho první lásku, Annu Holinovou, s níž prožil několik let svého života, což v něm jistě zanechalo určité stopy. Vztah s Karolinou sice netrval tak dlouho, ale zato byl jaksí intenzivnější, i když fungoval hlavně díky korespondenci. I přesto si však oba spisovatelé dokázali sdělovat své názory, postoje, komentovat svůj pohled na svět, dokázali o něm polemizovat, což je jistě oba velmi obohacovalo, nutilo k přemýšlení a také k další literární tvorbě. Proto je s podivem, že autor ukázky vynechal tato dvě důležitá jména a mluví pouze o ženách, které sice Jana Nerudu ovlivnily, ale ne takovým způsobem jako ty předešlé. Navíc Neruda byl ve chvílích známostí s Terezií i Annou Tichou již zralým mužem, uvědomoval si všechny možnosti budoucích vztahů, nebyl tudíž tolik ovlivnitelný jako v mladších a bouřlivějších letech svého života.

Autor dalšího referátu naopak mluví hlavně o Karolině Světlé a Anně Holinové: „*Jelikož Neruda byl velmi uzavřený člověk, pořádně se zamiloval pouze do dvou žen. Byla to Anna Holinová, která ovšem brzy zemřela, a Karolina Světlá.*

Karolinu Světlou potkal jako osmadvacetiletý, pro něj bohužel již vdanou. I spisovatelka byla stržena jeho náklonností, ale protože cítila silné manželské závazky, nabídla Nerudovi „pouze“ přátelství. Na naléhání svého muže, který objevil Nerudovy dopisy (ty se našly a byl podle nich natočen film – Příběh lásky), musela však své přátelství s Nerudou zcela ukončit. Rozervaný básník se poté několikrát zamiloval, ale nikdy se však neoženil – žil sám, což mu umožňovalo žít nezávisle, ale z jeho básní vyvěrá silný pocit lidského osamocení ve světě.

¹²⁵ <http://skraska.wgz.cz/cesti-spisovatele/jan-neruda.html>, 30. 10. 2011

*Vším jsem byl rád, napsal Neruda v jedné ze svých básní. Opak je však pravdou. Neruda totiž celý svůj život pochyboval o sobě jako básníkovi, spisovateli i muži. Ve svých pětatřiceti letech měl za sebou nevydařený vztah s Annou Holinovou, která Nerudu milovala, ale nestačila jeho myšlenkovému světu, láska ke Karolině Světlé zůstala neopětována a naděje, které vkládal do milostného vzplanutí k Tereze Macháčkové mu přerвала milencina smrt. Ve stejném roce mu navíc zemřela matka a jako básník byl ve stínu Vítězslava Háalky podceňován, kritizován a jako člověk byl osočován veřejností z nedostatku národního cítění.*¹²⁶

Čtenář tohoto referátu se dočte hlavně o dvou ženách, které se objevily v životě Nerudově, jde o ty dvě nejznámější, což může vycházet z toho, že autoři referátů, tedy studenti, v hodinách literatury slyší, co se Nerudových lásek týče, zejména tato dvě jména,

Tento úryvek je dalším příkladem toho, že je nutné ověřovat si informace získané prostřednictvím internetových stránek. Hned v prvním odstavci totiž nalézáme chybnou informaci o brzké smrti Anny Holinové (jde jistě o kontaminaci s osudem Terezie Macháčkové), což mělo být příčinou rozpadu vztahu, Anna však zemřela ještě později než Neruda. Jak již bylo v této práci napsáno, příčinu musíme hledat jinde, spíše v rozdílnosti povah, snad v nezralosti Jana Nerudy k závaznému vztahu. Rozpad vztahu Jana a Anny je zde tedy vysvětlen mylnou informací.

Na rozdíl od první ukázky se zde poměrně podrobně setkáváme se spisovatelkou Karolinou Světlou. S prvními řádky odstavce, které jsou věnovány právě tomuto vztahu, můžeme souhlasit: oba čeští literáti si byli velmi nakloněni a cítili k sobě vzájemnou úctu, což však nepřerostlo ve skutečný vztah, jak také autor uvádí, šlo pouze o přátelství. Ani rozpad tohoto vztahu není v referátu zkreslen: dočítáme se o objevených dopisech a následném ukončení vztahu. Je zde také zmíněn fakt, že na základě dopisů byl natočen film, je však nutné podotknout, že filmu předcházela kniha Román lásky a cti, v níž Jindřich Honzl sestavil příběh na základě dochovaných dopisů Jana Nerudy a Karoliny Světlé, poté vzniká divadelní představení a také již zmíněný film, jenž byl natočen roku 1977, s Božidarou Turzonovou a Jiřím Bartoškou v hlavních rolích. Název filmu je zde uveden nepřesně, jde o Příběh lásky a cti, nikoliv jen o Příběh lásky.

S posledním ocitovaným odstavcem si dovolueme nesouhlasit. Některé z Nerudových básní jsou skutečně naplněny skepsí, nelze však říci, že tomu tak je ve všech. I Neruda prožíval chvíle štěstí, které se promítly do jeho tvorby. A báseň Vším jsem byl rád je básní smířlivou, zhodnocením života, který i přes různé strasti byl prožit s úctou a radostí. Autor referátu zdůrazňuje negativa Nerudova života, jeho nevydařené lásky, smrt milované matky a počátek jeho tvorby, která byla přijímána poněkud s nejistotou právě

¹²⁶ <http://referaty-seminarky.cz/jan-neruda-5/>, 28. 10.2011

pro prvotní skepsi, která se v ní objevovala. O dalších básních však toto tvrzení již s jistotou říci nemůžeme. Nelze Nerudův život hodnotit negativně, neboť v něm nalezneme mnoho opačných příkladů, které si uvědomoval i sám básník, což také stvrdil svou básní Vším jsem byl rád.

Kromě předchozích referátů nalezneme na stejných stránkách i další týkající se vztahů Jana Nerudy. Jeden z nich obsahuje pouze jména Karoliny Světlé a Anny Holinové, všechny ostatní ženy, o nichž se mluví v souvislosti s Nerudovým životem, opomíjí stejně jako výše uvedený úryvek, který zmiňuje také pouze tato dvě jména (pokud nepočítáme zmínku o brzké smrti Terezie Macháčkové, jejíž osoba však není nijak blíže specifikována). Je zajímavé, že obsahuje totožné zachycení vztahu Jana Nerudy a Karoliny Světlé s výše ocitovaným referátem, je tedy zřejmé, že pisatelé hledají inspiraci v referátech již zpřístupněných na internetu. Kromě těchto slov zde však ještě nalezneme jakési dovršení Nerudova soukromého života:

„V předvečer jeho pohřbu přišla k domu zesnulého jeho „věčná nevěsta“ Anna Holinová, která se rovněž nikdy neprovdala, a vhodila do otevřeného okna Nerudova pokoje kytičku smutečních fialek. Tělo zesnulého bylo vystaveno v paláci hraběte Lažanského, kam se přišly poklonit davы lidí. Pohřeb byl slavný a Nerudovo tělo mělo odpočívat na Slavíně, ale jeho hospodyně paní Haralíková, kterou jmenoval svou hlavní dědičkou, mu vydobyla samostatný hrob pod širým nebem – vždyť nejráději měl hrob zelený.“¹²⁷

Úryvek je pro nás zajímavý tím, že přináší historku o kytičce fialek vhozené do Nerudova okna. V odborné literatuře nenalezneme informace, které by ji potvrdily. Historka se však traduje, jako by měla poukázat na nikdy nevyhaslou lásku, kterou Anna ve svém srdci nosila, jako by měla celý vztah završit. Tento dovětek ke vztahu Jana Nerudy může dokazovat, že čtenáři a všichni, kteří se zajímali o život Nerudův, prahli po tom, aby se dozvěděli, jak ženy kolem Jana Nerudy skončily. Strohé konce, jako byl například ten, že se Jan s Annou prostě rozešli, nejsou uspokojivé; očekávalo se potvrzení toho, že šlo o mimořádnou lásku, která ze srdcí jejích hlavních aktérů nikdy nevyprchala. A k tomuto potvrzení slouží například tato historka, zachycující loučení s Janem Nerudou.

Podobnými slovy jako zde již rozebíraný úryvek začíná referát na stránkách, které zájemcům přinášejí životopisy osobností, jež jsou spjaty s literaturou. Neruda je zde také označován jako uzavřený člověk. Z Nerudových lásek jsou zde jmenovány pouze dvě nejznámější: Anna Holinová a Karolina Světlá, i to je velmi podobné ukázkám, kterým jsme se již věnovali, nemá tedy smysl se znovu opakovat. Zaměřme se pouze na část, která se týká Karoliny Světlé a přináší alespoň trochu odlišné okomentování vztahu: *„V roce 1862 se rozešel se svou dlouholetou přítelkyní Annou*

¹²⁷ <http://referaty-seminarky.cz/jan-neruda-9/>, 28. 10.2011

*Holinovou a krátce nato vzplanul láskou ke spisovatelce Karolině Světlé, která se pro něj stala mimořádnou inspirací. Byl to zřejmě nejdramatičtější a nejniternější milostný vztah v Nerudově životě, který náhle skončil z obav před společenským odsouzením již vdané Světlé.*¹²⁸ Věta o obrovské inspiraci, kterou Neruda našel v osobě Karoliny Světlé je oprávněná, spisovatelka skutečně mladého literáta neobyčejně zaujala, a to svým intelektem, názory či pohledem na svět. I proto se navzájem podporovali v tvorbě, nelze tedy mluvit pouze o inspiraci jednostranné. I Karolině záleželo na soudech Jana Nerudy, a to i v době, kdy jejich přátelství bylo ukončeno.

Pokud bychom měli určit, který ze vztahů Jana Nerudy byl nejdramatičtější, jistě by mnoho z dotazovaných zvolilo, stejně jako autor životopisu, ten s Karolinou Světlou. A právě tato dramatická vztah proslavila, harmonický vztah bez zvrátů a konfliktů by nezůstal po tak dlouhou dobu v paměti lidí. Musíme si ale uvědomit, že vztah nebyl tak dramatický, jak je nám líčeno, vždyť jeho rekonstrukce vychází pouze z korespondence, nemůže být proto naprosto přesná, jak již bylo v této práci doloženo. Navíc se kolem vztahu vytvořilo mnoho mýtů a historek, které mají za úkol podporovat onu dramatickou vztah a jež vzešly z lidské touhy dozvědět se více o milostném trojúhelníku Neruda – Světlá – Mužák, a to i za cenu, že informace budou poněkud přibarveny.

Vztah Jana Nerudy a Karoliny Světlé bychom označili za nejdramatičtější a nejniternější i proto, že je nám nejznámější, ať díky knize, divadlu či filmu. Je to také vztah, o kterém se zmiňují učebnice literatury, vztah který má již sám o sobě předpoklady k tomu stát se dramatem s nejrůznějšími konflikty a obraty, neboť se jedná o vztah vdané ženy. Další Nerudovy vztahy již nebyly takovým způsobem dramatisovány. Proč tomu tak bylo? Jedním z důvodů může být to, že jejich aktérky byly svobodné, dalším to, že Neruda v nich vystupuje již jako zralý muž, který přesně ví, co od svého života očekává a který si uvědomuje, že nemůže přistoupit ke vztahu s mladou dívkou, a to i kvůli nemocem, které ho soužily. Takovým vztahem byl jistě vztah s Annou Tichou, který nemá na rozdíl od vztahu s Karolinou předpoklady k tomu, stát se tak slavným a tolikrát komentovaným. Přečteme-li si útlou knihu Aloise Hůlky, v níž shromažďuje doklady tohoto vztahu, představíme si spíše harmonický, poklidný vztah mladé dívky a jejího strýčka, který pro ni byl učitelem a ochráncem v době, kdy spolu se svými sestrami trávila rok v Praze, mimo svůj domov. V deníku její sestry Terezie vystupuje Jan Neruda jako vážný, již postarší muž, hodný strýček, jenž umožňuje svým neteřím poznat krásu Prahy, českého prostředí a také kulturního života. Je tentam Neruda plný vášně a odhodlanosti, kterého si představujeme v souvislosti s Karolinou Světlou.

¹²⁸<http://www.cesky-jazyk.cz/zivotopisy/jan-neruda.html>, 29.10.2011

Přesuňme se k druhé části věty, jež mluví o dramatičnosti vztahu, totiž k tomu, jak vztah skončil. Autor textu uvádí, že skončil z obav před společenským odsouzením. Je sice velmi pravděpodobné, že Světlá se strchovala kvůli prozrazení vztahu, ale i přesto jej, alespoň prostřednictvím korespondence, udržovala. Ke skutečnému zpřetrhání vztahu došlo až po odhalení vztahu Karolininým manželem, což také mnohem více vyhovuje oné dramatičnosti, o které již byla řeč v předchozím odstavci.

Po zadání jména Jana Nerudy do internetového vyhledávače nalezneme, mimo mnoha jiných odkazů, stránku, v jejíchž rádcích je básník líčen poněkud pesimisticky: „*Jako umělec byl neuznáván. A to především pro jeho pesimistické pojetí děl. Zůstával ve své tvorbě ve stínu svého nejlepšího přítele Vítězslava Háška. Pod vlivem nepříznivých životních podmínek a častému propadání skepsi, díky neuznávání jeho osoby, propadal stejně jako několik jiných umělců do spárů alkoholu. Jeho finanční situace nebyla také nejružovější a po většinu svého života třel bídu s nouzí, což vrhalo stín i na Nerudův soukromý život. Prožíval dlouholetý román s Annou Holinovou. Vztah mu byl inspirací pro další sbírku, která nesla motivy intimní lyriky. Připomene si jen ty nejznámější Otcí, Matičce a Anně.*

Jak jsem již řekla, jeho soukromý život nebyl zrovna příhodný právě díky alkoholu. Vztah k Anně Holinové byl tak dlouhý, že se jí říkalo „věčná nevěsta“. Alkohol a neschopnost básníka zabezpečit rodinu vedla až k ukončení vztahu s Annou Holinovou. Po rozchodu s ní měl ještě několik žen, ale jednalo se o velmi krátké romány. Další, avšak nenaplněnou láskou, byla pro Nerudu i Karolina Světlá, která i přesto, že jej velmi milovala, nenechala jejich vztah překročit hranice přátelství.“¹²⁹

Místy se může zdát, že autorka textu líčí Nerudův život až neurvale, zhýrale, jako by šlo o život jednoho z prokletých básníků. Žák čerpající informace z této stránky by si život Jana Nerudy mohl představovat zkresleně. Tvorba českého básníka je zde obecně označena adjektivem pesimistická, i když se toto tvrzení míjí s pravdou. Je fakt, že některé básně jsou inspirovány neblahým pocitem ze života, jde však o pocity, které u Nerudy nebyly stálé, měnily se tak, jak se měnila jeho životní situace. Jednou z hlavních charakteristik poezie je přece to, že odráží vnitřní život svého autora. Označit však celé Nerudovo dílo za pesimistické je chybné, stejně tak jako tvrzení, že byl celý život neuznáván. Jeho první sbírka, Hřbitovní kvítí, byla přijata poněkud rozpačitě a s kritikou, nelze však toto označení použít u ostatních jeho děl.

Velmi zkreslen je zde Nerudův soukromý život, který je zde prezentován jako život pijana, jenž kvůli své závislosti – alkoholu – přišel o možnost navázat dlouhodobý vztah. To je podle pisatelky příčinou rozpadu vztahu Jana a Anny Holinové. Jejich vztah byl v této práci již několikrát probírán,

¹²⁹ <http://www.praguecityline.cz/osobnosti-prahy/jan-neruda>, 3. 11. 2011

nikdy jsme však nedospěli k takovému závěru jako autorka ukázky. Je pravda, že Neruda rád trávil volné chvíle v hostinci s přáteli, ale nelze tuto skutečnost zveličovat, jak se zde stalo. Neruda sice trávil s Annou stále méně času, ale příčinu toho nelze hledat v alkoholu, šlo spíše o neporozumění na intelektuální úrovni, pochyby o fungování vztahu v budoucnosti. Toto tvrzení můžeme doložit slovy Aleše Hamana: „*Anna Holinová, dcera z poměrně dobře situované pražské rodiny, byla Nerudovou láskou od studentských let. S tím, jak se životní postoje básníka radikalizovaly a jak zůstávalo nejisté jeho společenské postavení, docházelo patrně už na sklonku padesátých let k postupnému Nerudovu citovému vzdalování od Anny.*“¹³⁰ Pisatelka také uvádí, že Neruda „třel bídu s nouzí“. I v tomto případě jde o mýtus, který se o osobě spisovatele rozšířil. Neruda rozhodně nehladověl, měl ovšem sklon k poněkud nákladnému životnímu stylu, což někdy vedlo k většímu utrácení peněz.

Navíc vztah Jana a Anny v tomto úryvku vypadá velmi lehkovážně. K tomuto pocitu nás nabádá užití slova „románek“, jež je obyčejně spojováno se vztahy, které nepočítají s trváním do budoucnosti a existují spíše pouze pro pobavení dvou lidí. Takto však vztah Jana Nerudy a Anny Holinové není možné chápat. Anna brala svůj vztah k básníkovi velmi vážně a pomýšlela na jeho stvrzení. I Janovi nebyl vztah lhostejný, na jeho počátku měl o Annu velký zájem, jak také dokázal svými básněmi, které postavil vedle básní určených matce a otci. Pisatelka referátu se nad tímto faktem také pozastavuje, zmiňuje se o Knihách veršů, i když nepřímou, vyjmenovává jednotlivé oddíly, které nalezneme v lyrické části této sbírky (zůstává však otázkou, zda žák či student pochopí, že jde o oddíly v Nerudově sbírce, nebo si bude myslet, že jde o jednotlivé básně s názvy Otci, Matičce a Anně).

Kromě jména Anny Holinové se pisatelka zmiňuje konkrétně pouze o Karolině Světlé, vztah uvádí na pravou míru v tom smyslu, že ho označuje za platonický, neboť udává, že Karolina nenechala vztah přerůst přes rámec přátelství. Ostatní ženy, které jsou spjaty s Janem Nerudou jako jeho lásky shrnuje pod již jednou užitý pojem románek, čímž je pro čtenáře tohoto referátu odsuzuje k zapomnění, neboť pod tímto slovem si mnozí představí pouze nepodstatný vztah, který netrval delší dobu.

Další stránkou, na které nalezneme alespoň stručné informace o Nerudově milostném životě, je Svět literatury: „*Jako student se seznámil Neruda ve vlastenecké rodině Holinů, kde poznal významné literární osobnosti starší generace (Hanku, Erbena, Němcovou), s Annou Holinovou. Milostný poměr s Annou trval řadu let, ale pro Nerudovu existenční nezajištěnost skončil nakonec rozchodem. Roku 1862 prožil Neruda krátký, ale hluboký citový vztah ke spisovatelce Karolině Světlé. Zklamání z rozchodu vyvážil obrodny vliv Světlé na Nerudovu tvorbu.*“

¹³⁰ Haman, Aleš, *Trvání v proměně*, nakladatelství Arsci, Praha 2007

*Třetí velkou láskou k mladičce Terezii Macháčkové v letech 1864 – 65 přervala náhlá smrt dívky. Dva pozdní milostné vzněty (k neteři Aničce Tiché v letech 1879 a roku 1887 k Boženě Vlachové) přerušila Nerudova nemoc.*¹³¹

Autor předloženého úryvku vyjmenovává všechny známé vztahy Jana Nerudy, a dokonce je také s detailností datuje, mohlo by se proto zdát, že jde o informace nastudované a přesné, ovšem i v tomto textu nalezneme slova, se kterými nemůžeme souhlasit. A to hned na začátku, kde je obrácena posloupnost událostí – Jan Neruda se nejprve seznámil s Annou a teprve potom vstoupil do její rodiny, nikoliv naopak. Právě díky známosti s Annou mohl Neruda vstoupit do vlastenecké rodiny Holinových a zde mít tu čest seznámit se s předními českými spisovateli. Jako rozpad tohoto vztahu je zde uvedena finanční nezajištěnost Jana Nerudy. Spisovatel mohl mít finanční potíže, ale nemáme důkaz, že by právě tato skutečnost zapříčinila rozpad vztahu s Annou. Přesto se s touto možností, vedle Nerudovy chuti k alkoholu, na internetových stránkách setkáváme. V této práci již však bylo několikrát naznačeno, že rozpad vztahu měl jiné důvody, než tyto, a to důvody nesourodosti osobností obou milenců.

Právě povahy a osobnosti prvních dvou žen, které jsou s Nerudovým jménem spojovány, se snaží zachytit autor další ukázky: „*V Nerudově tvorbě se po celý život zrcadlil, nikoliv ve zcela věrné kopii, jeho život citový, zejména erotický. Byl to především jeho vztah k Anně Holinové (1836 – 1910). Neruda se s ní seznámil roku 1852, tento vztah však začátkem šedesátých let vyhasínal. Nahradilo jej citové pouto k Johaně Rottové, provdané Mužákové, literárním jménem známé jako Karolina Světlá (1830 – 1899). Jestliže Anna Holinová byla typem ženy průměrné, nepříliš vzdělané (svědčí o tom její počáteční korespondence s Nerudou, plná pravopisných chyb a stylistických neobratností, korespondence nikoliv emocionálně mělká, ale hodně žárlivá), pak Karolina Světlá, manželka sucharského, pedantského profesora, byla povaha intelektuálně složitá a zásadová. Svou lásku tlumila, a proto trpěla. Utěšovala se jen, že sebezapíravým vztahem k Janu Nerudovi jej vykupuje z jeho rozervanosti a nezakotvenosti.*“¹³²

S první větou ukázky můžeme souhlasit jen z jedné poloviny, neboť je logické, že v tvorbě básníků se odráží jejich citový život, do slov, která tvoří poezii, básníci promítají své momentální vidění světa, své touhy, své štěstí, radosti, boly, stesky, rozčilení, rozčarování, okouzlení a spoustu dalších dojmů, které v danou chvíli procházejí jejich myslí. Nejinak tomu je u Jana Nerudy. Avšak nelze označit jeho tvorbu za poezii, jež je v mnohém ovlivněna jeho erotickými touhami. V Nerudových sbírkách samozřejmě nalezneme básně, v nichž se odráží zamilovanost a okouzlení, avšak nelze je chápat jako většinu Nerudova díla. Pojem erotična se jaksí k Nerudově milostné poezii nehodí, zvláště pokud se zaobíráme vztahy pozdějšími, sálá

¹³¹ <http://svet-literatury.uz.cz/autori/neruda.htm>, 2. 11. 2011

¹³² <http://www.obrys-kmen.cz/index.php?rok,4.11.2011>

z ní něha, cit, přemýšlení o vztahu jako takovém, o jeho možnostech, uvědomování si sebe sama a svého postavení ve vztahu. Důkazem může být báseň ze sbírky Prosté motivy, v níž se zřejmě odráží Nerudův vztah k neteři, Aničce Tiché:

*Nesmějte se pavučince
Na mých vlasech, kamarádi,
Nesmějte se do očí nám,
Že se máme s mladou rádi!*

*Třeba bylo pozdní lásce
Jako v sadě na podzimi:
Kapky mlhy po travině,
Bílé kvítko mezi nimi-*

*Přece i to pozdní kvítko
Ještě těší mladou duši,
Pěkně hustým vlasům dívčím
Pěkně plným nadržům sluší.*

*Bílé kvítko jahodové,
Sedmikráska bělolistá –
A má zšedlá hlava má snad
Na těch nadržech také místa. “¹³³*

Neruda si v básni pohrává s myšlenkou vztahu s mladou dívkou, uvědomuje si možné výsměšné přijetí vztahu, zároveň však svůj cit ospravedlňuje. Pomocí metafory sadu hledá porozumění a odsouhlasení vztahu.

Pisatel své tvrzení zpřesňuje tím, že se hodí hlavně k období, kdy Jan Neruda prožíval vztah s Annou Holinou, s čímž už můžeme více souhlasit. Ovšem i zde je pojem erotična přehnaný, neboť i v tomto období vzniklo mnoho jiných Nerudových básní, které nejsou inspirovány erotičnem a zamilovaností, vždyť jen vedle básní určených Anně nalézáme básně určené otci a matce, vedle těchto veršů lyrických stojí také verše epické, v nichž je například řešena sociální otázka. Proto nemůže být Nerudova poezie označována za eroticky laděnou.

V této ukázce se poprvé setkáváme s hodnocením osobnosti Anny Holinové; zde není uvedena Nerudova neblahá finanční situace, či snad dokonce sklon k alkoholismu jako důvod rozpadu vztahu. Je zde poukázáno

¹³³ Hůlka, Alois, Jan Neruda, Anička Tichá, vydala Krajská knihovna České Budějovice, 1978, str. 22

na kontrast osobností, které jedna druhou jen stěží mohly doplňovat, což si také Jan Neruda později začal uvědomovat a prahl po vztahu, v němž nalezne sobě rovnou osobnost, která bude s to pochopit jeho vnímání světa.

Pro potvrzení slov z ukázky lze uvést úryvek z dopisu Jana Nerudy, jež byl adresován Anně: „Čekám toužebně na budoucí Tvůj list, doufám, že tam budou korektury. Chtěl jsem Ti list poslat zase nazpět, aby ho děvčátko raději samo spálilo; podržím ho ale předce, vždyť už mám leccos podobného.“¹³⁴ Z Nerudových slov již cítíme určitou odtažitost, vědomí toho, že vztah nemá budoucnosti. Neruda reaguje na Annin dopis, v němž se odráží její žárlivost. Snad proto se Neruda zmiňuje o tom, že chtěl dopis poslat zpět, nakonec raději od svého nápadu ustoupí, čímž ještě více dokazuje své mínění o vztahu, uvědomuje si, že takových dopisů má již více a že tedy zničením jednoho z nich by se celá situace nevyřešila.

Povaha Karoliny Světlé a jejího muže, Petra Mužáka, popisovaná v ukázce, odráží celé pojetí milostného trojúhelníku. Mužák je zde postavou negativní, která brání naplnění vztahu dvou zamilovaných lidí a jež je tak protikladnou oproti Nerudovi a Světlé. Světlá je zde typicky zachycena jako bytost uvědomělá a ctnostná, již stihl trpitelský úděl v podobě nešťastné lásky.

Následující ukázka je pro nás zajímavou tím, že nám přináší rozvinutější informace o Nerudových vztazích: „Při vydání prvního almanachu Máj se seznámil se spisovatelkou Johanou Mužákovou (známější jako Karolina Světlá). Kvůli ní se rozešel s Annou Holinovou (U Holinů navázal dvě významná přátelství s Němcovou a s Erbenem), ale jejich vztah nebyl šťastný. Profesor Mužák, Karolinin manžel, našel kompromitující dopisy a Světlá byla nucena vztah ukončit.

Ani další jeho vztahy nebyly šťastné; sama Světlá ho seznámila s Liduškou Schmidtovou a po této krátké známosti potkal začínající herečku Terezii Macháčkovou, která ho zcela okouzila. V soukromí se s ní setkal jen jednou, neboť Terezie záhy zemřela na tuberkulózu. Jeho další čekající nevěstou se stala Anna Tichá, kterou opustil kvůli Boženě Vlachové. Po jedné z návštěv u Vlachových utrpěl úraz kolena a během jeho tříměsíční rekonvalescence se Božena vdala.

Neruda zůstal starým mládencem, který žil s matkou až do její smrti. Poté se o něj starala hospodyně.“¹³⁵

Jako první je zde zmíněno jméno Karoliny Světlé, což je neobvyklé, většinou se nejprve mluví o Anně. Jako by autor chtěl dát vztahu s Karolinou větší váhu, postavit ho nad ten s Annou, přičemž však neopomíná zdůraznit to, že se díky její rodině Neruda seznámil s význačnými osobnostmi tehdejšího literárního světa. Tato informace se tedy zdá být důležitou.

¹³⁴ Martinková, Věra. Malá čítanka, Tripolia, Praha, 2001, str. 202

¹³⁵ <http://www.praguewelcome.cz>, 4. 11. 2011

Vztah Karoliny Světlé je zde označen jako nešťastný, a to kvůli manželskému svazku Karoliny. Ještě by bylo vhodné doplnit, že vztah nebyl naplněn, Světlá nikdy nepřekročila hranice věrnosti svému muži. Je pravděpodobné, že oba stálo přemáhání dostat tomuto rozhodnutí, ale také je třeba uznat, že i přesto byl vztah pro oba jeho hlavní aktéry obohacující, přinejmenším co se literární tvorby týče. Je zajímavé, že se zde setkáváme se jménem Lidušky Schmidtové, o které jsme se doposud v ukázkách ze seminárních prací, referátů, ani v učebnicích nedočetli. Což je oprávněné, neboť Lidušku nemůžeme zařazovat mezi Nerudovy lásky, protože jí nikdy nebyla, jak také sám Neruda ve svých dopisech přiznává. Mladá dívka se stala pouhým prostředníkem mezi Karolinou a Janem. O její roli ve vztahu Neruda – Světlá bylo již v této práci pojednáno, bylo by tedy zbytečné ji znovu rozebírat.

Správně pak autor hovoří o Terezi Macháčkové jako o další ženě, která zaujala Jana Nerudu. I zde ovšem nalezneme informaci, se kterou jsme se doposud nesetkali, totiž zmínku o Tereziině herectví. Terezie sice pocházela z rodiny, která se zajímala o kulturu, ale šlo o rodinu buržoazní, která by své dceři nikdy nepovolila stát se herečkou, jelikož toto povolání nebylo soudobou společností uznáváno. Jak tedy mohla vzniknout tato domněnka? Je možné, že vychází z toho, že Terezie se roku 1863 účastnila shakespearovského průvodu, v němž byla oděna do kostýmu, z této skutečnosti se později mohla rozšířit fáma o jejím herectví.

Dále se musíme pozastavit u důvodu rozpadu vztahu s Annou Tichou, neboť pisatel jím označuje seznámení Jana Nerudy s Boženou Vlachovou. Jde o další zavádějící slova, neboť Neruda se s Boženou seznamuje až několik let poté, co byl vztah s Annou ukončen, navíc je nutné zdůraznit, že šlo o vztahy víceméně platonické, neboť Neruda si uvědomoval věkovou rozdílnost mezi ním a jeho potenciálními milenkami, mnohem víc ho ale znepokojoval jeho zdravotní stav, který mu nedovoloval žít bezstarostným a plnohodnotným životem. Zde tedy musíme hledat důvod rozpadu vztahu s Annou, který vychází z racionálních představ Nerudy o možnostech, respektive nemožnostech, pokračování vztahu. Stejně tak byla pro Nerudu absurdní představa vztahu s mladou Boženou, kterou ještě umocnila nehoda na náledí, kdy si Neruda právě na cestě od Vlachových poranil koleno. Autorovo konstatování o sňatku Boženy během Nerudovy rekonvalescence může z její strany vyznít jako oklamání spisovatele, ale ve skutečnosti tomu tak nebylo. Neruda jistě neočekával trvání vztahu, věděl, jaká by to musela být pro mladou dívku oběť; navíc se Božena provdala až po delší době po Nerudově úrazu.

Následující ukázka je zajímavá proto, že se její autor pokusil objasnit, proč se Neruda nikdy neoženil: *„Přestože proslul jako vynikající tanečník (neobešel se bez něj žádný vlastenecký ples) a skvělý, vtipný společník, zůstal starým mládencem a většina jeho citových vzplanutí nebyla opětována. Snad*

to bylo i proto, že přesahoval svými názory a nekonvenčností „rozměry své doby“, vždyť podobně nepochopena byla i jeho poezie.“¹³⁶ S tím, že se Neruda rád bavil s přáteli na plesech, souhlasit můžeme, s čím ale nikoliv je to, že ženy, do kterých se Jan Neruda zamiloval, jeho city neopětovaly. Bylo tomu právě naopak, charismatický Neruda dokázal ženy okouzlit, a to natolik, že si s ním byly schopny představit svůj život i přes jeho věk, který byl mnohem vyšší než ten jejich. Neruda byl naopak oním realistou, který zavrhl další rozvíjení vztahu, neboť si byl vědom, že by jím spíše dané dívce ublížil, než jí zajistil štěstí. Neruda měl své vlastní názory, za kterými si stál, ale to nebylo příčinou toho, že by tím ženy odrazoval, naopak tím byly přitahovány. Díky tomu, že byl Neruda skutečně vnímavým a přemýšlivým člověkem, často pochopil, že jeho vztahy, které se začaly rozvíjet, nemohou mít dlouhého trvání a šťastného konce, a proto je vždy ukončil dříve, nežli se dokázaly naplno rozvinout. Snad jediný vztah, o jehož trvalost skutečně stál, byl vztah s Karolinou Světlou, jí v tom ale bránilo její manželství. I to dokázal Neruda pochopit a dál na Světlou pohlížet jako na váženou českou spisovatelku a vlastenku.

Tímto jsme vyčerpali souvislejší texty, které studenti a zájemci o českou literaturu a její osobnosti uveřejnili na webových stránkách, následují již jen strohé zmínky, jež spíše vyjmenovávají ženy, které se hlouběji zapsaly do Nerudova života; jde samozřejmě o jména nám již dobře známá: nejčastěji se objevují Anna Holinová s Karolinou Světlou, ale ani ostatní z Nerudových lásek nechybějí, dočítáme se tedy také o Terezii Macháčkové, Anně Tiché a konečně také o Boženě Vlachové, která je však uváděna nejméně ze všech dívčích jmen.

Uvedme si pár příkladů, které doloží naše předchozí konstatování: „*Jeho první láskou byla Anna Holinová, se kterou se po deseti letech rozešel; jako druhá se mu zalíbila Karolina Světlá, s kterou, díky tomu, že byla vdaná, si jen dopisoval; jako třetí ho uchvátila Terezie Macháčková, která brzy po seznámení s Nerudou zemřela; jeho poslední láskou byla Anička Tichá, kterou byl odmítnut (byla o mnoho let mladší).*“¹³⁷ Jde o velmi strohá konstatování, která vedle dívčích jmen většinou uvádějí pouze důvod rozpadu vztahu. U jména Karoliny Světlé nás může zaujmout, že zde není poukázáno na to, že jde o významnou českou spisovatelku, jak tomu většinou bývá. Z komentáře pisatele si neznalý čtenář může odvodit, že šlo o ženu, která pro Jana Nerudu nebyla nijak významnou, neboť šlo o „pouhé“ dopisování, zde je ovšem nutné doplnit, jak vlivná a obohacující tato korespondence pro něj byla.

K osobě Terezie Macháčkové není vlastně co dodat, informace se zdá být pro čtenáře dostačující. Ovšem u poslední zmiňované ženy, tedy Anny Tiché, musíme nesouhlasit s tvrzením, že ona stála za rozpadem vztahu, jelikož byla

¹³⁶ <http://www.knihovnicka.net/autor/633-neruda-jan/zivotopis-biografie/>, 3. 11. 2011

¹³⁷ <http://mo.wz.cz/>, 27.10. 2011

o tolik let mladší než Jan Neruda. V této práci bylo již poukázáno na to, že Anna svého strýce obdivovala a sama ho zahrnovala něhou a láskou; tím, kdo ukončil vztah, byl Neruda, důvody toho jsou nám také známy. Jednoduše proto, že si uvědomil nemožnost fungování vztahu. Navíc mu nepřáli ani Anniny rodiče, zřejmě ze stejných důvodů, tedy i oni mohli bránit v dalším rozvíjení vztahu. Rozhodně však nemůžeme Jana Nerudu označit v tomto vztahu za odmítnutého ze strany Anny, jak je tomu v ukázce. Toto tvrzení vychází zřejmě z masochistického ladění Nerudova životopisu, podle něhož ho v životě stíhala jen samá příkoří.

Ještě více strohá je následující ukázka, která u jednotlivých ženských jmen skutečně pouze zdůrazňuje, proč došlo k jejich rozchodu s Janem Nerudou či proč nemohl vztah fungovat: „*Nikdy se neoženil, měl čtyři milenky: Anna Holinová (nerozuměli si), Karolina Světlá (vdaná), Tereza Macháčková (zemřela) a Anička Tichá (už byl příliš stár).*“¹³⁸

Výjimkou v referátech dotýkajících se osoby Jana Nerudy nejsou ani strohá vyjmenování jmen žen, které patří k Nerudovu životu, bez jakéhokoliv doprovodného komentáře: „*Jeho osud i tvorbu ovlivnily osudové lásky, ale nakonec se nikdy neoženil: Anna Holinová, vztah ke Karolině Světlé, Terezie Macháčková, Anička Tichá.*“¹³⁹

Po zadání jména Karoliny Světlé do internetového vyhledávače se také na stránkách, které se její osobě věnují, dozvídáme o vztahu s Janem Nerudou, většinou však jde o pouhá konstatování o citovém vzplanutí k českému spisovateli, kterému však nikdy nepropadla, neboť tomu bránilo její morální uvědomění. Na jedné ze stránek však narazíme na rozsáhlejší text, který se tomuto vztahu věnuje podrobněji. Proto se u něj pozastavme i my: „*Roku 1858 vstoupila Johanka Mužáková do literatury jako Karolina Světlá prací jménem „Dvojí probuzení“ v památném prvním ročníku almanachu Máj. Ocitla se ve společnosti mládeží milovaného Vítězslava Háška, Boženy Němcové a především Jana Nerudy. Poslední jmenovaný ji ovlivnil nejvíc. Z lásky k němu, z prožitého vnitřního dramatu, čerpala až do své smrti.*

S Nerudou se setkala poprvé ještě coby studentem, kdy oba chodívali do rodiny českého vlastence Hemerky. Johana byla vdaná, ale přese všechnu úctu k manželovi se necítila v manželství šťastná. Sama o povaze své a svého muže řekla: „On byl rozum a pozitivnost, já fantazie a zas fantazie, on kráčel, já chtěla létat.“ Od počátku si s Nerudou rozuměla. Více se s ním ale stýkala, až když pracoval jako novinář a redaktor a ona působila na poli literárním. V té době Nerudu, básníka, nikdo neznal. Jeho poezii lidé nechápali a první sbírku „Hřbitovní kvítí“ tvrdě kritika odsoudila. Neruda se nacházel v určité básnické krizi. Světlá ho neúnavně nabádala k další činnosti. Snažili se vzájemně podporovat. Tím se však víc sblížili a Neruda se do Světlé

¹³⁸ <http://maturita.cz>, 1.11.2011

¹³⁹ <http://www.czreferaty.cz/> 29. 10. 2011

zamiloval. Svě city vyjadřoval upřímně a vášnivě. Světlá ho stále odkazovala do mezí přátelství. On přitom po ní toužil. Chtěl nejen jejího ducha, ale i tělo. Viděl v ní ženu, jíž si postavil na piedestal a hluboce se jí kořil. Přitom Světlá, na rozdíl od Němcové, nebyla zrovna výjimečná krasavice. Ale šlo o souznění duší dvou lidí, kteří by za jiných okolností a v jiném století mohli a měli žít spolu.

V tomto okamžiku se musím trochu zastavit, Světlé je dodnes vyčítána určitá chladnost k citům Nerudy. Je přirovnávána k Němcové, která své milence bláznivě milovala, manžel, nemanžel. Jenomže Světlá, vychovaná maloměšťácky konvenčně, stavěla manželskou úctu nade vše. Možná se nechala zbytečně svazovat tehdejšími morálními pravidly, ale bála se veřejné ostudy ne kvůli sobě, ale kvůli svým nejbližším, protože by stín padl i na ně. Tehdy se Praha rozhodně neblížila k anonymnímu velkoměstu, spíš zde vládl duch maloměsta se všemi nectnostmi z toho vyplývajícími. Světlá možná milovala Nerudu, víc než si byla schopná připustit. Ten hluboký cit ji rozhodně překvapil. Téměř ve třiceti letech nic tak intenzivního asi ani nečekala. Bojovala sama se sebou. Nechtěla ublížit rodině, ale nechtěla se vzdát Nerudy, proto zvolila cestu přátelství. Doufala, že ho tím neztratí. Neruda ji přemlouval, aby s ním utekla. Němcová by ho na jejím místě poslechla, jenomže Světlá měla jinou povahu. Cítila zodpovědnost vůči manželovi, když mu dala manželský slib. Těžko se nalézají slova, jak celou vnitřní tragédii Světlé popsat. Okamžik citového tápání najdeme v dopise sestře Žofii, kde píše o naturelu svého muže, o vzájemném nepochopení a pak zmiňuje o Nerudovi: „Ta druhá povaha, která se mi tak znenadání v cestu vpletla, je mi příliš podobná.“ Dále píše, že není mravní na žádný pád, vzdor pohlavní čistotě. Kdyby prý chtěla mravně jednat, tu by se nesměla na nic ohlédnouti a jít za citem svým a ten ji praví hlasem neomylným, že by osvětlila zatemnělou duši a svému životu teprv pravého dala významu. A Neruda se Světlé vyznává: „Tato láska ze mne učinila to, čím jsi Ty, jsme si teď rovni. Já ti ji víc nabízeti nebudu, ale já si ji také zakázati nedám.“ V posledním svém dopise z prázdnin Světlá Nerudovi píše, jak se těší na návrat a na něj. Bohužel k jejich shledání nedošlo.

Světlá se ještě o prázdninách dozvěděla, že Nerudovi hrozí vězení za dluhy. Prodala tajně rodinný šperk a složitou cestou záminek přes jednu přítelkyni peníze Nerudovi odeslala. Ona přítelkyně nešťastnou shodou okolností zjistila, kdo ve skutečnosti peníze (odesílané na fingované poste restante) přijal. O příjemci peněz nemlčela. Když se Světlá s manželem vrátila do Prahy, měšťáci ji a Nerudu čile a veřejně propírali. Neruda musel vydat Mužákovi dopisy Světlé, která nabídla manželů rozchod, ale on odmítl, protože na obsahu dopisů neshledával nic závadného. Nicméně Světlá musela přerušit veškeré styky s Nerudou. Musela Nerudovy dopisy spálit (popel z nich si uložila do krabičky, ona krabička se dochovala, pokud se nemýlím, dodnes) a slíbit muži, že se s ním nikdy neseťká, nepromluví, ani mu nenapíše.

Což splnila. Dokonce, když se stárnoucí Světlá s Nerudou potkávala v parku, vždy ho jen uctivě pozdravila, ale nikdy se s ním nezastavila na kus řeči. Nicméně ihned po roztržce a prozrazení přátelství s Nerudou, kdy slíbila, že Nerudovi nenapiše, napsala mu na rozloučenou tajně poslední list, jenž prozrazuje skutečný hluboký cit a je nejkrásnější z celé korespondence. Bohužel i s tímto listem si pohrál osud. Neruda jej nikdy neobdržel. Nikdy se nedozvěděl, že ho Světlá opravdu vroucně milovala jako nikdy předtím, ani potom jiného muže. Doručení listu pověřila Světlá svou přítelkyni, která jej nedoručila a předala ho až neteři Světlé po její smrti s tím, že ji Světlá údajně sdělila, že ho může i nemusí doručit.“¹⁴⁰

Jak vidíme jde o poměrně podrobné zachycení vývoje vztahu mezi Karolinou Světlou a Janem Nerudou. Některé informace, se kterými se v rámci tohoto pojednání o vztahu setkáváme, jsou nám známé a byly v této práci také uvedeny. Některé se zde však objevují poprvé, zdůrazněme právě tyto.

První takovouto informací je ta o seznámení Jana Nerudy a Karoliny Světlé. Autorka textu uvádí, že se setkávali ještě před vydáním almanachu Máj. Nešlo však o záměrné setkávání, střetávali se v rámci návštěv společného známého. V této chvíli ještě nelze mluvit o zrodu vztahu. Tento předložený fakt se liší od zachycení seznámení obou spisovatelů v této práci. Zde uvádíme, že se oba poprvé setkali v rámci příprav almanachu Máj, ovšem je zde zdůrazněno to, že pravdivost tohoto tvrzení není stoprocentní, nelze totiž toto datum přesně identifikovat, neboť ani sami protagonisté vztahu ho neuvádějí. Lze tedy přijmout to, že se poprvé setkali nad almanachem Máj, stejně tak lze ale souhlasit s názorem, že se poprvé setkali již dříve, jak také ostatně píše Josef Špičák, a to jak v publikaci o Janu Nerudovi, tak v té o Karolině Světlé; neuvádí však pramen, který by tuto informaci dokládal.

Pisatelka oprávněně uvádí příčinu přitažlivosti, která se projevila jak u Světlé, tak u Nerudy. Je to vzájemné porozumění, které oběma chybělo. Našli v sobě oporu, mohli polemizovat nad literaturou, komentovat si svou tvorbu, povzbuzovat se k další. Tato slova jsou navíc podložena Karolininým dopisem, který je potvrzuje.

Musíme také zdůraznit to, že je Světlá v ukázce často srovnávána s Boženou Němcovou, která tvoří jakýsi protiklad jejího jednání na poli milostných vztahů. Němcová je zde zobrazena jako spontánní milovnice, která se neohlíží na nic a na nikoho a jde bezhlavě za hlasem svého srdce. Světlá naopak jako striktně vychovaná žena, jež ctí, co káže morálka, a tak se rozhodla nabídnout Nerudovi pouze přátelství. Dále se dočítáme, že Neruda se s tím nechtěl smířit a nabádal ji k útěku s ním. V tomto místě se promítá mýtus, který se vytvořil kolem tohoto vztahu a na nějž bylo v rámci této práce také poukázáno. Mýtus obsahuje myšlenku o údajném plánovaném útěku

¹⁴⁰ <http://www.innext.cz/texty/Book/p116.html>., 6. 11.2011

Nerudy a Světlé do Paříže, což však není nikde doloženo a pravděpodobně bylo k příběhu přimyšleno až později, aby byl zajímavější a aby byla tím víc zesílena Karolinina oběť.

Konec ukázky zachycuje příčiny ukončení vztahu tak, jak se všeobecně tradují.

Tato ukázka zakončuje analýzu textů, které lze najít na internetových stránkách a které se dotýkají vztahů Jana Nerudy. Samozřejmě v této práci nebyla ocitována úplně všechna pojednání, a to z toho důvodu, že se informace v nich často opakovaly. Cílem práce naopak bylo postihnout rozdílná vyjádření k tématu práce, nabídnout různá pojetí. Někteří autoři webových stránek se u Nerudových vztahů nepozastavují, ale přesto lze říci, že je toto téma v povědomí široké veřejnosti živé, neboť se s ním v mnohých textech setkáme.

Ve srovnání s učebnicemi a přípravami k maturitní zkoušce lze říci, že na internetových stránkách se mnohem více setkáváme s pozměněným výkladem o Nerudových láskách, mnohem více se tu projevují mýty vytvořené kolem nich, proto můžeme také říci, že se zde setkáváme s pojednáními, které se blíží vyprávění. Studenti tedy nutně musí informace získané prostřednictvím internetu ověřovat, popřípadě konzultovat s vyučujícím. Ten by také mohl v hodinách literatury stránky užít k tomu, aby demonstroval, jak mohou být některé předkládané informace zkresleny, a tím se mýjet s potvrzenou skutečností.

Závěr

Zbývá poslední ohlédnutí za naší prací. Na jejím počátku byly stanoveny dva hlavní cíle: Nerudovy vztahy měly být probrány z hlediska historického a didaktického. V prvním cíli šlo zejména o to stanovit fakta, která jsou doložitelná; od nich pak byla oddělována ta, jež nevycházejí z žádných dochovaných pramenů. Na základě této separace jsme v příbězích lásek Jana Nerudy oddělili reálný základ od mýtů, které se k němu postupem času přidávaly, a to zejména proto, aby vztahy byly zakončeny výraznou pointou, aby získaly na dramatickosti, a stal se z nich tak skutečný příběh lásky, který veřejnost osloví a zůstane v její paměti. Snažili jsme se také dopátrat příčiny vzniků mýtů, od čeho byly odvozeny, proč byly do příběhu zakomponovány. Výsledkem pak byla celkem podrobná analýza, která přináší objektivní pohled na vztahy Jana Nerudy.

Teprve po dokončení první části (její výsledky byly nutné pro pokračování) jsme mohli postoupit k té druhé. Při jejím zpracování jsme nejprve procházeli učebnice (od 80. let 20. století) a vybírali ty, které se týkaly našeho tématu, tedy ty, které obsahovaly informace o Nerudových vztazích. Za první poznatek lze tudíž označit ten, jenž vychází již z třídění učebnic: někteří didaktici toto téma zařazují, jiní ne. To, že se někde se jmény Nerudových lásek nesetkáváme vychází zřejmě z toho, že podle autorů učebnic nejsou podstatné pro pochopení Nerudova díla. Na druhé straně ovšem celá řada učebnic, jak jsme se mohli v této práci přesvědčit, informace i přesto zařazuje, což svědčí o pevném zakotvení tohoto tématu v povědomí veřejnosti.

Následovala analýza, v níž jsme se zabývali tím, jak je téma práce v učebnicích zpracováno; zda formou výkladu (v tomto případě dále tím, jak je tento výklad podrobný, které ženy se v něm objevují; zda se autor držel skutečně pouze doložených faktů), či formou úkolu. Dále bylo nutné stanovit, jakou funkci výklad či úkol zastává. Z pozorování vyplynulo, že většinou je toto téma shrnuto ve výkladu, ale shledali jsme se i s úkoly či dokonce s komiksem; v tomto případě je funkce jednoznačná: oživit hodinu literatury. Pokud se s tématem setkáváme prostřednictvím výkladu, zůstává otázkou, zda jde o informace nadstavbové či nikoliv. Spíše bychom se přiklonili k první možnosti, v žádné z analyzovaných učebnic nebyly informace zdůrazňovány jiným typem písma, nebyl jim věnován zvláštní odstavec apod. Záleží však na vyučujícím, jak náročný ke svým žákům bude a jaké vědomosti od nich bude vyžadovat.

V práci však bylo doloženo i to, že někteří autoři pokládají informace dotýkající se našeho tématu za základní. Vyvozujeme tak z toho, že se jména Nerudových lásek (alespoň některých) objevují v tzv. přípravách na maturitní zkoušku, které mají shrnout znalosti, jež by student střední školy měl znát.

V poslední části práce jsme se zaměřili na webové stránky tvořené převážně pro studijní účely. Ty nám doložily, že téma Nerudových vztahů je neustále živé, setkali jsme se jak se stručným, tak podrobným výkladem o Nerudově soukromém životě. Na internetových stránkách bylo možno velmi dobře pozorovat, zda se mýty kolem Nerudy mění, či zda dokonce vznikají nové. Z naší analýzy vyplynulo, že jde většinou o příběhy, které korespondují s romány, jenž byly o osobě Jana Nerudy napsány a obsahují mýty, které začaly vznikat přibližně před sto lety.

Na úplný konec můžeme říci, že osobní život Jana Nerudy je v povědomí veřejnosti stabilně zakotven, nepodléhá kulturním ani společenským proměnám. Zůstává otázkou, o čem toto zjištění svědčí, snad o konzervatismu výuky, která bezmyšlenkovitě opakuje stále stejná schémata, zděděná po předcích, možná ale také o síle románových stereotypů, které se ve společnosti tradují, a nikdo nemá odvahu, ale zřejmě ani potřebu, do nich zasáhnout.

Použitá literatura

Odborná literatura

- BRABEC, Jiří; JANÁČKOVÁ, Jaroslava; JANKOVIČ, Milan; KREJČÍ, Karel; PEŠAT, Jiří; POHORSKÝ, Miloš. *Dějiny české literatury III – Literatura 2. poloviny 19. století*. Praha: Československá akademie věd, 1961.
- BURIÁNEK, František. *Jan Neruda dnešku*. Praha: Československý spisovatel, 1955
- ČERNÝ, Václav. *Soustavný přehled obecných dějin literatury naší vzdělanosti*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1996. 340 s. ISBN 80-85787-99-7
- HAMAN, Aleš. *Trvání v proměně*. 1. vyd. Praha: Ars-ci, 2007, 370 s. ISBN 978-80-86078-71-7
- HOMOLOVÁ, Květa; OTRUBA, Mojmír; PEŠAT, Zdeněk. *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1982. 371 s.
- HŮLKA, Alois, *Jan Neruda a Anička Tichá*. 1. vyd. České Budějovice: Krajská knihovna v Českých Budějovicích, 1978. 40 s.
- MOCNÁ, Dagmar. Karolina Světlá a Jan Neruda aneb Jak vzniká příběh. In *Labyrint ženského literárního světa: Sborník mezinárodní konference*. Vyd. 1. Praha: Literární akademie, 2007, 22-46 s. ISBN 978-80-86877-06-8
- MOCNÁ, Dagmar. Příběhy Nerudových lásek. Životopis jako kulturní konstrukt. In *Česká literatura: časopis pro literární vědu*. Roč. 59, č. 2. 2011. Praha: Ústav pro českou literaturu Akademie věd České republiky, 2011. s. 148 – 171. ISSN 0009-0468
- KŘIVÁNEK, Vladimír. *Jan Neruda*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1983. 151s.
- PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. 2. přeprac. vyd. Praha: Karlova univerzita, Pedagogická fakulta, 2006. 248 s. ISBN 80-7290-244-X
- POLÁK, Karel; GRYGAR, Mojmír. *Jan Neruda*. 1. vyd. Praha: Orbis. 1955. 165 s.
- NOVÁK, Jan Václav; NOVÁK, Arne. *Přehledné dějiny literatury české: Od nejstarších dob až po naše dny*. 5. vyd. Brno: Atlantis, 1995. ISBN 80-7108-105-1
- ŠPIČÁK, Josef. *Čtení o Janu Nerudovi*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1985. 354 s.
- ŠPIČÁK, Josef. *Karolina Světlá*. 1. vyd. Praha: Svobodné slovo, 1962. 428 s.

- *Bouřky: Příběh Karoliny Světlé a Jana Nerudy*. Editoři: Wimmer, Stanislav a kol. 1. vyd. Praha: Paseka, 2007. 158 s. ISBN 978-80-87053-04-1

Beletrie

- BŘEZINOVÁ, Ivona. *Blondatá Kerolajn*, 1. vyd. Praha: Albatros, 2006. 131s. ISBN 80-00-01744-X
- DRIJVEROVÁ, Martina, *Lásky českých spisovatelů*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2011. 117 s. ISBN 978-80-251-3477-1
- HONZL, Jindřich. *Román lásky a cti*, Praha: nakladatelství Fr. Borový, 1941, 86 s.
- KOLÁROVÁ, Jaromíra. *Démantová spona*, 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1978. 307 s.
- PELANT, Ivo. *Lásky Jana Nerudy aneb Laskavý čtenář promine*, 1. vyd. Praha: Ottovo nakladatelství, 2006. 223 s. ISBN 80-7360-372-1

Učebnice

- BALAJKA, Bohuš. *Přehledné dějiny literatury: Dějiny české a slovenské literatury s přehledem vývojových tendencí světové literatury do první světové války. Díl 1*. 2. upr. vyd. Praha: SPN, 1992. 269 s. ISBN 80-04-25316-4
- BLAŽKE, Jaroslav. *Kouzelné zrcadlo literatury: Písemnictví 19. věku*. Dotisk 1. vyd. Praha: Velryba, 2003. 255s. ISBN 80-85860-10-4
- ČENĚK, Svatopluk; KUČERA, Václav. *Čítanka II pro SŠ*, 3. vyd. Praha: SPN, 1980. 327 s.
- ČENĚK, Svatopluk; HNÍZDO, Vratislav; SKOUPIL, Zdeněk. *Čítanka pro odborná učiliště a učňovské školy*, 2. vyd. Praha: SPN, 1979. 191 s.
- ČERNÍKOVÁ, Jitka. *Literatura 2: Alternativní učebnice pro 2. ročník středních škol: Dějiny literatury*, 1. vyd. Praha: Trizonia, 1992. 70 s. ISBN 80-85573-04-0
- FORST, Vladimír. *Literární výchova pro 7. ročník základní školy*, 4. vyd. Praha: SPN, 1987. 300 s.
- FORST, Vladimír. *Přehled dějin literatury pro střední odborná učiliště*. 6. vyd. Praha: SPN, 1989. 126 s.
- FORST, Vladimír. *Literatura pro 2. ročník středních škol: Díl 2.: Přehled vývoje směrů*. 1. vyd. Praha: SPN, 1985. 205 s.
- FORST, Vladimír; HAMAN, Aleš; NOVOTNÝ, Vladimír; SVADBOVÁ, Blanka; SVOZIL, Bohumil; TVRDÍK, Milan. *Literatura 19. a začátku 20. století, pro 2. ročník středních škol*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1994. 293 s. ISBN 80-7168-110-5
- HOFFMANN, Bohuslav; STRYALOVÁ, Jaroslava. *Literatura II: Pracovní antologie textů*, 2. vyd. Praha: SPN, 1985. 314 s.

- HOFFMANN Bohuslav; HOFFMANOVÁ, Jana. *Český jazyk 7: Literatura a komunikace*, 1. vyd. Praha: SPL - Práce, 1999. 152 s. ISBN 80-86287-17-3
- JAKUBÍČEK, Daniel. *Literatura 2 v souvislostech: Od kalamáře k plnicímu peru, aneb literatura 19. století: Literatura pro střední školy*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2011. 216 s. ISBN 978-80-7238-976-6
- JANÁČKOVÁ, Jaroslava. *Česká literatura 19. století: Od Máchy k Březinovi*. 1. vyd. Praha: Scientia, 1994. 179 s. ISBN 80- 85827-41-7
- JANÁČKOVÁ, Jaroslava; MENCLOVÁ, Věra. *Česká literatura 19. století I. a II: textová příručka*. 3. vyd. Praha: SPN, 1980
- JANÁČKOVÁ, Jaroslava. *Česká literatura 2, Od romantismu do symbolismu*. 2. dopl. a roz. vyd. Praha: Lidové noviny, 1998. 329 s.
- JEŘÁBEK, Dušan. *Česká literatura od konce národního obrození do roku 1918*. 2. přeprac. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1994. 95 s.
- KOŠŤÁK, Jaroslav. *Literatura 1.díl: Pracovní učebnice pro 6.-9. ročník základních škol*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1994. 103 s. ISBN 80-7168-148-2
- KOŠŤÁK, Jaroslav. *Literatura 2. díl: Pracovní učebnice pro 6.- 9. ročník základních škol*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1995. 112 s. ISBN 80-7168-215-2
- KOŠŤÁK, Jaroslav. *Literatura 3. díl: Pracovní učebnice pro 6. – 9. ročník základních škol*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1994. 179 s. ISBN 80-7168-263-2
- MALIŠ, Otakar. *Čítanka pro učně aneb Jak získat 999 bodů z literatury*, Praha: Fortuna, 1995. 80 s.
- MARTINKOVÁ, Věra. *Literatura 2: pro 2. ročník středních škol.*, 4. vyd. Praha: Tripolia, 2001. 167 s. ISBN 80-86448-04-5
- MARTINKOVÁ, Věra. *Malá čítanka 8: pro 8. ročník základních a občanských škol*. 1. vyd. Praha: Tripolia, 2001. 384 s. ISBN 80-86448-15-0
- NEZKUSIL, Vladimír. *Úvod do světa literatury 4: Pro 7. a 8. ročník základních škol*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1992. 93 s. ISBN 80-7168-088-7
- NEZKUSIL, Vladimír. *Čítanka české a světové literatury 19. století, pro 2. ročník středních škol*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1998. 264 s. ISBN 80-7168-582-8
- POLÁKOVÁ, Helena. *Čítanka 7. 8. vyd.* Praha: SPN, 1980. 263 s.
- POLÁŠKOVÁ, Taťána; SRNSKÁ, Kateřina; ŠTĚPÁNKOVÁ, Alena; TOBOLÍKOVÁ, Vlasta. *Literatura pro 2. ročník SŠ*. 1. vyd. Brno: Didaktis, 2009. 151 s. ISBN 978-80-7358-129-9

- PROKOP, Vladimír. *Literatura 19. a počátku 20. století, (od romantiků po buřiče)* 1. vyd. Sokolov: O. K. – Soft, 2003. 72 s. neprošlo redakčními úpravami
- SEDLÁČEK, Bohumil; RUSŇÁKOVÁ, Jana; PLESKOTOVÁ, Alena. *Český jazyk a literatura pro 2. ročník zvláštních odborných učilišť.* 4. vyd. Praha: SPN, 1990. 208 s.
- SOUKAL, Josef. *Literatura pro 2. ročník SOŠ.* 1. vyd. Praha: SPN, 2001. 253 s. ISBN 80-7235-161-3
- SOUKAL, Josef. *Čítanka pro II. ročník gymnázií.* 1. vyd. Praha: SPN, 2002. 351 s. ISBN 80-7235-183-4
- SVOZIL, Bohumil; SVADBOVÁ, Blanka. *Česká literatura ve zkratce: Díl 2: Období od 80. let 18. století do 80. let 19. století.* 1. vyd. Praha: Brána, 1998. 186 s. ISBN 80-7243-003-3

Příručky k přípravě na maturitní zkoušku

- BAUER, Alois. *Přehled literatury: Stručný přehled literární teorie a historie pro maturanty,* 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2005. 125 s. ISBN 80-73-46-055-6
- HÁNOVÁ, Eva; JEŘÁBKOVÁ, Eleonora; KLUSÁČKOVÁ, Lenka; KOŠULANOVÁ, Jana; MARKVARTOVÁ, Barbora; NOVÁKOVÁ, Petra; ONDRA, Jiří; PRUDKOVÁ, Jaroslava. *Odmaturuj! z literatury 1.* 3. rozšíř. vyd. Brno: Didaktis, 2004. 208 s. 80-7358-016-0
- HAVLÍČKOVÁ, Iveta; MUŽÍKOVÁ, Olga; ONDRA, Jiří; SCHREINEROVÁ, Marie. *Odmaturuj! z literatury 2.* 1. vyd. Brno: Didaktis, 2004. 176 s. ISBN 80-86285-83-9
- POLÁŠKOVÁ, Taťána; MILOTOVÁ, Dagmar; DVOŘÁKOVÁ, Zuzana. *Literatura: přehled středoškolského učiva.* 2. uprav. vyd. Třebíč: Petra Velanová, 2006. 207 s. ISBN 80-902571-6-X
- SOCHROVÁ, Marie. *Český jazyk a literatura: Literatura; český jazyk; čtenářský deník; cvičení z českého jazyka: Ucelená, přehledná, osvědčená příprava k maturitě a k přijímacím zkouškám na střední a vysoké školy.* 2. dotisk 1. vyd. Praha: Fragment, 2009. 126 s. ISBN 978-80-253-0468-6
- SOCHROVÁ, Marie. *Literatura v kostce: pro střední školy.* 2. dotisk 2. vyd. Praha: Fragment, 2009. 176 s. ISBN 978-80-253-0652-9
- SOCHROVÁ, Marie. *Literatura: Přehledně vypracovaná témata: Maturita, literatura,* 1. vyd. Praha: Fragment, 2007. 64 s. ISBN 978-80-253-0049-7
- ŠTOCHL, Miroslav; BOLCKOVÁ, Lenka. *Maturitní otázky: literatura: souhrn učiva, interpretace textu, textové úlohy, rady k maturitě.* 1. vyd. Praha: Fragment, 2007. 121 s. ISBN 978-80-253-0496-9

Internetové zdroje

- *Jan Neruda* [cit. 27. 10. 2011] dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/>
- *Jan Neruda* [cit. 28. 10. 2011] dostupné z: <http://referaty-seminarky.cz/jan-neruda>
- *Jan Neruda* [cit. 29. 10. 2011] dostupné z: <http://skraska.wgz.cz/cesti-spisovatele/jan-neruda.html>
- *Jan Neruda* [cit. 28. 10. 2011] dostupné z: <http://www.cesky-jazyk.cz/zivotopisy/jan-neruda.html>
- *Jan Neruda* [cit. 3. 11. 2011] dostupné z: <http://www.praguecityline.cz/osobnosti-prahy/jan-neruda>
- *Jan Neruda* [cit. 2. 11. 2011] dostupné z: <http://svet-literatury.uz.cz/autori/neruda.htm>
- *Jan Neruda* [cit. 4. 11. 2011] dostupné z: <http://www.obryskmen.cz/index-php?rok>
- *Jan Neruda* [cit. 4. 11. 2011] dostupné z: <http://www.praguewelcome.cz>
- *Životopis Jan Neruda* [cit. 3. 11. 2011] dostupné z: <http://www.knihovnicka.net/autor/633-neruda-jan/zivotopis-biografie/>
- *Jan Neruda* [27. 10. 2011] dostupné z: <http://mo.wz.cz/>
- *Jan Neruda* [cit. 1. 11. 2011] dostupné z: <http://maturita.cz>
- *Jan Neruda* [cit. 29. 10. 2011] dostupné z: <http://www.czreferaty.cz/>
- *Karolina Světlá* [cit. 6. 11. 2011] dostupné z: <http://www.innext.cz/texty/Book/p116.html>

Resumé

Hlavním obsahem diplomové práce jsou vztahy Jana Nerudy; na ně je pohlíženo ze dvou hledisek: z historického a didaktického. Část historická přináší informace o doložených faktech, týkajících se Nerudových vztahů; od nich jsou odděleny ty, které z pramenů nevychází. Při zpracovávání této části práce byly také probány některé romány, které osobu Jana Nerudy zachycují.

Část didaktická pak přináší analýzu učebnic a tzv. příprav na maturitní zkoušku. V učebnicích jsme si všimli toho, zda a jakým způsobem jsou informace o Nerudových vztazích žákům předloženy.

Poslední kapitola je věnována internetovým stránkám, na nichž lze dohledat informace o sledovaném tématu; jeho zpracování bylo zhodnoceno, a to jak z hlediska historického, tak didaktického.

Summary

The main focus of this dissertation are relationships of Jan Neruda. They are explained from two different points of view: historical and didactic. The historical part is about the facts, for which the evidence can be found. Those that don't have any evidence in the historical sources are separated. In this part there were also discussed some novels, which portray Jan Neruda.

The didactic part contains of the analysis of the textbooks, there was studied, how the information about Neruda's relationships were explained to the students.

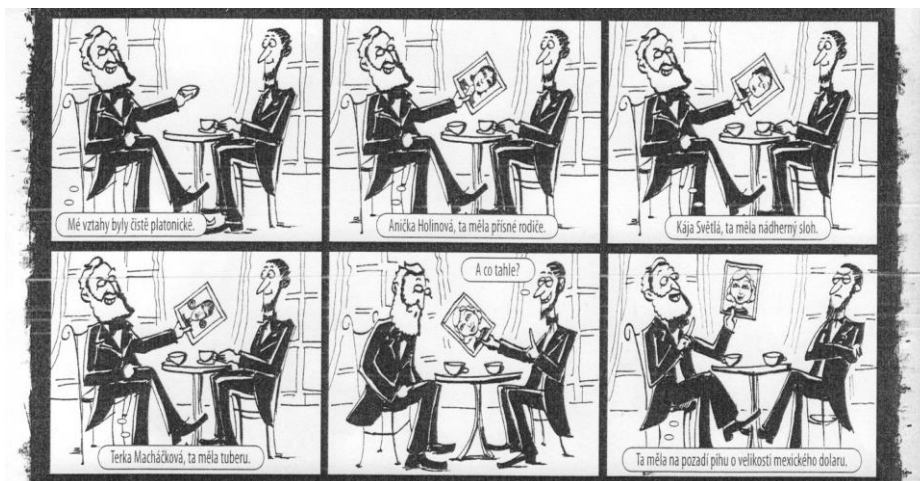
The last chapter is about websites, where the information about this topic can be found. This topic was there also assessed from the historical and didactic point of view.

Klíčová slova

- Životopis jako kulturní konstrukt
- Životopis Jana Nerudy v učebnicích literatury
- Internet jako zdroj literárně historických informací
- Milostné vztahy Jana Nerudy
- Anna Holinová
- Karolína Světlá
- Terezie Macháčková
- Anna Tichá
- Božena Vlachová

Přílohy

Příloha č. 1

Komiks z učebnice Literatura pro 2. ročník středních škol autorky Taťány Poláškové.¹⁴¹

¹⁴¹ Polášková, Taťána, a kolektiv, Literatura pro 2. ročník středních škol, Didaktis, Brno 2009, s. 78